ele alenius

Suomalainen ratkaisu

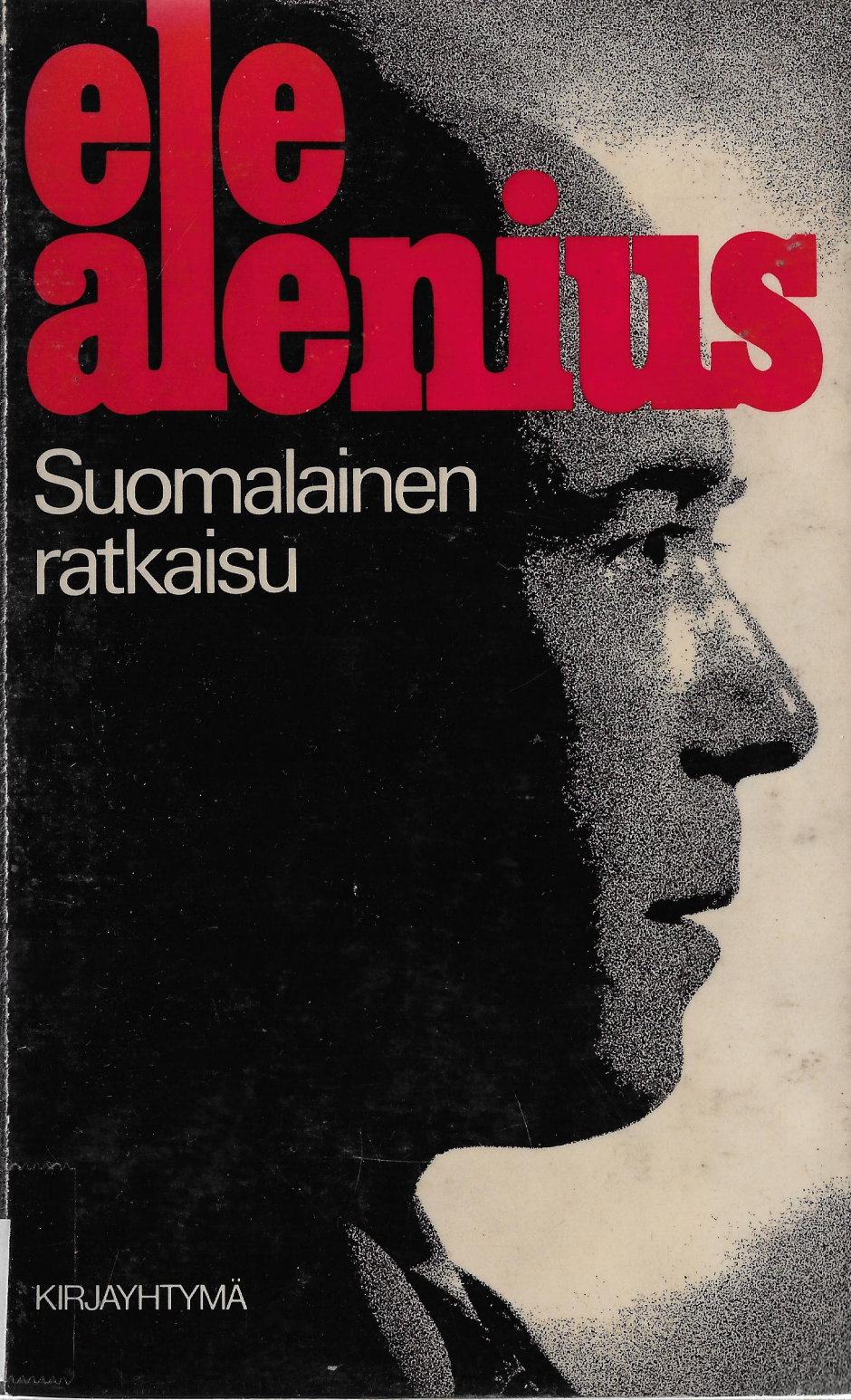

KIRJAYHTYMÄ

ELE ALENIUS

SUOMALAINEN RATKAISU

Kirjayhtymä · Helsinki

ISBN 951-26-0986-x (nid.)
ISBN 951-26-0987-8 (sid.)

K. J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapainossa
Jyväskylässä 1974

Sisällys

LUKIJALLE 7
MIKÄ ON SE TIE 9
Lännen tie 10
Idän nousu 12
Suomi etsii 13
MYRSKYN JÄLKEEN 17
Valkoisen Suomen kohtalon logiikka 19
Häviöstä nousi porvarillinen demokratia 22
Ristiaaltoja 26
Eriarvoisuuden yhteiskunta 29
KUN KOLMAS KERTA TULEE 32
Ensimmäinen kerta ei merkinnyt mitään 33
Toinen kerta, toinen tilanne 35
Pieni episodi 36
Hallitus, jota ei uskottu mahdolliseksi 37
Strategia puuttui 40
Miksi SKDL meni hallitukseen 43
Eräitä poliittisia kokemuksia 46
Aika ei ollut vielä kypsä 50
Entä näköalat eteenpäin 51
Vasemmiston yhteistyötä tarvitaan 54
UUSI KANSAINVÄLINEN ILMAPIIRI 57
Kylmästä sodasta rauhanomaisen rinnakkaiselon vahvistumiseen 57
Neuvostoliiton rauhanpolitiikka 60
Asenteet Yhdysvalloissa 62
Yhteistä toimintaa rauhan puolesta 63
Tilanne Suomen vasemmiston kannalta 64
Yhteiskunnan muuttaminen ja kansainvälinen tasapaino 65
Eräitä ideologisia johtopäätöksiä 69
VASEMMISTON SISÄINEN HENKI 72
Vasemmisto ja työväenliike 72
Suomen vasemmiston sisäinen rakenne 75
SDP:n suhde SKDL:ään 77
Sosialidemokraattinen puolue ja yhteistyö 80
Yhteistyön perusteet SKDL:n kannalta 83
Mikä SKDL oikeastaan on 85
Sosialismi SKDL:n ohjelmassa 88

SKDL osana työväenliikettä 90
Kansandemokraattisen liikkeen käsite 95
SKP:n vähemmistön suhtautuminen SKDL:ään 99
Kommunistien erilaisuus 104
SKDL ja kommunistien asema 106
Kommunistien johtavan aseman problematiikka 110
Demokraattisen yhteistyön olemus 112
Länsi-Euroopan kommunististen puolueiden näkemyksiä yhteistyöstä 114
SKDL:n sosialistien yhteistyöperiaatteet 117
Sosialistit, kommunistit, SKDL 119
SKDL:n sosialistien tehtävä 123
Onko edellytyksiä vasemmiston yhteistyölle 126
MAHDOLLISTA VAI EI 130
Oliko esimerkki syntynyt 131
Sammuiko toivo Santiagon stadionilla 132
Maailman reaktiot 136
Sittenkin mahdollista 138
KANSANVALTAISEN SOSIALISTISEN TIEN POLITIIKKA 140
Kysymys on nimenomaan tiestä 142
Fraseologia ei riitä 144
Kansanvaltaisen tien rauhanomaisuus 148
Porvarillisen demokratian suhteellisuus 150
Perustuslait muutosten jarruna 152
Suoraa demokratiaa 159
Hallitukseen osallistuminen 160
Johdonmukaisuus olennainen tekijä 161
Kompromissien välttämättömyys 163
Monipuoluejärjestelmä 165
Parlamentti kansanvallan korkeimpana edustajana 170
Demokraattisista menettelytavoista pidettävä kiinni 172
Mitä tekee pääoma demokratian laajentuessa 173
Pääoman taistelumuotoja 176
Taloudellisten tekijöiden merkitys 179
Asian ydin 181
SUOMALAINEN RATKAISU 184
Oman tien olemus 185
Tavoitteena laajeneva demokratia 187
Demokraattisten voimien poliittinen yhteistyö 188
Vasemmistön yhteistyö ratkaiseva tekijä 191
Yhteiskunnallinen demokratian laajentamissopimus 193
Lisääkö tulopolitiikka demokratiaa 197
Mistä on kysymys 200
Kansallistamisen tie 201
Demokratisoivan taloudellisen kasvupolitiikan tie 203
Taloudellisen demokratian kokonaisuus 207
Suomen tie eteenpäin 208

Lukijalle

Tämä kirja on poliittinen mielipidekirja. Se on suomalaisen sosialistin näkemys siitä, miten yhteiskuntaamme olisi kehitettävä, mikä olisi se poliittinen ja taloudellinen ratkaisu, johon Suomen tulisi suuntautua kahden yhteiskuntajärjestelmän, sosialismin ja kapitalismin, maailmanlaajuisen kamppailun vallitessa.

Lähtökohtani on se, että suomalaisessa yhteiskunnassa tarvitaan kehityksen suuri linja ja sen rakentamisessa erityisesti maamme vasemmiston keskinäistä yhteistyötä. Vasemmiston sisäiset suhteet ovat siten keskeisellä sijalla. Mutta myös vasemmiston ja yhteiskunnan muiden demokraattisten voimien yhteistoiminta on tärkeää.

Vasemmiston sisäisten suhteiden vuoksi olen joutunut käsittelemään myös SKDL:n sisäisiä ongelmia, jotka ovat aiheutuneet kommunistien keskinäisistä ristiriidoista ja joihin maassamme on kiinnitetty laajalti huomiota. Ne eivät kuitenkaan ole tämän kirjan pääasioita.

Olennaisinta tässä teoksessa on pyrkimys viitoittaa Suomen oloihin perustuvan kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikkaa.

Helsingissä, lokakuussa 1974

Ele Alenius

Mikä on se tie

Jokainen sukupolvi etsii parempaa tulevaisuutta. Yksilöt tekevät samoin. Kun liberalismin suuret filosofit julistivat kapitalismin syntyessä yksilön vapautta, he uskoivat ihmisen feodalismin jälkeen todella vapautuvan ihmisten keskinäisistä alistussuhteista ja yhteiskunnan kokonaisuutena saavuttavan hyvinvoinnin korkeimman asteen silloin, kun jokainen yksilö saa vapaasti toteuttaa itseään.

Tämän päivän maailma etsii jatkuvasti ihmisen vapautta. Liberalismin ihanteet ovat polkeutuneet jo kauan sitten itse kapitalistisen talous- ja yhteiskuntajärjestelmän rautaisten sisäisten lakien alle. Yksilön vapauden ja ihmisten tasa-arvon suuri haave joutui vastakkain teollistuvan yhteiskunnan pääomien keskittymisen ja siitä seuraavan pääomanomistajien vallan kanssa.

Jos ihmisen luonteessa itsessään on tekijöitä, jotka johtavat toisia alistamaan muita, niin varmasti tarvitaan pitkäaikaista kehitystä ihmisen muuttamiseksi. Mutta joka tapauksessa kapitalistinen yhteiskuntajärjestelmä tekee alistamisen jatkuvasti mahdolliseksi, koska se rakentuu ihmisen oikeuteen käyttää toista ihmistä ja hänen työtään hyväkseen pääoman omistamisen avulla. Ihmisen vapauden yhdeksi esteeksi on tosiasiassa tullut yksityisen vapaus omistaa tuotantovälineitä yhteiskunnassa.

Kun katsoo länteen, näkee kiihkeärytmisen nykyaikaisen kulutusyhteiskunnan. Näkee voimakkaasti etenevän teknologian luomat valtavat tuotantomahdollisuudet, mutta samalla ihmisen vieraantumisen työstä ja luonnosta. Näkee ympäristön jatkuvan saastumisen ja sen, että tätä yhteiskuntaa hallitsee jokin muu kuin ihminen itse. Sitä hallitsee tunteeton rahan mahti ja voitonsaanti.

Kapitalismin kehittyneimmästä maasta, Yhdysvalloista, joka kerran edusti monille vanhan Euroopan ihmisille edistyksellistä uutta maailmaa ja johon lähdettiin siirtolaisina onnellisempaa elämää etsimään, on muodostunut sotilasteollisen imperialismin päätukikohta. Yhdysvaltain valtavia voimavaroja ja pitkälle kehittynyttä tekniikkaa käytetään erityisesti Aasiassa ja Latinalaisessa Amerikassa kansojen alistamiseen kansainvälisen pääoman etujen hyväksi. Vapauden nimissä tukahdutetaan muiden kansojen oikeudet valita itse oma yhteiskuntajärjestelmänsä ja käydään säälimätöntä taistelua kansojen vapausliikkeitä vastaan.

Samanaikaisesti Yhdysvaltain oman yhteiskunnan sisällä leviää väkivaltaisuus ja lisääntyy ristiriita valkoisen ja mustan väestön kesken. Siitä aineellisesta hyvinvoinnista, josta Yhdysvallat on niin kuuluisa, maksaa maailma kovaa hintaa ja tämä hyvinvointi lepää henkisesti rikkinäisellä pohjalla. Sitäpaitsi se ei edes Yhdysvalloissakaan ole kaikkien osana. Välillä Yhdysvaltain presidentinkin on pakko julistaa taistelua köyhyyttä vastaan omassa rikkaassa yhteiskunnassaan.

Länsi-Eurooppa, joka on porvarillisen demokratian kehto, mutta joka on synnyttänyt kaksi maailmansotaa, hakee puolestaan omaa yhtenäisyyttään sen historiallisen haaveen toteuttamiseksi, että jonakin päivänä olisi olemassa Euroopan yhdysvallat. Se näkee nykyaikaisen kapitalistisen kehityksen jo ylittävän kansallisvaltioiden rajat. Mutta samalla se joutuu toteamaan, että kapitalismin kansainvälistyminen ja yhdentyminen tapahtuvat kapitalismin oman mahdin eikä kansojen oikeuksien lisäämiseksi.

Länsi-Euroopan yhdentynyttä taloutta hallitsevat suuret yhä enemmän monikansallisiksi muodostuvat jättiläismonopolit ja EEC:n ylikansalliset elimet. Euroopan talousyhteisö, EEC, pyrkii muodostumaan suureksi taloudelliseksi maailmanmahdiksi. Mutta sen sisällä vallitsee kuitenkin syviä ristiriitoja niin eri kansallisvaltioiden kuin ennen kaikkea työn ja pääoman välillä. Samalla Länsi-Eurooppaa, joka on yhtäkkiä joutunut järkyttyneenä toteamaan, että sen taloudellisen kehityksen yksi olennainen perusta, öljyyn nojautuva energia ei olekaan sen oman valvonnan alaisena, kokee energiakriisin rinnalla ja siitä osittain johtuen valtavaa inflaatiota ja maksutasekriisiä, minkä kaiken takana vaanii pahimman taloudellisen laman uhka toisen maailmansodan jälkeen.

Kun kääntää katseensa »Etelään», ns. kolmanteen maailmaan, kohtaa sieltä aikamme suurimmat ristiriidat. Tietokoneiden, ydinvoiman ja nopean teknologisen kehityksen aikakautena huomattava osa ihmiskuntaa kokee kolmannessa maailmassa nälänhätää, mittaamatonta köyhyyttä ja lukutaidottomuuden jatkuvaa lisääntymistä. Tämä kaikki aikakautena, jolloin ihmiskunta kykenee tunkeutumaan toisaalta mikrokosmokseen, aineen pienimpiin hiukkasiin ja vapauttamaan sieltä jättiläismäiset voimavarat, ja toisaalta makrokosmokseen, avaruuteen toisille planeetoille. Jotain täytyy tällöin maailman mitassa olla täysin vinossa.

Sitäpaitsi tilanne ei vain pysy paikoillaan, vaan samanaikaisesti, kun teollistuneiden maiden tuotanto kasvaa, jäävät kehitysmaat jatkuvasti jälkeen ja kuitenkin juuri niiden väkiluku lisääntyy voimakkaimmin. On selvää, että ilman suuria muutoksia koko maailmantalouden järjestelmässä näiden maiden näköalat näyttävät synkiltä. Kapitalismi ei kuitenkaan tarjoa parempaa tulevaisuutta, mutta silti se pyrkii estämään niiltä kaikki yritykset uuden tien ja uuden yhteiskunnan rakentamiseen. Kuitenkin uuden tien valinta on ainoa mahdollisuus ihmiskunnan pelastumiseen suurelta katastrofilta.

Kapitalismi on kieltämättä kyennyt aikaansaamaan suuren teknologisen edistyksen ja luomaan ns. rikkaat teollisuusmaat, mutta se on rakentanut kaiken ihmisen eriarvoisuuden pohjalle, pääoman valtaan ja ihmiskunnan suurimman osan köyhyydelle ja alistamiselle. Se ei kykene näyttämään tietä eteenpäin parempaan maailmaan. Näin ei voi jatkua.

Idän nousu

Kun katsoo itään, siellä näkee sosialistisen yhteiskuntajärjestelmän. Se syntyi ensin Venäjällä maaorjuuden ja tsaarin vallan tilalle lokakuun sosialistisesta vallankumouksesta ensimmäisen maailmansodan lopulla ja kasvoi sitten käsittämään muut Itä-Euroopan sosialistiset maat toisen maailmansodan jälkeen ja ulottui myös kauemmaksi itään.

Yksityisen yrittämisen, yksityisen tuotantopääoman omistamisen ja pääoman keskittymiseen perustuvan taloudellisen harvainvallan sijasta yhteiskunta omistaa

tuotantovälineet ja vastaa tuotannosta ja taloudellisesta kehityksestä. Alikehittyneistä oloista liikkeelle lähtenyt sosialismi on rakentanut suurin ponnistuksin voimakkaasti teollistuvan yhteiskunnan ja muodostunut mahtavaksi maailmanjärjestelmäksi.

Sosialismista on tullut voimakas reaalinen kilpailija ja vastustaja kapitalistiselle järjestelmälle samalla kun se on jatkuvasti poliittinen ja aatteellinen haaste vanhalle yhteiskunnalle ja sen perusteille.

Suomi etsii

Tässä maailmassa myös Suomi hakee omaa tietään. Suomi on osa Länsi-Eurooppaa, jonka taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen vaikutus määrää myös meidän maamme kehityksen kokonaiskuvan. Kuulumme kansantulon henkeä kohden lasketun määrän mukaan maailman viidentoista rikkaimman maan joukkoon. Meillä on suhteellisen pitkälle kehittynyt porvarillinen demokratia. Olemme rakentaneet puolueettomuuden ulkopolitiikan, joka olennaisesti nojautuu Suomen ja Neuvostoliiton hyviin suhteisiin ja joka on laajalti saanut tunnustusta osakseen.

Mutta meidän yhteiskunnallinen kehityksemme on kuitenkin epätasaista. Vajaa viisimiljoonainen kansamme on työn ja riittävän toimeentulon puutteessa joutunut vuosikymmenien ajan jatkuvasti luovuttamaan osan työvoimastaan muihin maihin. Tuloerot maassamme ovat kansainvälisestikin katsoen varsin suuria. Poliittinen elämä on rikkinäistä ja puolueiden määrä kasvaa. Yhteiskuntamme on eriarvoisuuden yhteis-

kunta ja taloudellinen kehityksemme on alueellisesti hyvin epätasaista. Kansainvälisen talouden kilpailun kiristyessä Suomen talouselämä on uuden tilanteen edessä. Kysymys on siitä, miten yhteiskuntamme ongelmat ratkaistaan niin, että se vastaa koko kansamme etuja ja toteuttaa ihmisten pyrkimyksiä rikkaampaan aineelliseen ja henkiseen elämään ja samalla vastaa Suomen velvollisuuksia kolmatta maailmaa kohtaan.

Maamme yhteiskunnallisessa elämässä on nähtävissä jatkuva lisääntyvä levottomuus ja ihmisten kasvanut tarve löytää tie, joka antaisi selvät näköalat eteenpäin. Mm. opiskelevan nuorison keskuudessa poliittinen toiminta on vilkkaampaa kuin vuosikymmeniin ja kiinnostus työväenluokan maailmankatsomukseen niin suurta, ettei sellaista meidän maassamme ole ennen koettu. Elämän politisoituminen ilmenee nyt myös siellä, missä »porvarillinen epäpoliittisuus» oli ennen hallitsevaa. Samoin Suomen työväenluokan keskuudessa haetaan kiihkeästi sellaista työväenliikkeen voimien kokoamista ja suurta poliittista linjaa, joka vastaisi työväenluokan toiveita ja suurta historiallista tehtävää paremman yhteiskunnan luomiseksi.

Kun Suomi katselee ympärilleen tietään etsiessään, se ei tällä hetkellä voi ottaa mistään täysin sen oloja vastaavaa suoraa esimerkkiä. Sen edessä ovat yhtäältä kapitalistisen maailman ja toisaalta sosialistisen maailman nykyisen kehityksen pääpiirteet. Pitemmälle teollistuneen kapitalismin kehityksen virheitä sen ei pidä toistaa. Sosialismin osalta on kysymys siitä, että ei ole esimerkkiä siirtymisestä pitkälle kehittyneestä porvarillisesta demokratiasta sosialismiin täysin rauhanomaisissa oloissa.

Nykyisten sosialististen maiden tie tähän päivään on lähtenyt olennaisesti toisenlaisista oloista, kuin mitkä

meillä nyt vallitsevat. Se on lähtenyt useimmissa tapauksissa taloudellisesti hyvin alikehittyneistä oloista, jolloin sosialismin rakentaminen ja taloudellisen kehitysongelman ratkaiseminen ovat kytkeytyneet yhteen. Sitäpaitsi useassa tapauksessa näissä maissa ei ole ollut myöskään kehittyneen porvarillisen demokratian perinteitä.

Sosialistinen talousjärjestelmä ei oikeastaan vielä missään maassa – Tshekkoslovakiaa ja Saksan demokraattista tasavaltaa lukuunottamatta – ole astunut jo pitkälle kehittyneen kapitalismin tilalle sitä seuraavana kehittyneempänä järjestelmänä, kuten Marxin teoria alunperin edellytti. Tshekkoslovakiankin talouselämää oli saksalaisten miehitysaika ja sota vaurioittanut ja DDR puolestaan oli vanhan Saksan maatalousvaltaisinta osaa. Sosialismi onkin lähtenyt liikkeelle ensin siellä, missä on ollut kapitalismin poliittisesti heikoin rengas. Sosialistiset maat ovat siten kulkeneet monien sellaisten vaikeiden kehitysvaiheiden lävitse, joita monien muiden maiden ei tarvitse kulkea, jos ja kun ne aikanaan siirtyvät sosialismin tielle.

Mutta sosialistiset maat ovat joka tapauksessa todistaneet sen, että sosialismi ei ole vain utopiaa, kuten vielä muutama vuosikymmen sitten väitettiin. Nyt olemassa olevalla sosialistisella maailmanjärjestelmällä on jo suuri vaikutuksensa koko muun maailman kehitykseen. Sosialismi yhteiskuntajärjestelmänä ja työväenluokan maailmankatsomuksena on siten haaste myös meidän maallemme.

Ilmeistä on, että Suomen yhteiskunnalliseen kehitykseen vaikuttaa tulevaisuudessa kuten tähänkin asti varsin paljon nimenomaan Länsi-Euroopan yleinen kehitys. Silti Suomen kehityksellä voi olla ja todennäköisesti tuleekin olemaan täysin omat erikoispiirteensä,

jotka poikkeavat huomattavassa määrin monien muiden Länsi-Euroopan maiden kehityksestä.

Sitäpaitsi Länsi-Eurooppa ei ole niin yhtenäinen ja sen eri maat niin samankaltaisia, kuin minkä mielikuvan esimerkiksi EEC ristiriitoineenkin saattaa synnyttää. Eivät edes pohjoismaat ole tänään enää yhtä samankaltaisia sosialidemokratian mallimaita, kuin vielä edellisinä vuosikymmeninä. Vastaavasti Ranskassa ja Italiassa vasemmiston merkitys on kasvamassa. Voidaan perustellusti sanoa, että myös Länsi-Eurooppa hakee tällä hetkellä tietään monin eri tavoin.

Me suomalaiset olemme sekä geopoliittisen asemamme että yhteiskuntajärjestelmämme ja sisäisten poliittisten jakautumien johdosta monessa suhteessa maailman valtavirtausten jatkuvassa ristiaallokossa. Vaikka meidän siinä on otettava huomioon monet maailmanpoliittiset tekijät, on silti luonnollista se, että meillä on oikeutemme järjestää itse oma yhteiskunnallinen elämämme parhaaksi katsomallamme tavalla.

Suomalainen yhteiskunta tarvitsee muutoksia ja on muutosten edessä. Eriarvoisuuden, toistuvan työttömyyden, suurten tuloerojen ja taloudellisten vaikeuksien jatkuvasti rasittama kapitalistinen yhteiskuntamme ei vastaa nykyaikaiselle sivistysyhteiskunnalle asetettavia vaatimuksia. Tilalle tarvitaan ihmisten tasa-arvon toteuttava sosiaalinen, voimakas ja todella vapaan ihmisen demokraattinen yhteiskunta. Mutta ilman siihen tähtäävää poliittista ja yhteiskunnallista toimintaa se ei kuitenkaan toteudu. Tie on viitoitettava selvästi. Mikä on se tie?

Myrskyn jälkeen

Kun Suomen ja Neuvostoliiton välinen ns. jatkosota oli päättynyt ja saksalaiset joukot karkotettu Lapista syksyllä 1944, oli Suomi irtautunut toisesta maailmansodasta.

Monen suomalaisen mieltä askarrutti se, miten olimme joutuneet mukaan niihin pyörteisiin, joiden seurauksena Eurooppa oli raunioina ja menettänyt kymmeniä miljoonia ihmisiä. Tajuttiin, että tapahtumien kulku oli alkanut kaukana meistä maailmanpolitiikan päänäyttämöillä, mutta nähtiin myös se, että niilläkin, jotka olivat vastanneet maamme virallisen politiikan suunnasta, oli oma vastuunsa maamme kokemista kohtaloista.

Virallisen Suomen puheissa oli vakuutettu Suomen rauhantahtoa, mutta käytännön politiikka oli rakennettu rauhan kannalta vaaralliselle perustalle. Neuvostoliitonvastaisuus, suuntautuminen fasistiseen Saksaan ja suursuomiaatteet hallitsivat voimakkaasti poliittista ilmapiiriä, eikä se toisen maailmansodan syttyessä merkinnyt rauhanpolitiikkaa. Suomen ja Neuvostoliiton välille puhkesi talvisota.

Kun sitten Hitler aloitti suuren bolshevismin vastaisen ristiretkensä Neuvostoliittoon, oli Suomen johto valmis liittämään maamme tulevaisuuden fasistisen Saksan kohtaloihin. Ei edes läntisten porvarillisten demokratioiden varoituksen sanoja kuunneltu. Korvissa

soivat liiaksi salamasodan voitot, Äänisen aallot ja Saksan sodanjohdon katteettomat tilannearviot.

Vasta syksy 1944 avasi silmät ja vasta silloin Suomen johto tajusi, mihin oltiin menossa. Oikeastaan sodan koko totuutta ei vielä silloinkaan tajuttu, mutta ymmärrettiin kuitenkin se, että maailmanpoliittinen tilanne oli arvioitu väärin ja että oltiin hävitty.

Mutta kun ihmeteltiin sitä, miten tämä kaikki oli ollut mahdollista, miten rautaisen voimakas Saksa saattoi hävitä Neuvostoliitolle, siinä näkyi ettei sittenkään vielä tajuttu, mikä oli aikakauden perusvirtaus. Ei tajuttu sitä, että sosialismi edusti tulevaisuutta, uutta ja parempaa ihmisen yhteiskuntaa ja että kun se kerran oli tullut, se oli tullut jäädäkseen. Fasismilla ei ollut mahdollisuuksia estää tulevaisuutta eikä Suomella ollut tulevaisuutta fasismin rinnalla.

Ne ihmiset, jotka olivat vilpittömästi uskoneet Suomen virallisen johdon politiikkaan, jotka pettyneinä ja katkerina näkivät häviön päivän ja pelkäsivät, mitä tulevaisuus oli Suomen kansalle tuova, eivät tienneet, mistä kauhuista he ja Suomen kansa olivatkaan näin säästyneet. Ehkä vasta myöhemmin moni heistä on puistatuksia selässään tuntien tajunnut fasismin koko olemuksen kaasukammioineen, rotuoppeineen ja kansojen orjuuttamisineen. Miten moni heistä itseasiassa saakaan kiittää mahdollisuuksistaan ihmisarvoiseen elämään sitä, että yhdistyneet kansakunnat voittivat ja että juuri Neuvostoliitto kantoi suurimman taakan fasismin murskaamisessa.

Syksyllä 1944 oli päättynyt se tie, jota »Valkoinen Suomi» oli kulkenut vuodesta 1917 lähtien. Kun Suomen kansa sodan päätyttyä valmistautui jatkamaan elämäänsä, oli selvää, että sen täytyi rakentaa elämänsä toiselle pohjalle kuin ennen. Silti moni ei tahtonut vielä

tällöinkään uskoa sitä, että muutos olisi tehtävä pysyvästi, että useat entiset kuvitelmat ja arvot olivat romahtaneet lopullisesti. Moni toivoi hiljaisessa mielessään, että kaikki tämä olisi vain väliaikaista ja että sittenkin vielä joskus palattaisiin entiseen. Mutta paluu entiseen ei ollut enää mahdollista.

Valkoisen Suomen kohtalon logiikka

Paluu entiseen ei ollut enää mahdollista sen vuoksi, että kysymys ei ollut koko aikana ollut vain joistakin vääristä kuvitelmista ja haaveista tai vain maailmansodan lopputulosta koskevista virheellisistä arvioista, vaan sittenkin ennen kaikkea niistä politiikan vääristä perusteista, jotka johtuivat itse valkoisen Suomen perimmäisestä olemuksesta.

Suomen kohtalon logiikka juontaa alkunsa jo itsenäistymisemme ajan tapahtumiin ja senjälkeiseen kehitykseen maassamme. Itsenäisen Suomen syntyminen ei tapahtunut rauhallisissa oloissa, vaan siihen liittyivät onnettomat tapahtumat maamme sisällä ja ennen kaikkea se liittyi suuriin maailmanhistoriaa mullistaviin pyörteisiin. Pieni Suomi sai itsenäisyytensä siinä yhteydessä, kun ensimmäinen sosialistinen maa syntyi maailmaan, ja se sai itsenäisyytensä juuri tältä uudelta sosialistiselta maalta, Neuvostoliitolta.

Sitä ennen eri maiden kohtaloista oli päättänyt yksinomaan kapitalismi. Nyt kapitalismi oli joutunut sen tosiasian eteen, että ensimmäisestä maailmansodasta oli murtautunut esiin sosialismi. Se, mitä kapitalismi oli pelännyt Marxista lähtien, oli nyt tullut reaaliseksi to-

dellisuudeksi. Kaksi yhteiskuntajärjestelmää, sosialismi ja kapitalismi, olivat astuneet kasvoittain toistensa kanssa, ja siinä välissä oli astunut itsenäisyyteen pieni Suomen kansa.

On täysin selvää, että tällaisten suurten maailmanpoliittisten asetelmien syntymisellä tuli olemaan omat voimakkaat vaikutuksensa myös itsenäistyneen Suomen elämään. Näin tuli olemaan erityisesti sen vuoksi, että Suomi ja uusi sosialistinen maa, Neuvostoliitto olivat naapureita, joilla oli pitkä yhteinen raja, ja että toisaalta Suomesta tuli porvariston hallitsema kapitalistinen maa, jonka virallista politiikkaa sävytti voimakkaasti Neuvostoliiton vastainen henki.

Suomen porvarillinen politiikka rakentui itsenäisyytemme ensi vuosista alkaen sellaisille perusteille, jotka itseasiassa määräsivät maamme kohtalon myös toisessa maailmansodassa.

Itsenäisyytemme ensimmäiset vuosikymmenet kantoivat mukanaan kansalaissodan seurauksia. Valkoinen Suomi teki siitä vapaussodan, työväestölle se oli luokkasota. Se ja varsinkin kansalaissodan raskaat jälkiselvittelyt tuhansine kuolemantuomioineen loivat pitkäksi ajaksi syvän katkeruuden työtätekevän kansan keskuuteen. Valkoinen Suomi ei kunnioittanut porvarillista demokratiaa eikä niitä kansalaisten perusoikeuksia, jotka perustuslakeihin sisältyivät. Ne oikeudet oli olennaisilta osin saavutettu juuri työväenliikkeen pitkäaikaisella kamppailulla kansanvallan puolesta ja niihin kuuluivat yleinen ja yhtäläinen äänioikeus sekä yksikamarinen eduskunta, jotka työväenliikkeen äänioikeustaistelulla vuonna 1906 oli saatu aikaan.

Porvarillisen demokratian oikeuksien rajoittaminen ei jäänyt vain välittömästi kansalaissodan jälkeiseen aikaan, vaan se oli tyypillistä koko Suomen itsenäisyyden

ajalle toisen maailmansodan päättymiseen saakka. Työväen järjestäytymisoikeudet olivat rajoitettuja, kommunistinen puolue oli kokonaan kielletty ja 20-luvulla toiminut Sosialistinen työväenpuolue lakkautettiin. Vasemmistolaisten työväenlehtien ilmestymistä ei sallittu, suojeluskunnat valvoivat työväestön toimintaa, ja monia vasemmiston poliittisia toimihenkilöitä vangittiin. Hyvien naapurisuhteiden rakentamisesta Suomen ja Neuvostoliiton välillä ei saanut edes puhua. Se oli maanpetoksellista toimintaa. Poliittisen vainon lisäksi Suomen työväestö joutui 1930-luvulla raskaasti kokemaan maailmanpulan aiheuttaman suuren työttömyyden.

Selvää on, että koko porvaristo ei itsenäisyytemme ensimmäisinä vuosikymmeninä suhtautunut maan asioihin samalla tavoin. Sen edistyksellisin osa näki myös demokratian rajoitukset eikä suinkaan hyväksynyt oikeiston ääriainesten toimintaa. Mm. Mäntsälän kapinan tukahduttaminen oli osoitus demokraattisesti ajattelevan porvariston halusta estää maan luisuminen fasismin tielle.

Kuitenkin kiihkokansallisuudella, antisosialismilla ja antikommunismilla oli kaikilla oma vaikutuksensa sekä Suomen sisä- että ulkopolitiikkaan. Osa porvaristoa oli sitäpaitsi aina suuntautunut voimakkaasti saksalaisuuteen, sen kulttuuriin, elämäntapaan ja politiikkaan. Sillä oli oma osuutensa paitsi nolosti päättyneeseen kuningasseikkailuun itsenäisyyden alkaessa myös siihen, että porvarillisella Suomella oli vahvaa viettymystä liittyä Saksan rinnalle, kun Saksa jälleen alkoi nousta ensimmäisen maailmansodan tappioistaan. Kun Hitler sitten julisti hävittävänsä Neuvostoliiton ja kommunismin, valkoinen Suomi oli täysin rinnoin siinä mukana.

Häviöstä nousi porvarillinen demokratia

Sodan päättyminen toisin kuin porvarillinen Suomi oli odottanut, merkitsi sitä, että vanhalla pohjalla maamme politiikkaa ei missään tapauksessa voitu enää jatkaa. Oli valittava uusi tie.

Uuden tien valinnassa oli ensimmäinen ja tärkein asia rakentaa suhteet Neuvostoliittoon kokonaan uudelle perustalle. Oli nähtävä se, että suuri sosialistinen naapurimaamme oli varmistanut olemassaolonsa ja osoittanut yhteiskuntajärjestelmänsä voiman sekä astunut maailmanpolitiikkaan yhä enemmän vaikuttavaksi tekijäksi. Tämä kaikki vaati ulkopolitiikan perusteiden olennaista muuttamista.

Ulkopolitiikan muuttamisen välttämättömyys merkitsi erityisesti sitä, että Suomen ulkopolitiikka oli rakennettava vastedes nimenomaan Suomen ja Neuvostoliiton hyvien ja luottamuksellisten suhteiden kehittämisen pohjalle. Se oli tehtävä varmasti ja vakuuttavasti ja niin, että myös muu maailma saattoi nähdä sen olevan pysyvää. Epäilyksille mihinkään suuntaan ei saanut jäädä sijaa.

Toiseksi oli tehtävä selvä muutos maan sisäpoliittisissa oloissa niin, että palautettaisiin maassamme voimaan ne kansalaisten demokraattiset oikeudet, jotka perustuslaissa oli taattu, mutta jotka mm. työväestöltä oli evätty. Sitä edellytti nimenomaan Neuvostoliiton kanssa solmittu rauhansopimus. Käytännössä tämä merkitsi mm. laillisten toimintaoikeuksien myöntämistä Suomen kommunistiselle puolueelle.

Kummassakin tapauksessa muutokset olivat luonteeltaan poliittisia, ulkopolitiikan perusteita ja kansalaisten sisäpoliittisia demokraattisia oikeuksia koskevia. Juuri niiden vinoutuneisuudessa valkoisen Suomen taantumuksellinen olemus olikin voimakkaimmin ilmennyt. Samalla tämä kaikki merkitsi ja tavallaan myös edellytti muutoksia Suomen puolue-elämässä.

Suomen ja Neuvostoliiton hyvien ja ystävällisten suhteiden pohjalle nojautuvan uuden ulkopolitiikan rakentamiseksi ja sen jatkuvuuden turvaamiseksi Suomen puolelta sekä toisaalta demokraattisten oikeuksien palauttamiseksi ja lisäämiseksi Suomen sisäpolitiikassa syntyi maassamme uusi poliittinen liike, Suomen Kansan Demokraattinen Liitto. Tämän liiton, SKDL:n muodostivat yhdessä kommunistinen puolue ja sellaiset sosialistit ja entiset sosialidemokraatit, jotka olivat pitäneet sosialidemokraattisen puolueen politiikan peruslinjoja virheellisinä.

Tämä uusi liitto, SKDL, sai heti ensimmäisistä sodan jälkeisistä eduskuntavaaleista lähtien huomattavan suuren kannatuksen Suomen kansan keskuudessa. Sen eduskuntaryhmä on koko sodan jälkeisen ajan ollut yksi eduskunnan suurimpia. Voidaan sanoa, että SKDL:n syntymisessä tavallaan sai laajimman ilmauksensa se puoluepoliittisen elämän muutos, jota sodan päätyttyä maassamme tarvittiin.

Suomen uuden tien valinta sinetöitiin siinä, että maahan muodostettiin ns. »kolmen suuren» eli SKDL:n, Suomen sosialidemokraattisen puolueen ja Maalaisliiton (nykyinen Keskustapuolue) yhteinen hallitusrintama, jotta riittävän vahvan parlamentaarisen perustan turvin Suomi kyettiin luotsaamaan sodan vaurioista rauhan rakennustyöhön.

Myrsky, joka oli ravistellut itsenäistä Suomea, karsi pois sen äärimmäiset muodot, kiihkokansallisuuden ja työväestön laillisten demokraattisten oikeuksien jatkuvan polkemisen. Se johti Suomen myös tajuamaan kan-

sainväliset realiteetit ja suhteuttamaan oman asemansa niihin aikaisempaa monipuolisemmin ja järkevämmin. Lännen etuvartiomystiikan tilalle tuli läheisten ja ystävällisten suhteiden rakentaminen niin Itään kuin Länteen.

Suomen ja Neuvostoliiton hyvien suhteiden pohjalle rakentuva realistinen puolueettomuutta korostava ulkopolitiikka ja suhteellisen kehittynyt porvarillinen demokratia ovat kaksi olennaisinta piirrettä, jotka erottavat nykyisen Suomen entisestä valkoisesta Suomesta. On hyvin sattuvasti sanottu, että sodan jälkeen syntyi toinen tasavalta.

Mutta mitä kaikkea tähän toisen tasavallan syntymiseen pohjimmaltaan liittyykään. Aivan lyhyesti voidaan arvioida niin, että jos Suomi olisi voittanut sodassa Neuvostoliittoa vastaan, se olisi voinut tapahtua vain Saksan voittaessa koko sodan. Kukaan ei voi tarkalleen tietää, mitä kaikkea se olisi mukanaan tuonut. Mutta on pidettävä täysin ilmeisenä sitä, että se ei sittenkään olisi merkinnyt itsenäisen Suomen voittoa. Kaikki se, mitä tiedetään Hitlerin ja muiden Saksan fasistien suhtautumisesta toisiin kansoihin, toisiin rotuihin ja toisin ajatteleviin ihmisiin sekä ihmisyyteen yleensä, kaikki se johtaa siihen johtopäätökseen, että myös Suomen kansa olisi sen jälkeen, kun suuri osa siitä ensin olisi puhdistettu, pakotettu elämään täsmälleen niin kuin Hitler olisi määrännyt. Siten voidaan sanoa, että tältä pohjalta lähtien voitto sodassa olisi merkinnyt Suomen kansan itsenäisyyden ja ihmisarvoisen elämän häviötä, kun taas sodan häviäminen ja sen jälkeiset muutokset maan poliittisessa elämässä ovat merkinneet Suomen kansan voittoa.

Kun sodan päättyessä moni tässä maassa pelkäsi, mihin Suomen on nyt pakko alistua, on todettava, että

sen oli välittömästi alistuttava rakentamaan uusi kansojen ystävyyttä korostava ulkopoliittinen linja ja palauttamaan kansalleen porvarillisen demokratian oikeudet. Ulkopolitiikan osalta pakko on siinä, että Suomen on taattava se, ettei kukaan sen kautta tule koskaan uhkaamaan naapurimaatamme Neuvostoliittoa. Suomen sisäpolitiikan osalta sosialismi on pakottanut porvarillisen Suomen antamaan porvarillisen demokratian perusoikeudet kaikille Suomen kansalaisille. Siinä voidaan sanoa olevan tiettyä politiikan ironiaa.

Ellei nyt pidetä näitä pakkoja Suomen kansan itsemääräämisoikeuden loukkauksina, on silloin todettava, että sodassa hävinneen Suomen kohtalot jäivät sodan päätyttyä kuitenkin ratkaisevassa määrin Suomen kansan omiin käsiin.

Suomen kansa onkin saanut elää itsenäistä elämää. Sen ulkopolitiikka on saanut maailman arvonannon osakseen. Suomi on kunnioitettuna jäsenenä Yhdistyneissä Kansakunnissa ja sen nimi tulee aina liittymään Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssiin.

Kun Suomi sodan jälkeen valitsi uuden tien, koski se maan poliittista elämää. Sen sijaan se ei koskenut yhteiskuntajärjestelmää ja sen perusteita. Suomi on tänä päivänä taloudellisilta perusteiltaan yhtä kapitalistinen maa kuin ennen sotaa.

Suomi on nyt kuitenkin demokraattisempi, kansainvälisempi ja sosiaalisempi maa kuin ennen. Suomen työväenluokalla on suuremmat poliittiset oikeudet kuin ennen. Mutta maan talousjärjestelmä on kapitalistinen. Suomi on porvarillisen demokratian maa. Valkoisen Suomen häviöstä nousi porvarillinen demokratia.

On selvää, että vaikka ulkopolitiikan muutoksen välttämättömyys tajuttiin heti sodan päätyttyä, silti sen käytännön toteuttaminen vaati kovia ponnistuksia ja kohtasi toisaalta jatkuvaa vastarintaa. Uuden ulkopolitiikan oli itseasiassa raivattava tiensä sisäpolitiikan esteiden lävitse.

Suomen ja Neuvostoliiton hyviin suhteisiin perustuvan ulkopolitiikan rakentajia olivat yhtäältä ne työväenliikkeen ihmiset, jotka olivat vaatineet tällaisten suhteiden rakentamista jo ennen sotaa ja sen vuoksi joutuneet vainon kohteeksi, sekä toisaalta ne, jotka heräsivät sodan jälkeen näkemään tämän tien oikeaksi ja välttämättömäksi. Nämä ihmiset ja poliittisista liikkeistä alusta saakka johdonmukaisimmin SKDL jäsenjärjestöineen muodostivat maahamme sen perusvoiman, jonka tukeen nojaten maamme johtavat valtiomiehet Paasikivi ja Kekkonen saattoivat päättäväisesti ja kaukonäköisesti luotsata maamme uudelle naapuriystävyyteen ja rauhanomaiseen yhteistyöhön perustuvalle ulkopoliittiselle tielle.

Kun jälkeen päin katselee kehityksen kulkua, voi sanoa, että Suomen sodan jälkeen valitsemalla uudella tiellä on johdonmukaisimmin pysytty nimenomaan ulkopolitiikan osalta. Tosin sitä kohtaan on välillä esiintynyt paineita, jotka kuitenkaan eivät ole kyenneet muuttamaan ulkopolitiikan peruslinjaa. Näitä paineita on jatkuvasti. Mutta tärkeintä on se, että Suomen kansan enemmistö nykyisin hyväksyy tämän peruslinjan ja pitää sitä oikeana ja etujamme vastaavana.

Kuitenkin Suomen ja Neuvostoliiton hyviin suhteisiin perustuvan ulkopolitiikan periaatteiden ja ennen

kaikkea maittemme välisen ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimuksen hyväksyminen yleisesti maassamme kesti suhteellisen kauan. Pitkän ajan monet pitivät mm. yya-sopimusta väliaikaisena välttämättömyytenä. Vasta nyt tajutaan laajemmin se, että tämän sopimuksen johdonmukainen noudattaminen on ulkoisen turvallisuutemme olennaisimpia tekijöitä ja siten tämä sopimus on itseasiassa yksi ulkopolitiikkamme peruskiviä.

Suomen ja Neuvostoliiton hyvien suhteiden kehittymiseen on myötävaikuttanut maittemme välinen kauppa ja taloudellinen yhteistyö. Niillä on ollut myös suuri merkitys maamme talouden kehittämisessä, mm. metalliteollisuuden ja nimenomaan laivanrakennusteollisuuden aloilla. Moni Suomen köyhien alueiden ihminen on saanut työtä niissä suurissa rakennuskohteissa, jotka Suomen ja Neuvostoliiton yhteisin sopimuksin on avattu Neuvostoliitossa.

Tänä päivänä yhä useampi tajuaa sen, että Suomen naapuri Neuvostoliitto on ja tulee olemaan suuri, mahtava maailmanvalta ja että kun Suomen tulevaisuus on täysin riippuvainen siitä, mitä maailmalla tapahtuu, on taas Neuvostoliitto tekijä, joka vaikuttaa juuri siihen, mitä maailmalla tapahtuu.

Kuitenkin siitä huolimatta, että kansan enemmistö on nykyisen ulkopoliittisen peruslinjan takana, on toisaalta ilmeistä, että osassa Suomen kansaa on silti jatkuvasti epäilyjä ja pelkoa siitä mitkä ovat Neuvostoliiton ns. perimmäiset tarkoitukset maahamme nähden. Nämä epäluulot ja pelot luovat tiettyä pohjaa äärioikeiston poliittisille pyrkimyksille ja sen strategiassa on ulkopolitiikan tähänastisen käytännön muuttaminen yhtenä tavoitteena.

Sisäpolitiikan osalta on todettava, että toisin kuin

ulkopolitiikka se on sodan jälkeen kokenut hyvinkin voimakkaita vaihteluita. Kysymys ei ole niinkään siitä, että niitä demokraattisia oikeuksia, jotka sodan jälkeen palautettiin kansalaisille, olisi välillä poistettu tai yritetty poistaa. Sen sijaan on ollut pitkäaikainen vaihe, jolloin poliittisella diskriminaatiolla on tavallaan pyritty samaan tulokseen.

Mielenkiintoista on todeta, että näissä sisäpoliittisissa vaihteluissa ovat heijastuneet hyvin voimakkaasti maailmanpoliittiset tilannemuutokset, nimenomaan kansainvälisen kylmän sodan alkaminen. Oikeastaan näyttää siltä, että ne ovat heijastuneet enemmän sisäpolitiikkaan kuin ulkopolitiikkaan, joka on kulkenut melko vankasti eteenpäin.

Kansainvälisen kylmän sodan puhkeamisen ensimmäisiä merkittäviä seuraamuksia Suomessa oli edellä mainitun »kolmen suuren» hallitusyhteistyön päättyminen vuonna 1948. Sitä seurasi SKDL:n poliittinen eristäminen sekä työväenliikkeen ajautuminen ankaraan sisäiseen taisteluun sosialidemokraattisen ja kansandemokraattisen osan kesken. Tämä johtui erityisesti siitä, että sosialidemokraattisesta puolueesta tuli kansainvälisen kylmän sodan keskeisimpiä antikommunistisia voimia Suomessa. Se johti sos.dem. puolueen ja Neuvostoliiton välisten suhteiden kiristymiseen ja siitä edelleen 1950-luvun lopulla sos. dem. puolueen ajautumiseen hallitusvastuusta useamman vuoden oppositioasemaan.

Kun kansandemokraattinen liike oli diskriminoituna noin kahdeksantoista vuotta ja sosialidemokraattinen puolue oppositiossa kahdeksan vuoden ajan, eikä yhteistoimintaa niiden välillä ollut, oli vasemmiston poliittinen vaikutusvalta pitkän aikaa Suomessa pienempi kuin sen voimasuhteet sinänsä olisivat edellyttäneet.

Niinpä suhteellisen teollistuneen Suomen politiikassa saavuttikin lähinnä maatalousväkeä edustava Maalaisliitto-Keskustapuolue maan virallista ulkopolitiikkaa tukevan linjansa avulla pitkäksi ajaksi varsin keskeisen aseman.

Eriarvoisuuden yhteiskunta

Vaikka Suomessa kansainvälisesti vertaillen on suhteellisen pitkälle kehittynyt porvarillinen poliittinen demokratia, niin toisaalta maamme talous, joka on yhteiskunnan perusta, on ratkaisevassa määrin harvainvaltaisen yksityisen pääoman hallitsemaa. Kuten tunnettua, on sillä, jolla on taloudellinen valta, loppujen lopuksi myös olennainen osa muuta valtaa käsissään.

Suomen sodanjälkeiseen taloudelliseen kehitykseen, mikä on sisältänyt noin 4,5–5 prosentin keskimääräisen kasvun vuosittaisten vaihteluiden ollessa välillä varsin voimakkaitakin, on suurelta osin vaikuttanut kansainvälisen kysynnän meille suotuisa yleiskehitys. Suomi on pystynyt siten osittaisesta vajaateollistuneisuudestaan huolimatta saavuttamaan edellä jo mainitun 15. sijan maailman rikkaiden maiden joukossa. Kuitenkin työvoimamme työllistäminen on ollut pitkän ajan vaikea ongelma, ja tuloerot, asuntojen puute ja niiden kalleus sekä toistuvat inflaatiot ovat olleet voimakkaan sosiaalisen jännityksen aiheuttajia.

Kun yhteiskunnan taloudellinen perusta lepää harvalukuisten yksityisten pääomanomistajien päätösvallan pohjalla, on suomalainen yhteiskunta monista demokraattisista saavutuksistaan huolimatta pohjimmaltaan

jatkuvasti eriarvoisuuden yhteiskunta.

Eriarvoisuutta voivat aiheuttaa monet tekijät. Mutta jos yhteiskunnan perustana oleva taloudellinen järjestelmä jo sellaisenaan merkitsee eriarvoisuutta, toisten oikeutta käyttää toisia hyväkseen, pääomanomistajan oikeutta käyttää työvoimaa voiton saamiseen, silloin eriarvoisuuden muut tekijät ovat toissijaisia, eikä eriarvoisuutta voida ratkaisevasti poistaa muuttamatta talousjärjestelmää.

Ottaen huomioon sen, että kapitalistisen maailman kehitys ei avaa suuria lupaavia näköaloja, on suomalaisenkin yhteiskunnan edelleen kehittämisen keskeisimpiä kysymyksiä se, mitä tehdään talousjärjestelmämme osalta. Kysymys on siitä, kyetäänkö demokratia ulottamaan myös sinne vai ei.

Epäilemättä on paljon erilaisia käsityksiä siitä, mitä talouselämän demokratia tarkoittaa. Yrittäjät ja pääoman edustajat käsittävät sen tarkoittavan juuri heidän oikeuksiaan omistaa tuotantovälineitä ja käyttää niitä hyväkseen. Heidän mukaansa jokaisella on oikeus yrittää ja yrittäjinä he katsovat itsekin tuottavansa vain sitä, mitä ostajat haluavat; eikö tämä ole todellista demokratiaa.

Mutta se ei ole sitä. Se on haavekuva, jonka liberalismin suuret filosofit maalasivat toiveittensa kankaalle. Käytäntö on ollut toista. Jokaista itsenäistä vapaata yrittäjää kohti on lukematon määrä ihmisiä, joilla on vain työvoimansa. Sitäpaitsi kapitalismi on luonut harvalukuisen suurpääomanomistajien piirin ja antanut sille taloudellisen vallan, joka määrää niin pienyrittäjien kuin työtätekevienkin ihmisten jokapäiväisen toimeentulon ja elämän. Ovatko he kaikki samanarvoisia? Onko heillä kaikilla yhtäläiset oikeudet päättää siitä, mitä tuotetaan ja millä hinnalla ja miten voitot käytetään ja miten tehdään työpaikkoja? Ei ole. Muutosta tarvitaan, mutta miten.

Kun maamme poliitisen elämän edelliset huomattavat demokratiaa laajentaneet muutokset voitiin toteuttaa vasta sodanjälkeisten olojen yhteydessä, ts. suuren kansainvälisen kriisin seurauksena, herää kysymys, onko uusien edistyksellisten muutosten aika taas vasta silloin, kun uudet todella syvät kriisit koettelevat yhteiskuntaa. Erilaisia kriisejähän esiintyy jatkuvasti. Mutta onko niin, että suomalaisen yhteiskunnan taloudellisen perustan demokratisoinnin aloittamiseksi on välttämättä odotettava ns. vallankumouksellisen tilanteen syntymistä, vai voiko edistystä tässä suhteessa tapahtua myös täysin rauhanomaisissa oloissa ja demokraattista tietä kulkien. Jos tämä on mahdollista, on sitä tietä kuljettava, mikä sekin merkitsee periaatteellisessa mielessä tietynlaista vallankumouksellista kehitystä pääoman taloudellisen vallan muuttuessa kansan taloudelliseksi vallaksi.

Poliittisesti tämä on ennen kaikkea työväenliikkeen ja koko vasemmiston suuri kysymys. Seuraava merkittävä muutos suomalaisessa yhteiskunnassa riippuu nimenomaan niistä. Mutta ennen kuin ne pystyvät toteuttamaan historiallista tehtäväänsä ja muuttamaan yhteiskuntaa paremmaksi, niiden on koottava voimansa ja ratkaistava kysymys yhteistyöstä.

Kun kolmas kerta tulee

Vuonna 1958 Suomen työväenluokka joutui tavallista vakavammin sen kysymyksen eteen, mitä vasemmiston yhteistyö yhteiskunnan uudistamiseksi parlamentaarista tietä voisi merkitä. Maassamme oli juuri pidetty eduskuntavaalit ja Suomen itsenäisyyden ajan ensimmäinen vasemmistoenemmistöinen eduskunta oli syntynyt.

Itsenäisen Suomen eduskunta oli siihen asti aina ollut porvarienemmistöinen. Ennen itsenäisyyttä vasemmisto oli saanut enemmistön Suomen valtiopäiville vuonna 1916, mutta ei enää sen jälkeen. Tosin porvarillinen enemmistö oli itsenäisen Suomen aikana välillä ollut hyvin niukka. Mutta ei edes välittömästi Neuvostoliitolle hävityn sodan jälkeen vasemmisto ollut kyennyt saavuttamaan enemmistöä eduskunnassa, vaikka silloin porvarillinen politiikka olikin kärsinyt täyden vararikon. Nyt se oli vihdoin tapahtunut.

Varmasti monissa työläiskodeissa, eri vasemmistopiireissä ja myös porvarillisten ihmisten keskuudessa pohdittiin silloin tämän tapahtuman merkitystä. Ehkä hyvin moni tajusi kuitenkin nopeasti sen, että eduskunnan vasemmistoenemmistön merkityksen pohdiskelulla oli niissä oloissa sittenkin lähinnä vain teoreettinen luonteensa. Tiedettiin nimittäin, että sosialidemokraattisen ja kansandemokraattisen liikkeen välit olivat liian kireät.

Ensimmäinen kerta ei merkinnyt mitään

Joka tapauksessa välittömästi sen jälkeen, kun tiedot tämän vasemmistoenemmistöisen eduskunnan syntymisestä alkoivat levitä maailmalle, saivat kaikki kuulla myös sen, että sillä ei tulisi olemaan mitään olennaista uutta vaikutusta Suomen elämään. Vaalitulosten tullessa julkisuuteen sosialidemokraattisen puolueen vanha johtaja Väinö Tanner ilmoitti nimittäin heti, että ne eivät merkitse mitään, sillä sosialidemokraatit eivät ryhdy yhteistoimintaan kommunistien kanssa.

Jossakin muussa Länsi-Euroopan maassa, jossa kommunistinen puolue on hyvin pieni, tällaisella ilmoituksella ei olisi ollut yhtä dramaattista sävyä kuin Suomessa. Täällä kommunistinen puolue osana Suomen Kansan Demokraattista Liittoa on suhteellisen voimakas. Vasemmiston vaikutusmahdollisuuksien kannalta on yhteistyö muun vasemmiston ja kommunistien kesken täällä siten olennaisen ratkaiseva.

Tässä tapauksessa sos.dem. puolueen johdon yhteiskunnalliset pyrkimykset sekä pelko kansandemokraattien vaikutuksen kasvusta samoin kuin antipatia kommunisteja kohtaan ratkaisivat sen, ettei edes nostettu esiin mahdollisuutta keskustella SKDL:n kanssa siitä, miten vasemmistoenemmistöä voitaisiin käyttää työväen etujen ajamisessa. Kansainvälisen kylmän sodan tuulet puhalsivat jääpeitteen tällaisten mahdollisuuksien ylle.

Tiettyä historian ironiaa on siinä, että samasta vuodesta 1958 lähtien sosialidemokraattinen puolue itse ajautui ns. yöpakkashallituksen jälkeen pitkäaikaiseen oppositiokauteen. Siis juuri silloin, kun Suomen eduskunnassa vihdoin oli vasemmistoenemmistö, vasem-

misto joutui kokonaisuudessaan oppositioon ja toteamaan olevansa täysin hallituspolitiikan ulkopuolella. Sosialidemokraattisen puolueen ajautuminen tähän tilanteeseen johtui sen voimakkaasti omaksumasta kylmän sodan antikommunistisesta ja Neuvostoliiton vastaisesta politiikasta.

Tässä tulee mitä mielenkiintoisimmalla tavalla esiin se, miten suuri ja syvällekäypä vaikutus kansainvälisellä kylmällä sodalla on todella ollut Suomen poliittiseen elämään. Se eliminoi varsin suuressa määrin ja pitkäksi ajaksi koko vasemmiston vaikutusvaltaa maamme politiikassa. On selvää, että tähän kaikkeen ei vaikuttanut pelkästään kansainvälinen kylmä sota, vaan myös monet muut tekijät.

Kansainvälisen kylmän sodan aloittamisella ns. Marshall-suunnitelman yhteydessä vuosien 1947–48 vaihteessa pyrittiin nimenomaan eliminoimaan kommunistien ja heidän kanssaan yhteistoimintaa edustaneiden poliittinen vaikutus ja hallituskelpoisuus eräissä Länsi-Euroopan maissa. Vaikka Suomi ei kuulunutkaan itse Marshall-suunnitelman sisältämään avunanto-ohjelmaan, kuitenkin sen poliittinen tarkoitus toteutettiin myös täällä ja siinä huomattava osa oli sos.dem. puolueella. Mutta se koitui aikanaan myös sos.dem. puolueen omaksi kohtaloksi.

Suomen työväenluokka ei siis pääasiassa kansainvälisen kylmän sodan vuoksi kyennyt vuonna 1958 yhdistämään poliittisia voimiaan siinä tilanteessa, jossa se olisi ensi kerran voinut kokeilla vasemmiston parlamentaarisen enemmistöaseman mahdollisuuksia vaikutettaessa yhteiskunnalliseen kehitykseen. Niinpä riippumatta siitä, missä määrin ideologiset erimielisyydet jo sinänsä vaikeuttavat työväenliikkeen yhteistyömahdollisuuksia, on joka tapauksessa todettava kansainvälis-

poliittisilla tekijöillä olevan tässä suhteessa myös hyvin huomattava vaikutuksensa. Näin voidaan sanoa myös myöhempien kokemusten perusteella.

Toinen kerta, toinen tilanne

Vuonna 1966 Suomen työväenluokka joutui toisen kerran samaan tilanteeseen kuin vuonna 1958. Maaliskuun eduskuntavaaleissa 1966 Suomen kansa valitsi jälleen eduskuntaan vasemmistoenemmistön. Oltiin taas sen kysymyksen edessä, merkitsisikö se mitään vai ei.

Vuoden 1958 kokemukset huomioon ottaen ei ollut yllättävää se, että hyvin monet pitivät varmana edellisen kerran vaiheiden toistumista. Laajalti katsottiin, että vasemmisto ei nytkään kykenisi keskinäiseen lähestymiseen ja vasemmistoenemmistön syntymiselle jäisikin lähinnä kansan esittämän hallituspolitiikan vastaisen protestin luonne. Sitä tosin pidettiin yleisesti selvänä, että vuoden 1966 vaalien suuri voittaja, sosiaalidemokraattinen puolue, tulisi joka tapauksessa palaamaan hallituspuolueeksi.

Kuitenkin vasemmistoenemmistön syntymisen mukanaan tuoma problematiikka sai tällä kerralla alusta pitäen toisenlaisen luonteen kuin vuonna 1958. Nyt ei kukaan ollut heti ilmoittamassa ehdottomalla varmuudella, että tämä vaalitulos ei merkitse mitään.

Niinpä vaalien jälkeen tapahtui se tärkeä asia, että vasemmiston keskuudessa ryhdyttiin edes keskustelemaan. Alkoivat sos.dem. puolueen ja SKDL:n keskinäiset neuvottelut mahdollisesta hallitusyhteistyöstä. Poliittisten piirien mielenkiinto heräsi ei vain meidän

maassamme, vaan myös muissa maissa. Silti uskottiin laajalti, että oltiin seuraamassa vain näytelmää, jonka jälkeen porvarillinen Suomi ja sen ulkomaiset ystävät voisivat taas olla yhtä rauhallisia kuin ennenkin; vasemmistoenemmistö ei merkitsisi mitään.

Pieni episodi

Tässä yhteydessä haluaisin kertoa pienen episodin, joka kuvaa silloista tilannetta.

Hallitusneuvotteluja oli jo useita viikkoja käyty sosialidemokraattisen puolueen puheenjohtajan, Rafael Paasion johdolla SDP:n ja SKDL:n kesken. Toukokuussa oli Kööpenhaminassa Pohjoismaiden Neuvoston talousvaliokunnan kokous, johon osallistui mm. kokoomuksen silloinen puheenjohtaja Juha Rihtniemi ja jossa myös minä olin SKDL:n edustajana mukana. Osallistuessamme erääseen lounastilaisuuteen muiden pohjoismaalaisten parlamentaarikkojen kanssa keskustelu kääntyi nopeasti Suomen hallitusneuvotteluihin. Meiltä kysyttiin kiinnostuneina, mihin Paasion neuvottelut mahdollisesti johtavat, tuleeko SKDL:stä hallituspuolue vai ei.

Rihtniemi vastasi ensin. Hän sanoi olevansa jokseenkin varma siitä, etteivät nämä neuvottelut johtaisi kommunistien mukaantuloon Suomen hallitukseen. »Sosialidemokraatit tosin käyvät näitä neuvotteluja, mutta tuskin Paasio, josta ilmeisesti tulee uuden hallituksen pääministeri, ottaa heitä hallitukseensa.»

Tämän jälkeen katseet kääntyivät minuun. Olin ollut yhtenä SKDL:n edustajana mukana näissä neuvotteluissa. Mitä sanoa nyt, mistäänhän ei vielä ollut mitään varmuutta. Siksi totesinkin, että en ollut niinkään varma siitä, että Rihtniemen käsitys oli oikea. »Tietenkin tilanne on erikoislaatuinen, sillä missään Länsi-Euroopan kapitalistisessa maassa ei ole kommunisteja ja heidän kanssaan läheisessä yhteistyössä olevia sosialisteja hallituksessa, ja sosialidemokraattien ja kommunistien suhteet ovat näissä maissa yleensä varsin kireät.» Sanoin, etten silti pitänyt mahdottomana, etteikö vasemmisto Suomessa saattaisi nyt astua yhteiseen hallitukseen.

Hallitus, jota ei uskottu mahdolliseksi

Toukokuun lopulla vuonna 1966 tapahtui sitten se monien kannalta odottamaton asia, että Suomi sai uuden vasemmistoenemmistöisen hallituksen, jossa koko vasemmisto oli mukana. Tähän hallitukseen tuli mukaan myös keskustapuolue. Maailman katseet kääntyivät Suomeen: mitä tämä kaikki oikein merkitsi.

Paasion hallituksen muodostaminen vuonna 1966 oli hallituksen kokoonpanon vuoksi merkittävä poliittinen tapahtuma ei vain Suomen kannalta, vaan laajemminkin yleiseurooppalaisesti katsoen. Suomesta oli nyt tullut se ainoa läntinen kapitalistinen maa, jossa työväenliikkeen perinteellinen jakaantuminen ja eri suuntien välinen taistelu oli siinä määrin pystytty ylittämään, että oli kyetty astumaan yhteiseen hallitukseen. Hallitusohjelma ei tosin ollut millään tavalla uusia suuria yhteiskunnallisia näköaloja avaava. Se sisälsi pääasiassa vain ajankohtaisia tavoitteita eikä pyrkinyt yhteiskunnan pe-

rusteiden muuttamiseen. Mutta se, mitä näin avattiin, oli vasemmiston yhteistyömahdollisuuksien uusi syntyminen.

Oma mielenkiintoinen kysymyksensä on tämän jälkeen se, mitkä kaikki tekijät johtivat siihen, että yhteinen vasemmistoenemmistöinen hallitus näin pystyttiin muodostamaan. Voidaan olettaa, että se ei ollut helppoa sosialidemokraattiselle puolueelle ja että Paasio joutui varmasti olemaan monien ristipaineiden alaisena ennen kuin hän teki omalta osaltaan lopullisen päätöksensä. Tässä ei tarkoitukseni kuitenkaan ole paneutua tähän asiaan pitempään, mutta muutamaan seikkaan haluan kiinnittää huomiota.

Ensiksi on syytä todeta, että sekä sosialidemokraattisen että kansandemokraattisen työväestön keskuudessa oli siihen aikaan alkanut esiintyä lisääntyvästi mielipiteitä, joiden mukaan vasemmiston olisi pyrittävä keskinäisen yhteistyön aikaansaamiseen. SKDL oli pitänyt tätä tavoitetta voimakkaasti esillä jo pitkän aikaa ja lähtenyt vuoden 1966 vaaleihin juuri niissä merkeissä. Myös sos.dem. puolueessa oli yhteistyöajatus alkanut saada uutta jalansijaa. Tämä ajatus oli siten ilmassa. Kokonaan eri asia on, mitä kaikkia motiiveja kullakin asiaan nähden oli mielessään. On joskus sanottu, että sosialidemokraatit olisivat ajatelleet SKDL:n ja siinä samalla kommunistien ns. yhdentämistä vallitsevaan järjestelmään. Joka tapauksessa vasemmiston sisäinen henki ja asenteet olivat toiset kuin 1958.

Oma merkityksensä tapahtumien kulkuun oli epäilemättä sillä, että sosialidemokraattinen puolue oli silloin päätynyt eräisiin uudelleenarviointeihin, joista olennaisimmat koskivat suhtautumista Neuvostoliittoon ja maamme ulkopoliittiseen peruslinjaan. Sos.dem. puolue oli todennut, että sen on tunnustettava Suomen

ulkopolitiikan merkittävin realiteetti, hyvien ja luottamuksellisten suhteiden välttämättömyys Neuvostoliittoon. Siihen liittyi samalla olennaisena osana suhtautumisen muuttaminen oman maan kommunisteja kohtaan.

Kommunistien osalta puolestaan on todettava, että vuonna 1956 pidetyn Neuvostoliiton kommunistisen puolueen 20. puoluekokouksen jälkeen, jolloin ns. destalinisointi aloitettiin, kansainvälisessä kommunistisessa liikkeessä oli ryhdytty uudelleen tutkimaan yhteistyömahdollisuuksia sosialidemokraattisten ja kommunististen puolueiden kesken Euroopassa. Tällä oli epäilemättä oma vaikutuksensa myös Suomen kommunistisessa puolueessa.

Suomen kommunistisessa puolueessa samoin kuin SKDL:ssä käytiin kesällä 1965 laaja ja poikkeuksellisen avoin ideologisia ja poliittisia kysymyksiä koskenut julkinen keskustelu. Käsitykseni mukaan se johti SKP:n suuntautumiseen toimimaan selvemmin Suomen olojen pohjalta. Käytännössä tämä ilmeni mm. siinä, että SKP:lle valittiin uusi johto 14. puoluekokouksessa v. 1966, ja että puolueelle hyväksyttiin uusi periaateohjelma seuraavassa puoluekokouksessa v. 1969. Tämä kehitys SKP:ssä ilmeisesti oli yhtenä huomattavana tekijänä luomassa edellytyksiä vasemmiston keskinäisten suhteiden paranemiselle ja siten yhteisen vasemmistoenemmistöisen hallituksen syntymiselle vuoden 1966 vaalien jälkeen.

Ehkä kuitenkin voidaan sanoa, että koko tämän kehityksen pohjimmaisena tekijänä oli sittenkin se, että tuolloin elettiin jo kansainvälisen kylmän sodan lievenemisen aikaa. Kylmän sodan heikkeneminen loi omat kansainvälispoliittiset edellytyksensä työväenliikkeen eri suuntien keskinäiselle lähestymiselle myös Suomessa.

Tämän vasemmiston yhteistyöhallituksen muodostamisessa vuonna 1966 pidän yhtenä periaatteellisesti merkittävänä asiana sitä, että hallitusratkaisu ei liittynyt mihinkään varsinaiseen kansalliseen kriisitilanteeseen, josta näin olisi yritetty hakea ulospääsyä. Kysymys ei siis ollut poikkeuksellisesta tilanteesta. Tietenkin laajaa tyytymättömyyttä esiintyi vallitsevia oloja ja noudatettua hallituspolitiikkaa kohtaan. Vasemmisto-enemmistön syntyminenhän oli juuri niiden seurausta.

Strategia puuttui

Erityisen merkille pantavaa poliittisessa mielessä on mm. se, että vasemmiston keskuudessa ei silloin ollut millään tavoin edeltäkäsin valmistauduttu tällaisen hallitusyhteistyön syntymiseen. Näin oli sekä sosialidemokraattisen että kansandemokraattisen liikkeen osalta. Kummallakin oli luonnollisesti ollut omat vaaliohjelmansa sekä toimintansa yleistaustana omat periaateja erityisohjelmansa. Lisäksi hallitukselle tietenkin rakennettiin yhteinen hallitusohjelma.

Mutta olennaista tällaisessa yhteydessä on viime kädessä se, mikä on se yhteiskunnallinen perusnäkemys, jonka mukaisesti hallituspolitiikassa aiotaan toimia. Se nimittäin määrittää myös kunkin hetken käytännölliset tavoitteet sekä toimintatavat. Kysymys on siis yhteiskunnan kehittämisen strategiasta ja sen mukaan rakennettavasta toimintalinjasta ja taktiikasta.

Kansandemokraattisen liikkeen osalta olen sitä mieltä, että vielä ei ollut riittävässä määrin suunniteltu strategiaa ja sen mukaista taktiikkaa nimenomaan sitä silmällä pitäen, että osallistutaan hallitusvastuuseen kapitalistisissa oloissa ja toimitaan yhteistyössä muiden demokraattisten voimien kanssa. Meidän liikkeessämme oli tosin paljon puhuttu mm. kolmen suuren hallitusyhteistyön palauttamisesta. Mutta 18 vuoden ankaran oppositio- ja syrjintäkauden johdosta oli tavoitteemme ja linjamme määritelty ja mitoitettu sittenkin oppositiopolitiikkaa varten.

Kolmen suuren hallitusyhteistyökauden jälkeen olivat olot maassamme kuitenkin jo monessa suhteessa muuttuneet. Silloin oli ollut selvänä päämääränä irrottaa maa sotapolitiikan seurauksista ja rakentaa uusi perusta ulkopolitiikalle ja palauttaa kansalle sen demokraattiset oikeudet. Nyt ei ollut mahdollisuuksia vastaavasti yhtä merkittäviin perusmuutoksiin, vaan kysymys oli lähinnä siitä, mitä yhteiskunnallisia osauudistuksia oli toteutettava yhteistyössä muiden kanssa vallitsevissa kapitalistisissa oloissa. Hyviä tavoitteita tietenkin oli mutta miten soveltaa kaikki ne muiden hallituspuolueiden tavoitteisiin, sitä ei ollut mitenkään edeltäkäsin suunniteltu.

Käsitykseni mukaan myöskään sosialidemokraattisessa puolueessa ei ollut valmistauduttu vasemmiston yhteistyön syntymiseen. Sos. dem. puolueella oli hyvin tärkeänä asiana mielessään päästä irti poliittisesta paitsiosta. Sillä oli laaja vaaliohjelma, joka kuitenkin oli kovin nopeasti rakennettu juuri ennen vaaleja. Tuntuu siltä, että sosialidemokraattisen puolueen toiminta tähtäsi silloin hyvin vahvasti puoluepoliittisiin tavoitteisiin, jolloin taktiikka oli varsin keskeisellä sijalla.

Tämä kaikki merkitsee sitä, että vasemmistolla ei ollut yhteistä suurta linjaa silloin, kun vasemmisto-enemmistö Suomen eduskuntaan toisen kerran sodan jälkeen syntyi ja vasemmiston uusi yhteistyökausi aloi-

tettiin. Näin ollen voidaan myös hieman karrikoiden sanoa, että vasemmisto itseasiassa ajautui hallitusyhteistyöhön vuonna 1966 sen sijaan, että se olisi tähdännyt siihen määrätietoisesti ja suunnitelmallisesti.

Tietenkään ei voida lähteä siitä, etteikö yhteistä strategiaa olisi voitu yrittää rakentaa myös sen jälkeen, kun yhteiseen hallitukseen jo oli menty, mutta hallitusohjelma oli tällöin joka tapauksessa lyöty kiinni keskustapuolueen kanssa. Niinpä esimerkiksi henkilökohtaisesti keskustelin muutaman kerran pääministeri Paasion kanssa tällaisen yhteisen vasemmistolaisen linjan hahmottelemisesta pitemmälle eteenpäin, mutta Paasio torjui sen viitaten siihen, että hallitusohjelma jo oli olemassa.

Näin ollen vasemmistoenemmistöisen eduskunnan ja vasemmiston uuden yhteistyökauden syntyessä vuonna 1966 ei ollut odotettavissa kovinkaan perusteellisia muutoksia yhteiskuntamme kehittämispolitiikassa. Missään tapauksessa kysymys ei ollut yhteiskuntajärjestelmän muuttamiseen tähtäävän politiikan aloittamisesta. Sitä emme myöskään SKDL:ssä olleet kuvitelleet, ja tuskin sitä vakavasti piti mahdollisena kukaan muukaan. Tietenkin porvaristo vihjaili sosialismin vaaraan hallituksen vastaisessa propagandassaan. Hallituksen tehtäväksi jäikin tarttua kiireellisimpiin taloudellisiin ongelmiin, sillä valtion talous oli silloin äärimmäisen heikossa kunnossa, maan ulkomainen maksuvalmius erittäin huono, ja sitä paitsi edessä oli silloin ehkä sodan jälkeen vaikein taloudellinen laskukausi.

Miksi SKDL meni hallitukseen

Voidaan vakavasti kysyä, miksi me sitten menimme hallitukseen, miksi SKDL ja sen mukana kommunistinen puolue olivat valmiit ottamaan harteilleen osan hallitusvastuusta sellaisissa oloissa ja sellaisilla vähäisillä toimintamahdollisuuksilla. Miksi otimme tämän vastuun juuri laskukauden lähestyessä, vaikka tiesimme, että mitään rakenteellisia muutoksia ei yhteiskunnassa voida saada aikaan. Sitä paitsi tiesimme myös hyvin sen, että joudumme taloudellisten asioiden osalta toimimaan ei vain muiden hallituspuolueiden, vaan myös tosiasiallista taloudellista valtaa hallussaan pitävän suurpääoman puristuksessa.

SKDL:n ratkaisuun vaikuttivat monet tekijät. Ensinnäkin on selvää se, että katsoimme silloin voivamme paremmin ajaa työväestön, pienviljelijöiden ja pienituloisen keskiluokan etuja hallituksesta käsin kuin pysyttelemällä sen ulkopuolella. Toiseksi päätöksemme hallitukseen menosta rakentui eräisiin pitemmän tähtäimen poliittisiin tavoitteisiin.

Välittömästi pidimme erityisen tärkeinä sosiaalipolitiikan kehittämistä ja peruskoulu-uudistuksen aloittamista. Siksi pyrimme saamaan haltuumme juuri näistä asioista vastaavien ministerien paikat. Kuitenkin onnistuimme saamaan näistä vain toisen, nimittäin tärkeän sosiaaliministerin tehtävät. Sen lisäksi liikenneministerin (silloin vielä kulkulaitosministerin) ja toisen valtiovarainministerin tehtävät tulivat SKDL:n edustajille. Todettakoon tässä yhteydessä lisäksi se, että hallituksen 16:sta ministerin paikasta SKDL sai vain kolme paikkaa, joten vaikutusmahdollisuutemme hallituksessa jäivät siten suhteellisen vähäisiksi.

Hallitusratkaisullamme oli silloin eräät tärkeät poliittiset perusteensa. Tiesimme, että sosialidemokraattinen puolue oli joka tapauksessa palaamassa jälleen hallituspolitiikkaan. Siten sen oli tässä tilanteessa tehtävä samalla ratkaisuja, joilla tuli olemaan suuntaa-antava vaikutus pitemmälle eteenpäin. Oli mm. selvää se, että sosialidemokraattisen puolueen oli valittava jokin yhteistyölinja hallituspolitiikkansa perustaksi, koska se ei voinut ajatella olevansa yksin pitempään hallituksessa. Tämä yhteistyö oli rakennettava joko porvariston ja jopa suurpääoman puolueen, kokoomuksen kanssa, kuten SDP oli tehnyt kansainvälisen kylmän sodan päivinä, tai meidän ja keskustan kanssa.

Meistä oli tällöin ensiarvoisen tärkeätä pyrkiä torjumaan sen linjan uusiutuminen, joka oli vallinnut kansainvälisen kylmän sodan vuosina. Olihan vielä niinkin myöhään kuin vv. 1961–62 esiintynyt Honka-rintama, jossa sosialidemokraattinen puolue oli mukana oikeiston kanssa. Kysymyksessä oli nyt siis hallitusrintamien rakentamisessa siihen asti vallinneiden poliittisten perusasetelmien olennainen muuttaminen. Siksi pidimme erittäin tärkeänä vasemmiston yhteistä hallitukseen menoa, vaikka hallitusohjelma sinänsä ei suinkaan vastannut meidän toivomuksiamme.

Lähdimme myös siitä, että vasemmistoenemmistöisen eduskunnan jälleen synnyttyä ei saisi toistua se, mitä tapahtui v. 1958. Se ei saisi merkitä vasemmiston sisäisten suhteiden uudelleen kärjistymistä. Tällainen kehitys aina vasemmistoenemmistöisen eduskunnan syntyessä olisi tietynlainen poliittinen paradoksi. Oli yritettävä aloittaa uusi yhteistyön kausi, vaikka se olisi kuinka vaikeata tahansa. Samalla lähdimme siitä, että yhteistyökauden näin alkaessa voimme ehkä ajanmittaan luoda uusia edellytyksiä myös vasemmiston yh-

teistyön syventämiselle ja kehittämiselle.

Puuttumatta pitempään siihen, että näinä vasemmiston yhteisinä hallitusvuosina saatiin kaikista vaikeuksista huolimatta aikaan monia merkittäviä uudistuksia, kuten yleisen eläketurvan huomattava laajentaminen, perhe-eläkelain toteuttaminen, peruskoulu-uudistuksen aloittaminen jne, olen sitä mieltä, että myös poliittisesti ratkaisumme oli oikea. Näin siitä huolimatta, että seuraavissa eduskuntavaaleissa v. 1970 kansandemokraattinen liike kärsi tuntuvan vaalitappion ja vasemmistoenemmistö jälleen menetettiin ja että vuodesta 1971 lähtien emme enää ole olleet mukana yhteisessä hallitusrintamassa.

SKDL:n kannalta yksi hyvin tärkeä saavutus, johon hallitusratkaisullamme v. 1966 päästiin, oli SKDL:n syrjinnän ja eristämisen lopettaminen. Sen merkitystä on ehkä monen sellaisen vaikea ymmärtää, joka ei ole kokenut noita kahdeksaatoista diskriminoinnin vuotta. Kansainvälisen kylmän sodan politiikan pyrkimyksenä oli juuri ollut mahdollisimman täydellisellä eristämisellä tukahduttaa SKDL ja sen edustama poliittinen yhteistoiminta sosialistien ja kommunistien kesken. Hallitusyhteistyön syntyminen päätti tämän vaiheen.

SKDL:n hallituksessa olo muutti yleisen suhtautumisen SKDL:n diskriminoimiseen, jota melko laajasti oli jo alettu pitää tavallaan itsestään selvänä Suomen demokratiaan kuuluvana asiana. Tämän jälkeen, vaikka eduskunnassa ei olekaan ollut vasemmistoenemmistöä, on silti pidetty luonnollisena sitä, että SKDL:n kanssa neuvotellaan sen mahdollisesta mukaantulosta hallitukseen. Tällöin kysymys hallitukseen osallistumisestamme on riippunut siitä, onko voitu sopia hallitusohjelmasta vai ei. On siis päästy normaaliin demokraattiseen käytäntöön.

Vaikka tarkoituksenani ei tässä teoksessa ole lähemmin eritellä niitä poliittisia kokemuksia, joita Paasion ja Koiviston vasemmistoenemmistöisten hallitusten kaudelta vuosina 1966–70 saatiin, haluan kuitenkin todeta muutaman asian, joilla mielestäni on merkitystä.

Ensimmäiseksi haluan kiinnittää huomiota erääseen erityisseikkaan jonka pitäisi sinänsä olla itsestään selvä asia, mutta jonka osalta kuitenkin on ollut mitä merkillisimpiä käsityksiä nimenomaan porvarillisen propagandan johdosta. Tämä koskee sitä, että SKDL ja sen mukana kommunistinen puolue saattoivat hallitukseen osallistuessaan näyttää toimivansa täysin laillisten demokraattisten periaatteiden mukaisesti, vaikka ne pyrkivätkin vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän perusteiden muuttamiseen. Porvarillinen propaganda on pitkät ajat väittänyt, että SKDL ja SKP eivät kunnioita suomalaista kansanvaltaa ja että niiden valtaantulo merkitsee katastrofia kaikelle sille, mitä suomalainen elämänmuoto sisältää. Tämän yhteisen hallituskauden ajalta ei kukaan ole voinut osoittaa meidän toimineen muulla tavoin kuin nimenomaan demokraattisella tavalla. Se on SKDL:n toiminnan peruslähtökohtia myös tästä eteenpäin.

Toiseksi haluan lyhyesti todeta sen, että työväenliikkeen kannalta saavutettiin erittäin merkittävä tulos, kun työväen ammattiyhdistysliike kyettiin eheyttämään. Se onkin ehkä kaikkein kauaskantoisin tulos tältä kaudelta.

Tänä päivänä ennen suhteellisen heikko SAK käsittää yli 800 000 jäsentä ja kasvaa jatkuvasti. Se on paljon suurempi yhteiskunnallinen tekijä kuin koskaan aikaisemmin. Se on mahtava voima työväenluokan käsissä. Sillä on sitä paitsi myös uusi, yhteiskunnallisesti varsin edistyksellinen periaateohjelma, joka on hyväksytty täysin yksimielisesti. Kysymys on nyt siitä, miten tätä voimaa käytetään.

Vasemmiston hallitusyhteistyötä tulevaisuudessa ajatellen yksi tämän yhteistyökauden mielenkiintoisimpia kokemuksia on se havainto, että vasemmistolta nähtävästi odotetaan vaikeuksissa elävän kansanosan keskuudessa erittäin paljon silloin, kun se joutuu hallitusvastuuseen. Monilla jatkuvissa vaikeuksissa kamppailevilla ihmisillä on helposti taipumus olettaa, että silloin tapahtuu nopeasti suuria parannuksia, kun porvareiden tilalle tulee vasemmistoenemmistöinen hallitus, jossa koko vasemmisto on mukana. Tämä on täysin luonnollista, koska vasemmiston ohjelmat ovat uudistusohjelmia, joilla pyritään parantamaan juuri vaikeuksissa olevien ihmisten elämää, ja vasemmisto sitä paitsi edustaa juuri näitä ihmisiä. Porvarillisia hallituksia kohtaan eivät odotukset luonnollisestikaan ole yhtä suuria.

Mutta tällaisten hyvin suurten odotusten ja sen välillä, mitä vasemmistoenemmistöinen hallitus käytännössä voi kapitalistisissa oloissa tehdä, on suuri ero. Kaikki uudistukset vaativat aikaa ja porvaristo jarruttaa niitä. Kun sitä ei riittävästi oteta huomioon, syntyy helposti pettymyksiä. Toiveiden ja realiteettien välinen kuilu saattaa tällöin muodostua joidenkin osalta niin vaikeaksi ylittää, että menetetään usko ja luottamus myös vasemmiston mahdollisuuksiin parantaa elämää ja sen vuoksi hakeudutaan erilaisten ääriliikkeiden ja niiden katteettoman politiikan taakse. Muistettakoon tätä kokemusta ajatellen, että juuri vuosina 1966–68 maan taloudellinen tila oli hyvin vaikea sekä kotimaisten että myös kansainvälisten suhdanteiden takia.

Sitä paitsi vasemmiston keskuudessa oli suuria mielipide-eroja siitä, miten pitäisi toimia.

Vasemmistolta odotetaan siis yleensä tuloksia ilman, että ajatellaan sitä, mitä vasemmisto voi tehdä niiden saavuttamiseksi. Lisäksi on muistettava, että monien ihmisten on hyvin vaikea eritellä sitä, mitkä vaikeudet johtuvat hallituspolitiikasta, mitkä itse kapitalistisesta talous- ja yhteiskuntajärjestelmästä. Kun vasemmisto kerran on ottanut hallitusvastuun, katsotaan, että sen täytyy näkyä jossakin. Tuskin tässä tarvitsee korostaa sitä että näin asia todella on. Hallitukseen ei pidä mennä ellei siellä voida tehdä jotain työtätekevän väestön hyväksi. Mutta se, mitä saadaan tehdyksi, ja se, mitä ihmiset odottavat, ei yleensä ole yksi ja sama asia.

Tämä kaikki vasemmiston on syytä vakavasti ottaa huomioon. Erityisen tärkeätä tällaisissa oloissa onkin se, että silloin pitää kaikki voimavarat keskittää mahdollisimman tehokkaaseen tiedotustoimintaan. Samalla tärkeätä on se, että puhutaan asioista avoimesti niin kuin ne ovat ja selvitetään, mistä kaikki johtuu ja mitä yritetään tehdä.

On selvää että porvaristo hyökkää juuri tiedotusvälinein voimakkaasti vasemmistoenemmistöistä hallitusta vastaan ja porvaristollahan on hallussaan tiedotusvälineiden ylivoima. Niinpä on todettava, että vuosina 1966–70 yleistä mielipidettä mobilisoitiin harvinaisen voimakkaasti hallitusta vastaan. Porvariston taktiikkana oli luoda tyytymättömyyttä yleensä kaikista mahdollisista asioista ja kohdistaa se hallitukseen ja saada jopa yhteiskuntajärjestelmästä johtuvia epäkohtia näyttämään nimenomaan hallituspolitiikan seurauksilta. Voidaan puhua porvariston psykologisesta sodankäynnistä vasemmistoenemmistöistä hallitusta vastaan noina vuosina.

Samalla on mielenkiintoista todeta myös se lisäpiirre, että edellä mainitut odotukset kohdistuivat noina vuosina erityisesti juuri SKDL:n mukanaoloon hallituksessa, vaikka sen voima hallituksessa oli vain kolme kuudestatoista. Toisaalta poliittisessa propagandassa syytöksiä kohdistettiin voimakkaimmin SKDL:ää vastaan. Siihen samaistettiin hallituksen talouspoliittinen linja, vaikka juuri tältä osin, kuten esim. devalvointipäätöksen ja kysynnän kasvun hillitsemispolitiikan osalta, erimielisyydet hallituksen sisällä meidän ja muiden puolueiden välillä olivat kaikkein suurimmat.

Aivan oman erityiskysymyksensä tässä yhteydessä muodostaa SKDL:n ja erityisesti SKP:n sisällä esiintyneiden ristiriitojen vaikutus. SKP:n sisällä oli syntynyt voimakkaita erimielisyyksiä jo vuosia ennen hallitukseen menoa. Kuitenkin ne tänä aikana kärjistyivät entistä vaikeammiksi. Vaikka päätös hallitukseen menosta oli tehty yksimielisesti ja vaikka hallituksessa toimintaa koskevat ratkaisut yleensä olivat yksimielisiä, silti hallituspolitiikan vaikeuksia käytettiin välineinä sisäisessä kamppailussa SKP:n ja SKDL:n johtoa vastaan.

Kuitenkin olisi voinut olettaa, että jos koskaan niin juuri silloin kun kommunistinen puolue osallistuu hallitukseen kapitalistisessa maassa, koko puolue ja sen kaikki jäsenet keskittäisivät voimansa yhteen. Tällainen tilannehan on kommunistien kannalta aivan ainutlaatuinen ja hyvin vaativa. Erityisesti on huomattava se, että SKP:llä ei ollut käytettävissään kokemuksia vastaavasta tilanteesta muissa maissa. Suomi oli ensimmäinen kapitalistinen maa, jossa kansainvälisen kylmän sodan puhkeamisen jälkeen kommunistit tulivat hallitusvastuuseen. Kuitenkin SKP:n sisäinen taistelu vain kiristyi. Tuo historiallinen tilanne ei siis merkinnyt niin paljon kuin sisäiset erimielisyydet.

Aika ei ollut vielä kypsä

Vasemmiston hallitusyhteistyö päättyi vuonna 1971. On merkille pantavaa, että se ei päättynyt heti, kun vasemmistoenemmistö eduskunnassa menetettiin vuoden 1970 vaaleissa, vaan vasta Karjalaisen hallituksen aikana seuraavana vuonna. Tämä mm. osoittaa sitä, miten suhtautuminen SKDL:n mukanaoloon hallituksessa oli tuona aikana jo muuttunut. SKDL oli hallituksessa, vaikka eduskunnassa oli porvarillinen enemmistö.

SKDL:n hallituksesta eroamisen välittömänä aiheuttajana olivat talouspoliittiset erimielisyydet muiden hallituspuolueiden kanssa. Eroaminen keskustapuolueen johtamasta hallituksesta tapahtui siinä yhteydessä, kun SKDL ei voinut hyväksyä hintasäännöstelyn osittaista purkamista, vaan piti sitä päätöksenä, jolla saattoi olla kohtalokkaita seurauksia maan hintatason kehityksessä. Kieltämättä myös SKP:n sisäisten ristiriitojen lisääntyminen teki SKDL:n jatkuvan mukanaolon hallituksessa entistä vaikeammaksi.

Vaikka tuo yhteistyön aika merkitsi eräiden yhteiskunnallisten uudistusten toteuttamista ja antoi poliittisesti monenlaisia kokemuksia, se ei kuitenkaan merkinnyt sellaisen suuren vasemmistopolitiikan aloittamista, mikä olisi voinut avata näköaloja yhteiskunnan olennaiseen uudistamiseen. Aika siihen ei vielä ollut tullut. Vasemmiston eri voimat vasta tavallaan kokeilivat yhteistoiminnan mahdollisuuksia. Kuitenkin yhteistyön tarve jäi elämään ja nyt voimakkaampana kuin ennen.

Siihen, että vasemmiston keskinäisissä suhteissa ei näinä vuosina päästy läheisempään ja rakentavampaan

yhteydenpitoon, ovat mielestäni eräinä syinä olleet keskinäisen luottamuksen puute samoin kuin myös eri suunnilla oleva taipumus katsella asioita vielä ensisijaisesti puoluetaktisista näkökulmista.

Yhteistyön kehittämisen suurimpia ongelmia ovat tietenkin ideologiset erot, toisin sanoen se, mihin loppujen lopuksi pyritään ja millä tavoin ja mitkä arvot ovat kaiken pohjana. Toisaalta voidaan asia nähdä niinkin, että juuri näistä ideologisista erilaisuuksista johtuen ovat eri vasemmistopuolueet ja -suunnat olemassa. Se on siis lähtökohta. Nyt onkin kysymys siitä, voiko näiden eri suuntien välillä syntyä nykyoloissa yhteistoimintaa, vaikka eri osapuolet säilyttävätkin omat ideologiset näkemyksensä.

Henkilökohtaisesti pidän tätä täysin mahdollisena, jos siihen vain halutaan vakaasti ja realistisesti pyrkiä. Silloin on vain määrätietoisesti etsittävä esiin se, mikä yhdistää, ja pantava sivuun se, mikä erottaa.

Entä näköalat eteenpäin

Tältä pohjalta asiaa katsoen voidaan sanoa, että Suomen vasemmiston yhteistyökauden 1966–1970 suureksi puutteeksi jäi nimenomaan se, että ei kyetty rakentamaan minkäänlaista yhteistä suurta yhteiskunnallista ohjelmaa tai edes viitoittamaan yhteisen toiminnan suuntaviivoja yhteisinä pidettävien tavoitteiden toteuttamisen puolesta.

Vasemmiston yhteistyön tärkeimpänä kysymyksenä ei meidän nykyisissä oloissamme ole eikä tarvitsekaan olla järjestöllinen yhdistäminen, vaan tärkeintä on va-

semmiston poliittisten voimien ja myös ammattiyhdistysliikkeen toiminnan ohjaaminen yhteisesti sovittavien tavoitteiden toteuttamiseen yhteisin menetelmin. Mistään tällaisesta ei mainittuina vuosina päästy sopimaan, ei rakentamaan mitään sellaista yhteistä linjaa, jonka puolesta olisi voitu mobilisoida koko työväenluokan voimat.

Jos maailman edistykselliset ihmiset odottivat Suomen vasemmistolta jotain tällaista, jotain, joka olisi antanut esimerkkiä myös joidenkin muiden kapitalististen maiden työväenliikkeille ja vasemmistolaisille voimille, he joutuivat pettymään, aivan kuin monet Suomessakin. Suomen vasemmiston yhteistyökokeilu jäi puolitiehen. Suomi ei vielä siinä vaiheessa kyennyt osoittamaan merkittävää vasemmiston uuden poliittisen vaikutusvallan tietä kehittyneessä kapitalistisessa yhteiskunnassa. Se tehtävä jäi 1970-luvun alkaessa toisille, Euroopassa ennen kaikkea Ranskalle.

Muistan, miten niihin aikoihin v. 1966, jolloin Paasion vasemmistoenemmistöinen hallitus muodostettiin, jouduin keskustelemaan eräiden italialaisten kommunistien kanssa tästä uudesta hallituksesta. He pitivät vasemmiston yhteistyöhallituksen muodostumista Suomessa erittäin tärkeänä tapahtumana ja sanoivat: »Koettakaa välttää epäonnistumista koska sillä on merkitystä myös meille.» En tiedä, missä määrin näin todella olisi ollut laita, mutta kuitenkaan Suomen vasemmiston yhteistyön osalta ei voida puhua epäonnistumisesta mutta ei myöskään onnistumisesta. Joka tapauksessa Italiassa samoin kuin Ranskassa kysymys kaikkien vasemmistovoimien yhteistyöstä ja Italiassa lisäksi kysymys vasemmiston ja kristillisdemokraattien yhteistyöstä on viime vuosina tullut yhdeksi politiikan keskeisimmäksi asiaksi. Näissä maissa vasemmiston ja muiden demokraattisten voimien yhteistyökysymys ei liiku vain poliittisen taktiikan tasolla, vaan sitä lähestytään yhä enemmän suurena strategisena tavoitteena, yhteiskunnallisten voimien mahdollisena poliittisena uudelleen järjestäytymisenä.

Suomen vasemmiston yhteistyön osalta vallitsee tällä hetkellä eräänlainen pysähdystila. Tällaisen tilanteen on aiheuttanut mm. kysymys Suomen suhteista EEC:hen. Mainitussa maamme talouspolitiikan suuressa ongelmakysymyksessä sosialidemokraattinen puolue asettui kannattamaan vapaakauppasopimusta EEC:n kanssa, kun taas kansandemokraattinen liike vastusti sopimuksen tekemistä pitäen sitä Suomen talouden kohtalokkaana sitomisena EEC:n vaikutuspiiriin.

Sen jälkeen kun vapaakauppasopimus EEC:n kanssa oli tehty, vasemmiston keskinäisiä välejä ovat pitäneet kireinä sisäistä talouspolitiikkaa, poikkeuksellisen voimakkaan inflaation torjumiseen tarvittavia keinoja ja työehtosopimuspolitiikkaa koskevat huomattavat erimielisyydet.

Olennaista maamme sisäisen poliittisen kehityksen kannalta on nyt kuitenkin se, että Suomen yhteiskuntaelämän edessä on erittäin suuria ongelmia, jotka johtuvat mm. perinteisistä kansantaloutemme rakenneheikkouksista, EEC:n kanssa tehdyn sopimuksen tulevista vaikutuksista samoin kuin kansainvälisen talouden useista ongelmista ja voimakkaista häiriötiloista.

Tällöin nousee esiin kysymys siitä, mikä on se yhteiskuntamme ja taloutemme kehittämisen peruslinja, jonka mukaan nämä ongelmat pyritään ratkaisemaan, mitä tietä kulkien turvataan kansamme elintason tasapuolinen nousu tuhoamatta ympäristöämme ja unohtamatta kansainvälisiä velvoituksiamme mm. kolmatta

maailmaa kohtaan. Siihen liittyy samalla se, mitkä poliittiset voimat ovat valmiit viemään yhteiskunnallista kehitystä eteenpäin kohti yhä laajempaa demokratiaa ja ihmisten tasa-arvon toteuttamista.

On selvää, että tämä kaikki asettaa uusia vaatimuksia nimenomaan Suomen vasemmistolle. Sen nykyinen sisäinen tila ja keskinäinen kamppailu ei vastaa näitä vaatimuksia. Vaikka työväenliikkeen eri suunnilla on esitettävänään kuinka hyviä periaatteita ja uudistusohjelmia tahansa, silti toiminta niiden puolesta jää puolitiehen niin kauan kuin vasemmisto ei kykene yhdistämään voimiaan yhteiseen kamppailuun Suomen tulevaisuuden rakentamiseksi tämän maan työtätekevän kansan etujen mukaisesti. Tämä tulee jatkuvasti olemaan vasemmiston suuri omantunnonkysymys.

Erityisen merkitseväksi tämä kysymys nousee sinä päivänä, kun Suomen kansa seuraavan kerran valitsee eduskuntaan vasemmistoenemmistön. Mitä silloin tapahtuu? Jatkuuko yhtäältä porvarienemmistöisten ja toisaalta vasemmistoenemmistöisten eduskuntien vuorottainen vaihtelu ilman, että niiden vaikutus yhteiskunnassa näkyisi mitenkään oleellisesti eri tavoin, vai onko vasemmistolla annettavanaan yhteiskuntamme kehitykseen todellisen uudistuksen suunta.

Vasemmiston yhteistyötä tarvitaan

Vasemmiston yhteistyötä koskeva ongelma ei kuitenkaan liity vain siihen kysymykseen, onko vasemmistolla enemmistö eduskunnassa vai ei. Se on paljon laajempi asia.

Eduskunta- ja hallituspolitiikan rinnalla on mm. laaja kunnallispolitiikan kenttä ja kaikki se, mitä kunnalliselämässä voitaisiin yhteistyöllä tehdä työtätekevän väestön ja koko kansan hyväksi. Yhteistyön ongelma kattaa samalla kaiken sen joukko- ja järjestötoiminnan, jossa työtätekevät ihmiset ovat mukana, ammattiyhdistysliikkeen, osuustoiminnan sekä nuoriso-, nais- ja urheiluliikkeen. Lyhyesti sanoen kysymys on työväenliikkeen ja koko vasemmiston yhteistoiminnasta kaikkialla siellä, missä voidaan vaikuttaa yhteiskunnalliseen elämään.

Vasemmiston yhteistyön aikaansaamista tarvitaan koko yhteiskuntaelämässä, sen kaikilla sektoreilla. Sitä tarvitaan mm. kulttuurielämässä ja koulutuspolitiikassa, jolloin kysymys on siitä, mitä arvoja ihmisille tarjotaan ja millainen kokonaiskuva heidän ajattelunsa perustaksi pyritään luomaan. Kysymys on silloin kapitalistisen yhteiskunnan kaupallisten arvojen voittamisesta ja inhimillisen elämän itseisarvojen nostamisesta ajattelussa vaikuttaviksi tekijöiksi samoin kuin siitä, että kaikille turvataan yhtäläiset oikeudet ja mahdollisuudet opetuksen saamiseen.

Samoin yhteistyötä tarvitaan esim. liikennepolitiikassa, jonka vaikutus ihmisten jokapäiväisessä elämässä tulee yhä tärkeämmäksi nykyaikaisen maailman liikenneongelmien kasvaessa ja julkisen ja yksityisen liikenteen ristiriitojen lisääntyessä. Sitä tarvitaan myös terveyden- ja sairaanhoitopolitiikassa samoin kuin ympäristön suojelussa. Jokainen yhteiskuntaelämän ala odottaa samaa. Se koskee myös talouselämää.

Näin ollen vasemmiston yhteistyön ongelman pitäisi periaatteessa olla täysin riippumaton siitä, mikä enemmistö eduskunnassa milloinkin on. Se on siten keskeisen tärkeä asia myös vasemmiston ollessa oppositiossa.

Mitä yhtenäisempi vasemmisto on oppositiossa oltaessa, sitä vaikeampi pääoman on toimia pelkästään omilla ehdoillaan. Määrätyissä tilanteissa voi vähemmistökin eduskunnassa saada aikaan tärkeitä yhteiskunnallisia uudistuksia, jos se toimii yhtenäisesti ja nojaa kansan joukkovoimaan. Sosialidemokraattisen ja kansandemokraattisen liikkeen mahdollinen yhteistyö poliittisella tasolla ja SAK:n voiman tukemana olisi nykyisin kaikissa tapauksissa mahtava tekijä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kuitenkin vasemmiston yhteistyön merkityksen kannalta on perustavaa laatua se, voidaanko olla yhteistyössä nimenomaan silloin, kun eduskuntaan tulee vasemmistoenemmistö. Jos silloin voidaan toimia pitkän tähtäimen hallitusohjelman mukaan, se luo edellytykset myös kaikelle muulle vasemmiston yhteistyölle. Mutta viime kädessä se on olennaisin kysymys parlamentaarisessa demokratiassa sen vuoksi, että silloin ratkaistaan, miten vasemmisto kykenee käyttämään eduskunnan ja hallituksen lainsäädäntö- ja toimeenpanovaltaa päämääriensä hyväksi.

Kaiken tämän vuoksi vasemmiston yhteistyötä pitäisi valmistella erityisesti sitä silmälläpitäen, että eduskunta jälleen muuttuu vasemmistoenemmistöiseksi.

Kun se kolmas kerta tulee, jolloin itsenäisen Suomen eduskuntaan astuu taas vasemmistoenemmistö, silloin kysytään, onko Suomen vasemmisto vihdoin kykenevä ottamaan vastaan yhteiskuntamme uudistamisen ja demokratian laajentamisen haasteen.

Uusi kansainvälinen ilmapiiri

Kun kansainvälisen kylmän sodan puhjetessa myös Suomen vasemmiston yhteistyömahdollisuudet jäätyivät ja kun tämän sodan lieventyessä yhteistyömahdollisuudet alkoivat jälleen versoa niin, että kyettiin käymään jo yhteisessä hallituksessa, näyttää siltä, että kansainvälisen tilanteen perusmuutoksilla on suuri vaikutus siihen, mitä Suomen vasemmistossa tapahtuu.

Entä miltä näyttää tästä eteenpäin, miten on arvioitava nykyisen kansainvälisen tilanteen kehitystä ja sen vaikutuksia vasemmiston keskinäisiin suhteisiin ja poliittiseen käyttäytymiseen Suomessa. Samalla kysymys on myös siitä, minkälaiseen vasemmistolaiseen politiikkaan kansainväliset tekijät ylipäätänsä antavat mahdollisuuksia Suomessa.

Kylmästä sodasta rauhanomaisen rinnakkaiselon vahvistumiseen

Kun tarkastelee tämän päivän maailmanpoliittista tilannetta, siinä on nähtävissä monia eri suuntiin kulkevia virtoja. Kuitenkin viime vuosien ilmeisen hallitsevana yleissuuntana on ollut kansainvälisen kylmän sodan taakse jääminen ja rauhanomaisen rinnakkaiselon poli-

tiikan vahvistuminen kahta eri yhteiskuntajärjestelmää edustavan valtioryhmittymän välillä. Tämä kehityksen suunta tajutaan ilmeisesti yhä laajemmin välttämättömyydeksi, jos ihmiskunta ylipäätänsä haluaa turvata elämänsä jatkumisen. Sekä Neuvostoliiton että Yhdysvaltain sotilaallinen voima ydinaseineen on jo nykyisin niin suuri, että ne kykenisivät tuhoamaan toinen toisensa ja siinä samalla elämän maapallolta. Rauhanomainen rinnakkaiselo on siten ainoa mahdollinen tie.

Rauhanomaisen rinnakkaiselon välttämättömyyden tunnustaminen ei silti vielä turvaa maailmaa onnettomuuksilta. Tarvitaan myös rinnakkaiselon politiikkaa, joka vähentää jännitystekijöitä, keskinäisten konfliktien vaaroja ja ydinaseistuksen leviämistä. Tärkeätä on silloin erityisesti se, että ulkoinen turvallisuus voidaan varmistaa muulla tavoin kuin sotilaallisen varustautumiskilpailun jatkamisella. Siksi rauhanomaisen rinnakkaiselon politiikan eräitä olennaisia osia on sellaisen keskinäisen luottamuksen aikaansaaminen, joka luo edellytyksiä varustautumiskilpailun lopettamiselle ja mahdolliselle myöhemmälle aseistariisunnalle. Toisaalta sen olennaisena osana on myös kansainvälisen taloudellisen ja muun yhteistoiminnan kehittäminen eri järjestelmään kuuluvien maiden välillä, mitä tarvitaan juuri keskinäisen luottamuksenkin syntymiseksi.

Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain keskinäisissä suhteissa on pyrkimys tällaisen tilan luomiseen eli niin sanottu detente-politiikka ollut hallitsevana viime vuosina. Maailman rauhan turvaamisen kannalta on 1970-luku alkanut lupaavammin merkein kuin mikään kymmenluku toisen maailmansodan jälkeen.

Tämän kymmenluvun alku kantoi tosin vielä mukanaan edellisten vuosikymmenien perintönä Vietnamin sotaa. Mutta nyt sota sielläkin on paikallisia taisteluita

lukuunottamatta päättynyt ja tavalla, joka osoitti, että imperialismi ei enää voinut valtavasta teknisestä ylivoimastaan huolimatta alistaa vapautensa puolesta loppuun saakka taistelemaan valmistautunutta kansaa. Vietnamin sota merkitsi vaikutukseltaan erittäin kauaskantoista tappiota amerikkalaiselle sotilaalliseen ylivoimaan perustuvalle politiikalle kolmannessa maailmassa.

Mutta tämän kymmenluvun alku merkitsi myös Länsi-Euroopassa koko sodanjälkeisen ajan vallinneiden vaikeimpien jännitystekijöiden poistumista. Saksan kysymys saatiin vihdoin ratkaistuksi molempien Saksojen solmiessa keskinäiset suhteensa ja kummankin tullessa yleisesti tunnustetuiksi. Tärkeätä on ollut Neuvostoliiton ja Euroopan muiden sosialististen maiden sekä toisaalta Saksan Liittotasavallan välisten normaalien suhteiden luominen. Siihen päästiin yhtäältä Neuvostoliiton politiikan ja toisaalta liittokansleri Brandtin noudattaman ns. idänpolitiikan ansiosta. Näin Eurooppaan luotiin monessa suhteessa uusi tilanne.

Kaksi maailmansotaa aloittaneen maanosamme suuria kysymyksiä on tämän jälkeen ollut se, miten täällä voitaisiin varmistaa pysyvästi jokaisen maan turvallisuus, rajojen koskemattomuus ja kansojen sisäisiin asioihin puuttumattomuus samoin kuin saada aikaan Euroopan maiden keskinäinen yhteistyö järjestelmistä riippumatta. Siinä mielessä katseet ovat kohdistuneet Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssiin, jonka valmisteluissa Suomella on ollut kunniakas osuutensa sosialististen maiden herätettyä ajatuksen tällaisesta konferenssista ja Suomen tehtyä ehdotuksen sen pitämisestä meidän maassamme. Jos Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssi onnistuu, silloin sinetöidään vihdoin tämän maanosan kansojen päättäväisyys

elää rauhassa keskenään. Sen onnistumisen osoittaa tulevaisuus, mutta jo itse Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin aloittaminen ilmaisee Euroopassa vallitsevaa uutta henkeä.

Neuvostoliiton rauhanpolitiikka

Kansainvälisen jännityksen lieventäminen, yhteistyön aikaansaaminen ja rauhanomaisen rinnakkaiselon turvaaminen ovat olleet Neuvostoliiton kansainvälisen politiikan selvästi nähtäviä keskeisimpiä tavoitteita. Riippumatta siitä, että jo sosialistisen maailmankatsomuksen yksi johtavia periaatteita on kansojen välisen rauhan ja ystävyyden rakentaminen, on samalla tärkeätä todeta, että tämä politiikka on Neuvostoliiton kannalta mitä luonnollisinta reaalipolitiikkaa, koska se vastaa sen etuja.

Joskus kuulee väitettävän, että kysymyksessä olisi vain Neuvostoliiton harjoittama hämäyspolitiikka, jolla »Länsi» tuuditettaisiin huolettomuuden tilaan, joten Neuvostoliiton rauhanpolitiikka ei näin olisikaan todellista. Jokaisella on tietenkin oikeus epäillä mitä tahansa. Mutta sosialismin puolesta toimivat näkevät asian toisin.

Kun Neuvostoliitto on kyennyt alkuaikojensa taloudellisesta alikehittyneisyydestä ja monista vaikeuksista huolimatta muodostumaan nykyiseksi sotilaspoliittiseksi maailmanmahdiksi, sillä varmasti on mahdollisuudet myös valtavaan taloutensa ja koko yhteiskuntansa jatkuvaan kehittämiseen. Sen se voi tehdä sitä paremmin ja nopeammin, mitä vähemmän sen täytyy

keskittää voimavarojaan sotilaalliseen varustautumiseen. Varustautumista se ei tarvitse sosialistisen taloutensa käynnissäpitämiseksi. Päinvastoin varustautuminen on sen kehityksen hidastaja. Mitä voimakkaammin ja nopeammin kehittyvä maan talous on, sitä suurempi vaikutusvalta maalla on myös maailman taloudessa. Kun Neuvostoliitolla on jo valtava sotilasmahtinsa, miksi se ei pyrkisi keskittämään kaikkia voimiaan myös kasvavan taloudellisen suuruuden rakentamiseen. Siten on täysin perusteltua ja realistista pitää Neuvostoliiton harjoittamaa maailmanrauhan politiikkaa sen todellisena politiikkana.

On sanottu, että tämä on kuitenkin lähinnä vain NKP:n pääsihteerin, Leonid Brezhnevin politiikkaa ja että Neuvostoliitossa olisi hyvin vaikutusvaltaisia voimia, jotka vastustaisivat sitä. NKP:n pääsihteeri Brezhnev on todella ollut tämän politiikan näkyvin edustaja. Hänen vierailunsa Yhdysvalloissa, Saksan Liittotasavallassa ja Ranskassa ovat olleet siinä merkittäviä kohokohtia. Samoin ratkaisevia tekijöitä ovat olleet juuri hänen ja Yhdysvaltain presidentin Richard Nixonin väliset neuvottelut ja heidän allekirjoittamansa sopimukset, viimeksi kesäkuussa 1974. Mutta onko mitään syytä olettaa, ettei Brezhnev edustaisi politiikkaa, joka vastaa koko NKP:n ja Neuvostoliiton kansan näkemyksiä ja tahtoa. Neuvostoliiton rauhanpolitiikan perusteet ja päämäärät on sitä paitsi viimeksi määritelty NKP:n 24. puoluekokouksessa.

Asenteet Yhdysvalloissa

Vastaavasti voidaan lähteä siitä, että kun Yhdysvallat puolestaan on lähestynyt Neuvostoliittoa ja tehnyt sen kanssa maailmanrauhan turvaamista ja keskinäistä taloudellista ja muuta yhteistyötä koskevia sopimuksia, sen ulkopolitiikasta vastaavissa piireissä asia on otettu todella vakavasti. Eri asia on, että Yhdysvalloissa ei tämän ulkopoliittisen linjan takana ole kaikkien varauksetonta tukea ja että presidentti on vaihtunut. Mutta rauhanomaisen rinnakkaiselon välttämättömyys on sielläkin jokaisen otettava huomioon. Myös uusi presidentti Gerald Ford on korostanut jatkavansa presidentti Nixonin ulkopolitiikkaa.

Rauhanomaista rinnakkaiseloa vahvistavan kansainvälisen yhteistyön rakentaminen eri yhteiskuntajärjestelmää edustavien maiden välillä on kuitenkin vaikeasti toteutettava asia. Ristiriidat, epäluulot ja käytännön ongelmat ovat suuria niidenkin välillä, jotka ovat siihen puolin ja toisin valmiit pyrkimään. Mutta sen lisäksi on myös erittäin vahvoja voimia, jotka vastustavat tällaista kehitystä ja kansainvälisen jännityksen lievenemistä, vaikka tuskin nekään silti voivat kieltää ydinsodan kohtalokkuutta koko maailmalle. He ovat kuilun partaalla kulkijoita.

Kansainvälisen jännityksen lievenemistä vastustavat lähinnä ne kapitalistisen maailman ja nimenomaan Yhdysvaltojen sotilasteolliset piirit ja se kansainvälinen suurpääoma, joille jännityksen säilymisestä ja varustelukilpailun jatkumisesta on suoranaista etua. Siihen liittyvät myös imperialismin pyrkimykset turvata etuoikeutensa kolmannessa maailmassa sen taloudellisia itsenäistymisyrityksiä ja kansallisia vapautusliikkeitä

vastaan. Viime aikojen järkyttävin kokemus kansainvälisen pääoman puuttumisesta sisäisiin asioihin sellaisessa maassa, joka on halunnut irtautua sen vaikutusvallasta ja sen harjoittamasta riistosta, on sotilasjuntan vallankaappaus Chilessä syksyllä 1973.

Yhteistä toimintaa rauhan puolesta

Toisaalta taas voidaan todeta, miten lähi-idän pitkäaikaisen kriisin puhkeaminen syksyllä 1973 avoimeksi sodaksi Israelin sekä Egyptin ja Syyrian välillä kyettiin Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain yhteisin toimin selvittämään suhteellisen nopeasti. Se on yksi erittäin kouriintuntuva osoitus näiden suurvaltojen vakaasta pyrkimyksestä turvata yhdessä maailman rauha. Sodan jatkuminen ja leviäminen juuri tällä alueella olisi voinut merkitä erittäin vakavaa uhkaa koko maailmalle. Kummankin valtaryhmittymän edut nimittäin kohtaavat täällä hyvin ratkaisevasti. Lähi-idän öljykentillä maailma seisoo räjähdyspanoksen päällä.

Nyt räjähdys pystyttiin estämään. Mutta myös sodan uusiutumisen vaara tällä alueella on estettävä. Siinä mielessä lähi-idän kysymys vaatii pysyvää ratkaisua kaikkien osapuolten oikeudet ja turvallisuusvaatimukset huomioon ottaen. Tällä kerralla näkyvimmäksi seuraukseksi muun maailman kannalta jäi ns. energiakriisin puhkeaminen ja sen jälkiseuraukset maailman hintatasossa. Todettakoon kuitenkin, että kysymys energiasta olisi ollut edessä joka tapauksessa ennemmin tai myöhemmin, koska esim. juuri öljy energianlähteenä on määrältään rajallinen.

On selvää, että kansainvälisessä politiikassa on jatkuvasti suuria vaaratekijöitä, jotka uhkaavat rauhan säilymistä tai ainakin kansainvälisen yhteistyön edistämistä. Samalla on ilmeistä, että monilla eri tahoilla suunnitellaan ja yritetään luoda erilaisia uusia suurpoliittisia asetelmia. Niinpä Yhdysvaltojen ja Länsi-Euroopan niissä piireissä, joita Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain välinen lähestyminen ei ole miellyttänyt, spekuloidaan mm. Yhdysvaltojen, Länsi-Euroopan ja Kiinan mahdollisen yhteisrintaman muodostamisella Neuvostoliittoa vastaan. Tällaiset suunnitelmat ovat ilmeisen vaarallisia maailman rauhan kannalta. Kapitalistisen maailman taloudessa saattaa myös syntyä sellaisia kriisejä – kuten suuri lamakausi –, joiden poliittisena seurauksena voi olla kansainvälisen tilanteen uusi kiristyminen.

Kuitenkin voitanee lähteä siitä, että erilaisista häiriötekijöistä ja vaaroista huolimatta kansainvälisen politiikan perussuunta näyttää kulkevan rauhan lujittumista ja kansainvälisen yhteistyön edistymistä kohti, olkoonkin, että se vaatii vielä paljon aikaa ja työtä. Jopa kapitalismin suuren taloudellisen laman uhkakin voi olla myötävaikuttamassa kapitalististen maiden yhteistyöhalukkuuteen sosialismin kanssa yhtä hyvin kuin se voi kiristääkin keskinäisiä suhteita.

Tilanne Suomen vasemmiston kannalta

Suomen vasemmiston keskinäisten suhteiden ja yhteistyön edistämisen kannalta kansainvälisen yleistilanteen voidaan siten katsoa olevan nykyisin suotuisampi kuin vuosikymmeniin. Sellaisia kansainvälisiä paineita, jotka

kylmän sodan aikana lisäsivät vasemmiston eri suuntien keskinäistä jännitystä myös täällä, ei enää ole tai ne ovat olennaisesti vähentyneet. Tämä ei silti suinkaan merkitse sitä, etteivätkö esim. ideologiset erilaisuudet jatkuvasti vaikeuttaisi yhteistyön rakentamista.

Yhteiskunnan muuttaminen ja kansainvälinen tasapaino

Tässä yhteydessä oma mielenkiintoinen kysymyksensä on se, miten Länsi-Euroopan eri maiden sisäiseen kehitykseen voivat vaikuttaa Idän ja Lännen turvallisuuspoliittiset tasapainovaatimukset. Monesti arvioidaan, että nykyinen tasapainotila ei helposti salli jossakin Euroopan maassa tapahtuvaa vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän muuttamista ilman yleisen tasapainon häiriytymistä ja siitä seuraavaa kansainvälisen jännityksen kiristymistä.

On selvää, että tällainen tekijä on olemassa. Yhteiskuntajärjestelmän muuttaminen jossakin maassa koetaan varmasti toisissa saman järjestelmän maissa niiden etuja vaarantavana tekijänä. Kysymys on tällöin ensisijassa turvallisuuspoliittisista intresseistä, mutta myös muista, kuten yleispoliittisista ja kaupallisista eduista.

Voidaan kysyä, merkitseekö tämä sitä, että kansainvälinen tasapainotila ja rauhanomaisen rinnakkaiselon turvaaminen edellyttävät jatkuvaa status quo-tilannetta yhteiskuntajärjestelmien osalta Euroopan maissa. Voidaan myös kysyä, mitä tässä suhteessa merkitsee Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssi, jonka tarkoituksena on vakiinnuttaa Euroopan rauha.

Periaatteessa on kuitenkin lähdettävä siitä, että edellä mainitut tasapainotekijät eivät voi merkitä rajoituksia minkään kansan oikeuksille päättää itse omista sisäisistä asioistaan ja siten myös muuttaa yhteiskuntajärjestelmäänsä. Maiden sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaate sisältyy mm. YK:n peruskirjaan ja se on voimakkaasti tullut esille myös Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin eri vaiheiden yhteydessä. Hyväksytyt suuret periaatteet ja käytännön todellisuus eivät kuitenkaan aina kulje yhdessä, kuten monet viimeaikaiset tapahtumat osoittavat.

Kansojen demokraattisia oikeuksia ja suvereniteettia sisäisissä asioissa on silti pidettävä peruslähtökohtana. Se on perusta, jolle on rakennettava riippumatta asianomaisen kansan koosta ja aineellisesta voimasta tai maantieteellisestä asemasta. Juuri ihmisten ja kansojen oikeuksista parantaa elämäänsä on tässä maailmassa tähänkin asti taisteltu. Siten millä kansalla tahansa on oikeus itse päättää ja valita, minkälaisessa yhteiskunnassa se haluaa elää. Tämä oikeus on myös Suomen kansalla.

Näin ollen tässä on kysymys siitä, miten nämä kansojen oikeudet tehdä muutoksia omassa yhteiskuntajärjestelmässään ja toisaalta kansainväliset turvallisuuspoliittiset tasapainovaatimukset ja rauhanomaisen rinnakkaiselon politiikan onnistuminen voidaan sovittaa yhteen. Se on erityisen tärkeä kysymys juuri Länsi-Euroopassa, jossa kansainvälisten jännitystekijöiden poistaminen on kaikkien kansojen suuri toive. Se on tärkeä asia myös Suomessa, jonka geopoliittinen ja strateginen asema Euroopassa ei ole aivan toisarvoinen.

Niinpä pyrittäessä yhteiskunnan muuttamiseen, on siten otettava huomioon muiden maiden turvallisuustarpeet. Se on epäilemättä helpommin sanottu kuin tehty, sillä kysymys ei ole vain siitä, mitä itse ajatellaan ja tarkoitetaan, vaan myös siitä, miten toiset asian näkevät ja arvioivat. Paljon merkitsee se, miten suuressa määrin muissa maissa katsotaan voitavan tuntea luottamusta asianomaiseen maahan sen jälkeen, kun sen sisäisessä elämässä tapahtuu huomattavia muutoksia.

Erittäin ratkaisevaa tässä yhteydessä on se, että yhteiskunnassa tehtävät muutokset tapahtuvat asianomaisen kansan omasta vapaasta tahdosta ja omin toimenpitein. Vaikutukset kansainväliseen tasapainoon ja jännitystiloihin ovat nimittäin huomattavasti toiset, jos muissa maissa katsotaan muutosten tapahtuvan nimenomaan ulkopuolisesta painostuksesta tai ulkopuolisella avulla, kuin jos kaikkialla ollaan vakuuttuneita siitä, että muutokset perustuvat todella asianomaisen kansan omaan ratkaisuun.

Vaikka voimme lähteä siitä, että Suomen kansalla on täysi oikeus muuttaa yhteiskuntajärjestelmäänsä, jos kansan enemmistö niin tahtoo, silti meidänkin täytyy ottaa huomioon erilaiset kansainväliset tekijät ja kunnioittaa muiden kansojen oikeuksia. Tätä problematiikkaa ei voida sivuuttaa silloin, kun vakavaa pitkäjänteistä yhteiskunnan muuttamispolitiikkaa ajatellaan.

Suomi on korostanut olevansa puolueeton maa, ja sen puolueettomuuteen luotetaan. Mutta miten on siinä tapauksessa, että järjestelmää täällä muutettaisiin? Miten reagoisivat NATO:n pohjoinen sivusta tai esimerkiksi Ruotsi tilanteeseen? Kysymys on siitä, katsotaanko muualla turvallisuus- ja muiden intressien tällä suunnalla olennaisesti muuttuvan vai ei ja mitä vastatoimenpiteitä saattaa syntyä. Synnyttääkö se uutta jännitystä Euroopassa ja vaarantaako se Euroopan rauhaa vai ei? Pohjoismaat on kaikkialla koettu Länsi-Euroopan erittäin vakaaksi rauhaa edistäväksi osaksi. Niin

pitää olla eteenkinpäin. Se on kaikkien Euroopan maiden etu.

Näin ollen ajateltaessa Suomen vasemmiston yhteistyöpolitiikkaa ja yhteiskunnassamme tehtäviä muutoksia on samalla ensiarvoisen tärkeätä se, että siinä yhteydessä aina pidetään vakavasti huolta yleisen luottamuksen säilymisestä Suomen ulkopolitiikan rauhaa ja ystävällisiä suhteita kaikkiin kansoihin merkitsevään peruslinjaan. Ehdottoman tärkeätä on se, että vasemmiston yhteistyöpolitiikkaa Suomessa ei voida missään mielessä pitää mitään toista maata ja sen etuja vastaan kohdistuvana uhkana.

Yhtä selvää tietenkin on se, että Suomen ulkopolitiikan yhtenä perustana tulee kaikissa oloissa olla Suomen ja Neuvostoliiton hyvien ja luottamuksellisten suhteiden kehittäminen ja keskinäisen yya-sopimuksemme tinkimätön noudattaminen. Itse asiassa tämä on yksi SKDL:n asettamia olennaisia edellytyksiä sille, että ylipäätänsä vasemmiston yhteistyötä voidaan vakavasti rakentaa.

Olen myös sitä mieltä, että Suomen tulee siitä huolimatta, millaisiin yhteiskuntamme kehittämistä koskeviin ratkaisuihin pyrimme, korostaa toimivansa jatkuvasti myös siinä pohjoismaisessa yhteistyössä, jossa Suomi on mukana ja jolle Suomen kansa antaa arvoa.

Samalla kun pidän tämän kaiken selvittämistä sekä Suomen kansalle että ulospäin tärkeänä asiana, oletan myös, että sen selvittäminen on myös yksi vasemmiston yhteistyön kehittämistä edistäviä tekijöitä puolin ja toisin. Ehkä monet asiat tässä suhteessa ovat itsestään selviä, mutta jos niiden osalta kuitenkin on epäselvyyttä ja epäluuloja, on niiden selvittäminen perusteltua.

Eräitä ideologisia johtopäätöksiä

Tämän kansainvälisiä tekijöitä koskevan problematiikan yhteydessä on samalla tehtävissä eräitä johtopäätöksiä, joilla on myös ideologinen merkityksensä.

Kuten edellä jo todettiin, on kansainvälisen turvallisuustasapainon ja myös eri järjestelmien rauhanomaisen rinnakkaiselon ja yhteistyön kehittämisen kannalta olennaisen tärkeätä se, millä pohjalla mahdolliset yhteiskunnalliset muutokset jossakin maassa tapahtuvat, sisäisten vai ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta.

Näin ollen on mielestäni jo Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöpyrkimysten kannalta selvää se, että Suomen sisäisen yhteiskunnallisen kehityksen ja yhteiskuntamme perusteissa tehtävien muutosten täytyy tapahtua täysin Suomen kansan omasta tahdosta ja sen haluamalla tavalla. Mikään muutos ei siis voi olla ns. tuontitavaraa. Toisin sanoen kysymys on siis jo tältä pohjalta lähtien Suomen omasta tiestä sen yhteiskuntaa kehitettäessä.

Kun pohtiessani Suomen tietä sosialismiin olen eri yhteyksissä korostanut sitä, että sosialismiin tulee meillä pyrkiä täysin omien erityisolojemme mukaisesti, on se eräillä tahoilla haluttu tulkita nationalismiksi. Kuitenkin se on paitsi kansamme luonnollisten oikeuksien itsestään selvänä pitämistä samalla myös eräiden kansainvälisten näkökohtien huomioon ottamista. Kun eri järjestelmien välisen rauhanomaisen rinnakkaiselon kehittäminen on koko maailman kannalta ensiarvoisen tärkeää, silloin myös kunkin maan yhteiskuntajärjestelmän muuttamista on pidettävä mahdollisimman kiistattomasti juuri kansallisena asiana. Näin on varsinkin Länsi-Euroopassa.

Tästä tullaan myös toiseen ideologisesti merkittävään asiaan. Samat kansainväliset näkökohdat, jotka Länsi-Euroopassa edellyttävät yhteiskunnallisten muutosten tapahtuessa sitä, että ne eivät ole ulkopuolisten aikaansaamia, vaan kunkin kansan omasta tahdosta tapahtuvia, edellyttävät myös muutosten tapahtumista rauhanomaista tietä. Muut kuin rauhanomaiset ratkaisut esim. juuri Suomen yhteiskuntajärjestelmän osalta eivät sovi rauhanomaisen rinnakkaiselon ja kansainvälisen yhteistyön kehittämisen aikakauteen.

Vanhaa kysymystä sosialismin toteuttamisesta rauhanomaisilla tai muilla keinoilla on käsitykseni mukaan nykyoloissa niin Länsi-Euroopassa yleensä kuin myös Suomessa tarkasteltava hyvin keskeisiltä osin juuri kansainvälisiä taustoja vasten. Kun yhtäältä on väitetty, että rauhanomainen demokraattinen tie sosialismiin Suomen kaltaisessa pienessä maassa ei ole mahdollista, koska kansainvälinen pääoma estää sen, niin toisaalta rauhanomaisen tien kulkeminen kohti sosialismia on kuitenkin mitä ilmeisimmin ainoa mahdollinen ja järkevä lähtökohta Länsi-Euroopan nykyisissä oloissa.

Rauhanomaisen tien korostamista pyrittäessä sosialismiin ei siis ole nähtävä jonakin idealistisena haaveiluna tai toisaalta pelkkänä propagandana. Se on nähtävä sosialistisena ajatteluna, jossa inhimillisten tekijöiden rinnalla otetaan vakavasti huomioon sisä- ja kansainvälispoliittiset realiteetit. Vallankumousromantiikalla ei pitkälle päästä.

Muutosten tekeminen kansan omin ratkaisuin ja kansan enemmistön tahdon mukaisesti sekä rauhanomaisesti merkitsee meidän olojamme ajatellen samalla sitä, että pyrittäessä kohti sosialismia on kuljettava rauhanomaista demokraattista tietä.

Suomen vasemmiston yhteistyön rakentamismahdol-

lisuuksia silmällä pitäen tämä lähtökohta on hyvin tärkeä.

Kansainvälisen tilanteen osalta näyttää siis siltä, että vasemmiston yhteistyön kehittämisen ulkoiset edellytykset ovat nyt suhteellisen hyvät. Voidaankin sanoa, että tällä hetkellä enemmän kuin ennen kaikki riippuu Suomen vasemmistosta itsestään.

Vasemmiston sisäinen henki

Vuonna 1966 maailma katsoi Suomeen. Odotettiin mielenkiinnolla, mitä Suomen vasemmisto tekee. Monet edistykselliset ihmiset toivoivat, että Suomen vasemmisto osoittaisi uusia ratkaisuja kapitalistisen yhteiskunnan demokraattisessa muuttamisessa.

Mutta kun mitään merkittävämpää uutta, joka olisi voinut antaa esimerkkiä myös muualle, ei Suomessa tapahtunut, edistyksellisen maailman mielenkiinto maamme vasemmiston keskinäisiä suhteita kohtaan väheni. Tilalle tulivat 1970-luvun alkaessa latinalaisesta Amerikasta Chilen kehitys ja Länsi-Euroopasta Ranskan vasemmiston suhteet.

Suomen vasemmisto ei vielä kyennyt näyttämään uutta tietä. Se ei vielä kyennyt ratkaisemaan yhteistyöongelmaansa. Mutta tämä ongelma on joskus ratkaistava.

Vasemmisto ja työväenliike

Puhuessani vasemmistosta olen välillä puhunut vastaavassa mielessä myös työväenliikkeestä. Vasemmiston yhteistyöongelma on työväenliikkeen ongelma. Kuitenkaan tarkasti ottaen vasemmisto ja työväenliike ei ole sama asia.

Työväenliikkeessä on mm. toimintaa, jonka tarkoituksena on työtätekevien ihmisten etujen välitön ajaminen riippumatta maailmankatsomuksellisista ja puoluepoliittisista tekijöistä. Niinpä mm. ammattiyhdistystoimintaan voi tulla mukaan ihmisiä, jotka pitävät tärkeänä ammatillista järjestäytymistä palkkojen ja muiden työehtojen parantamiseksi, mutta eivät silti pidä välttämättömänä tämän kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän muuttamista. He saattavat vaaleissa äänestää jopa porvarillisia puolueita.

Vasemmistolaisuus puolestaan on lähinnä maailmankatsomuksellisiin näkökohtiin perustuvaa poliittista asennoitumista ja toimintaa. Siihen kuuluu olennaisena osana näkemys, jonka mukaan työn ja pääoman ristiriita tajutaan kapitalistisen yhteiskunnan perusilmiöksi ja siten taistelua pääoman valtaa vastaan pidetään työtätekevien ihmisten oikeuksien lisäämisen ja yhteiskunnallisen edistyksen ydinkysymyksenä. Työväenluokan ihmisille yhteiskunnan perusristiriita selviää tavallisesti käytännön työelämässä työnantajien ja työläisten etujen lyödessä vastakkain. Siten luokkataistelun välittömät kokemukset johtavat siihen, että työväenluokan ihmiset ovat yleensä vasemmistolaisia.

Työn ja pääoman ristiriidan ja sen, että kapitalistinen yhteiskunta perustuu pääoman harjoittamaan työvoiman hyväksikäyttöön, tiedostavat kuitenkin myös monet varsinaisen työväenluokan ulkopuolella olevat. Tämä yhteiskunnallinen tietoisuus yhdessä sen kanssa, että halutaan muuttaa yhteiskuntaa, tekee näistäkin ihmisistä vasemmistolaisia. Näin tapahtuu nykyisen tuotannon keskittyessä yhä harvemman pääoman käsiin, palveluammattien lisääntyessä ja ihmisten siirtyessä

yhä enemmän pois maataloudesta. Keskiluokkaan ja lukeneistoon kuuluvat ihmiset kokevat yhä selvemmin luokkayhteiskunnan luonteen ja lähestyvät siten asemaltaan työväenluokkaa.

Käytännössä Suomen poliittisessa elämässä vasemmisto ja työväenliike kuitenkin samaistuvat yhteen. Poliittisesti vaikuttavaa vasemmistoa ovat maassamme sosialidemokraattinen puolue ja SKDL jäsenjärjestönään SKP. Ideologisesti vasemmisto jakautuu sosialidemokraatteihin, sosialisteihin ja kommunisteihin. Sosialisteista osa on sosialidemokraattisessa puolueessa ja osa SKDL:ssä.

Kun voidaan sanoa että kansainvälisen yleistilanteen osalta Suomen vasemmiston yhteistyön rakentaminen riippuu enemmän kuin ennen vasemmistosta itsestään, muodostuu silloin ratkaisevaksi se, missä määrin vasemmiston eri suunnilla on halua keskinäisen yhteistyön aikaansaamiseen. Tämä kysymys voidaan asettaa myös niin, että kaikki riippuu siitä miten sekä sosialidemokraattisen että kansandemokraattisen liikkeen sisällä olevat yhteistyöhakuiset voimat voivat löytää sellaiset yhteiset tavoitteet ja toimintamuodot, että ne voivat saada oman liikkeensä riittävän suuren enemmistön hyväksymään yhteistyön rakentamisen. Miten tämä kaikki todella voidaan tehdä? Millainen oikeastaan on tämä Suomen vasemmisto ja sen sisäinen henki?

Suomen vasemmiston sisäinen rakenne

Suomen vasemmisto on perinteisesti suhteellisen voimakas. Sosialistisella maailmankatsomuksella on sen keskuudessa myös merkittävät perinteet. Tänä päivänäkin sosialismi sisältyy sekä sosialidemokraattisen puolueen, Suomen kommunistisen puolueen ja SKDL:n periaateohjelmiin samoin kuin Sosialistisen työväenpuolueen ohjelmaan.

Vasemmiston keskuudessa on sosialidemokraattinen puolue suurin poliittinen voima, kuten muissakin pohjoismaissa. Mutta toisin kuin muualla Skandinaviassa sosialidemokraattisella puolueella ei ole kuitenkaan ylivoimaista asemaa maamme vasemmiston keskuudessa. Suomen vasemmistolle on tyypillistä myös kansandemokraattisen liikkeen, SKDL:n, suhteellisen voimakas asema sosialidemokraattien rinnalla. Kun kommunistinen puolue on puolestaan varsin voimakas tekijä SKDL:ssä, seuraa siitä, että Suomessa kommunisteilla on olennaisesti vahvempi asema maan poliittisessa elämässä kuin esimerkiksi muissa pohjoismaissa. Niinpä Länsi-Euroopan maista Suomessa on suhteellisesti katsoen kolmanneksi suurin kommunistinen puolue Italian ja Ranskan kommunistisen puolueiden jälkeen. SKDL:n osalta on kuitenkin todettava, että sen perusyhdistysten jäsenistöstä on valtaosa muita kuin kommunisteja.

On ilmeistä, että Suomen vasemmiston sisäisessä jakautumassa heijastuvat vieläkin kansalaissodan vaikutukset sen lisäksi, mitä muut tekijät merkitsevät. Työväenluokalle onnettoman kansalaissodan jälkeen sosialidemokraattinen puolue suuntautui siinä määrin oikealle, että se sai monet työväenluokan ihmiset tuntemaan

tämän puolueen itselleen vieraaksi. Siinä on osittain pohja sosialidemokraattisesta puolueesta vasemmalla olevien poliittisten liikkeiden syntymiselle. Mutta erityisesti sosialidemokraattisen puolueen sodanaikainen politiikka, mikä merkitsi tämän puolueen olemista maailman ainoana sosialidemokraattisena puolueena hallitusvastuun kautta liitossa Hitlerin Saksan kanssa, johti siihen, että sodan päätyttyä sosialidemokraateista siirtyi huomattava jäsen- ja kannattajajoukko uuteen kansandemokraattiseen liikkeeseen, SKDL:ään.

SKDL:n muodostuttua ja SKP:n saatua lailliset toimintaoikeudet on vasemmiston keskinäinen jakautuma sosialidemokraattisen ja kansandemokraattisen liikkeen kesken ollut pääpiirtein muuttumaton. Väliaikaisia muutoksia on tosin tapahtunut, kuten silloin, kun sosialidemokraattisen puolueen uusi oppositio kansainvälisen kylmän sodan vuosina muodosti oman puolueensa, Työväen ja pienviljelijöiden sosialidemokraattisen liiton, TPSL:n, jonka nykyisenä jatkajana on pieni Sosialistinen työväenpuolue, STP. Niinpä 1960-luvun alussa sosialidemokraattisen puolueen kannatus oli huomattavasti vähentynyt, mutta nyt viime vuosina se on ollut sodan jälkeen suurimmillaan.

SKDL:n kannatus oli suhteellisesti suurimmillaan heti sen synnyttyä sodan jälkeen. Siitä lähtien välillä tapahtuneita heilahteluja lukuunottamatta sen kannatuksessa oli pitkäaikainen laskeva suunta, joka nyt näyttää jälleen kääntyvän nousuun.

SDP:n suhde SKDL:ään

Sen jälkeen kun niin sanottu kolmen suuren hallitusyhteistyökausi päättyi ja kansainvälinen kylmä sota alkoi, sosialidemokraattisen puolueen suhde yhteistyöhön kansandemokraattisen liikkeen kanssa oli täysin kielteinen. Ns. asevelisosialistit hallitsivat sosialidemokraattista puoluetta ja puolueen politiikan yhtenä pyrkimyksenä oli ehdottomasti estää Suomen mahdollinen ajautuminen »kansandemokratioiden tielle». SKDL:ää vastaan aloitetun ja pitkään jatketun voimakkaan hyökkäyksen yhteydessä oletettiin samalla SKDL:n osoittautuvan vain väliaikaiseksi murrosilmiöksi Suomen poliittisessa elämässä. Odotettiin, että ajanmittaan sen kannatus vähenisi ratkaisevasti. Näin ei kuitenkaan käynyt.

Vuoden 1966 jälkeen sosialidemokraattisen puolueen suhtautumisessa SKDL:ään on kuitenkin tapahtunut huomattava muutos. Silti sosialidemokraattisen puolueen sisällä tietenkin on erilaista asennoitumista SKDL:ään ja SKP:hen. Ns. oikeistososialidemokraatit, joilla on vaikutusvaltaa mm. puolueen eduskuntaryhmässä, eivät erityisemmin suosi yhteistyöajatusta kansandemokraattisen liikkeen kanssa. Puolueen virallisessa johdossa yhteistyöhön suhtaudutaan pidättyvän varovasti. Yhteisen hallituskauden jälkeen on neuvotteluja tosin käyty mm. SKP:n kanssa, mutta sen pitemmälle ei ole menty. Sosialidemokraattisen puolueen nuoremmassa sosialistisessa polvessa yhteistyökysymykseen tunnutaan sen sijaan suhtauduttavan myönteisen vakavasti. Samoin voidaan sanoa, että sosialidemokraattisen työväestön keskuudessa yhteistyöajatuksella on oma pohjansa.

Suhtautuminen SKDL:ään on tietenkin monelle sosialidemokraattisessa puolueessa ongelmallinen asia. SKDL koetaan järjestöksi, jonka olemassaolo vahvistaa kommunistien vaikutusvaltaa ja tekee SKP:stä suuremman kuin se ilman SKDL:ää olisi. Täten se, miten suhtaudutaan kommunisteihin, määrää samalla suhtautumisen koko SKDL:ään. Tällöin ei kuitenkaan juuri oteta huomioon sitä, että SKDL:ssä sittenkin on huomattava osa muita kuin kommunisteja ja että se vakavasti pyrkii koko työväenliikkeen yhteistyön rakentamiseen.

Havaittavissa on myös ollut, että osa sosialidemokraateista määrittelee suhtautumisensa SKDL:ään täysin taktisin perustein. Joidenkin sosialidemokraattien mukaan sosialidemokraattiselle puolueelle on edullisempaa olla suhteissa vain SKP:n kanssa SKDL sivuuttaen. Katsotaan, että tällöin raja kommunisteihin päin on helpompi pitää riittävän selvänä. Pohjimmiltaan tässä on siis kysymys siitä, että pyritään hajottamaan SKDL:ää ja estämään sen kasvun mahdollisuuksia. Vasemmiston todellisen yhteistyön rakentamisen kanssa sillä ei ole mitään tekemistä.

Tämä ajattelu ei kuitenkaan ole näyttänyt olevan sosialidemokraattisen puolueen virallisen johdon kantana. Todettakoon, että kun sosialidemokraattisen puolueen ja kommunistisen puolueen kesken v. 1973 aloitettiin neuvottelut yhteistyön rakentamisen mahdollisuuksista, sosialidemokraattisen puolueen puoluetoimikunta päätti ehdottaa, että SKDL:n edustajat olisivat alusta alkaen mukana näissä neuvotteluissa.

Sosialidemokraattisessa puolueessa tai ainakin osassa puoluetta on koko sodan jälkeisen ajan elätelty toiveita siitä, että myös Suomessa saavutettaisiin vastaavanlainen asema kuin sosialidemokraattisilla puolueilla on ollut muissa pohjoismaissa. Tällainen ajattelu on osaltaan estänyt yhteistyöhön pyrkimistä muun vasemmiston kanssa.

Muissa pohjoismaissa kommunistiset puolueet ovat suhteellisen pieniä. Sosialidemokraattien ei muissa pohjoismaissa ole paljoa tarvinnut pohtia yhteistyökysymystä kommunistien kanssa voidakseen olla hallituksessa. Ruotsin kommunistinen puolue on muiden pohjoismaiden kommunistisista puolueista suurin, ja viime aikoina sen parlamentaarinen asema on vahvistunut. Silti Ruotsissakin sosialidemokraatit ovat tähän asti jatkuvasti olleet hallituksessa ilman kommunisteja, joskin he parlamentaaristen voimasuhteiden vuoksi nyt tarvitsevat kommunistien tukea valtiopäivillä. Tanskassa ja Norjassa kommunistien kannatus on viime aikoina alkanut hieman lisääntyä. Kuitenkin sosialidemokraateista vasemmalla olevista ryhmistä ovat sosialistiset kansanpuolueet kommunistisia puolueita suurempia. Sekä Norjassa että Tanskassa sosialidemokraattisten puolueiden kannatus on voimakkaasti vähentynyt erityisesti niiden harjoittaman EEC-politiikan vuoksi.

Voitaneen melkoisella varmuudella väittää, että Suomessa eivät pitkään aikaan sen paremmin sosialidemokraatit kuin kansandemokraatitkaan voi saavuttaa sellaista valta-asemaa, mikä sosialidemokraateilla on ollut pohjoismaissa. Kummallakin suunnalla on täällä oma vankka jäsenistönsä ja kannattajajoukkonsa. Kamppailu hegemoniasta on siten turhaa voimien tuhlausta. Paljon tärkeämpää on tunnustaa vallitsevat tosiasiat ja toimia siltä pohjalta.

Näin ollen tullaan siihen, että sosialidemokraattien on arvioitava pitemmälle eteenpäin, minkä poliittisten voimien kanssa he aikovat hallituspolitiikkaansa pysyvämmin rakentaa, porvariston kanssa keskusta siihen mukaan lukien vai muun vasemmiston kanssa. Yksin sosialidemokraatit eivät voi ehkä joitakin lyhytaikaisia vähemmistöhallituskausia lukuunottamatta päästä tässä maassa hallituspolitiikkaa harjoittamaan. Jokin yhteistyörintama tai yhteistyön suunta täytyy olla.

Olennaiseksi sosialidemokraattisen puolueen kannalta muodostuu silloin se, mihin puolue pyrkii yhteiskunnallisessa politiikassaan ja kenen kanssa se katsoo voivansa parhaiten tavoitteitaan toteuttaa. Kysymys on mm. siitä, pyritäänkö viime kädessä vain sellaisten uudistusten toteuttamiseen, jotka eivät millään tavalla uhkaa nykyistä kapitalistista järjestelmää ja heikennä pääoman valtaa, vai pidetäänkö aiheellisena myös puuttumista itse nykyisen järjestelmän perusteisiin. Tämä kaikki ajanmittaan ratkaisee sen, kenen kanssa yhteistoiminta rakennetaan.

Jos sosialidemokraattisessa puolueessa tyydytään vain järjestelmän pahimpien epäkohtien korjailemiseen, mutta yhteiskunnan nykyinen perusolemus ja yksityisen pääoman valta ja oikeudet halutaan säilyttää, silloin pääsuuntana on yhteistyö porvariston kanssa. Mutta silloin tulee ongelmaksi se, miten kauan sosialidemokraattinen työväestö tämän kaiken sallii. Jos taas lähdetään siitä, että ihmisten tasa-arvon toteuttaminen, mitä sosialidemokraatit ovat viime aikoina paljon korostaneet, vaatii myös tämän eriarvoisuutta luovan yhteiskunnan perusteiden tarkistamista, silloin yhteistyön

suunta on käännettävä muuhun vasemmistoon päin.

Kun SKDL:ssä ja SKP:ssä on vuosien mittaan esitetty ajatuksia yhteistyön rakentamisesta vasemmiston kesken, on ne sosialidemokraattisen puolueen taholta yleensä torjuttu pelkkinä propagandapuheina ja taktiikkana tai sitten sillä perusteella, että edellytyksiä yhteistyölle ei kuitenkaan riittävästi ole tavoitteiden ja näkemysten erilaisuuden vuoksi. Samoin he ovat korostaneet sitä, että mistään järjestöllisestä yhtenäistämisestä ei kannata edes keskustella, koska kommunistit kuitenkin pyrkisivät valtaamaan yhteiset järjestöt, ja tällaista tilannetta sosialidemokraatit eivät halua. Mielenkiintoinen on myös se ajatus, että yhteistyö kommunistien kanssa saattaisi heikentää sosialidemokraattisen puolueen kannatusta puolueen oikealla sivustalla ja että se merkitsisi vasemmiston kokonaiskannatuksen vähentymistä.

Väitteet pelkistä propagandapuheista ja taktiikasta ovat kuitenkin viime aikoina jääneet hieman vähemmälle kuin ennen. On myös ilmeistä, että sosialidemokraattisessa puolueessa ei enää nykyisin pelätä samassa määrin kuin aikaisemmin SKDL:n ja SKP:n kanssa tapahtuvan yhteistyön vaarantavan puolueen kokonaiskannatusta. Siinä suhteessa sosialidemokraattinen puolue kävi lävitse kiirastulen jo vuonna 1966 ryhtyessään hallitusyhteistyöhön SKDL:n kanssa, eivätkä kokemukset tässä suhteessa muodostuneet sen kannalta kielteisiksi. Päinvastoin kansandemokraattinen liike on kokenut yhteistyökauden johdosta enemmän takaiskuja kuin se.

Viime aikoina sosialidemokraattisen puolueen taholta on sen sijaan esitetty epäilyjä siitä, että kommunistinen puolue ei ehkä kykenisi seisomaan tehtävien sopimusten takana lähinnä sisäisten ristiriitojensa

vuoksi. On mm. sanottu, että vaikka kansandemokraattisen liikkeen enemmistöllä olisikin vakaa pyrkimys yhteistyön rakentamiseen sosialidemokraattien kanssa, sen tekee kuitenkin kyseenalaiseksi tai mahdottomaksi SKP:n nykyinen vähemmistö. Hallituspolitiikkaa ei myöskään voida ajatella siltä pohjalta, että kommunistit yrittäisivät samanaikaisesti olla sekä hallituksessa että oppositiossa.

Eräiden sosialidemokraattien keskuudessa esiintyy sellaisia näkemyksiä, että sosialidemokraattisen puolueen tulisi pitää yhteyksiä nimenomaan juuri SKP:n vähemmistöön. Tällöin olisi saavutettavissa kaksi etua. Se saattaisi ehkä parantaa suhteita NKP:hen, koska NKP:n katsotaan tukevan SKP:n vähemmistöä. Toisaalta tällöin olisi samalla mahdollisuuksia ylläpitää ja edistää hajanaisuutta SKP:ssä ja SKDL:ssä. On kuitenkin todennäköistä, että näillä ajatuksilla ei sosialidemokraattisessa puolueessa ole suurtakaan kannatusta.

On vaikea sanoa, ovatko sosialidemokraattisen puolueen virallisen johdon taholta eri vaiheissa esitetyt epäilykset SKP:n ja SKDL:n yhteistyökykyisyyttä kohtaan mahdollisesti vain verukkeita yhteistyön torjumiseksi. Joka tapauksessa tosiasia on se, että SKP:n sisäisillä ristiriidoilla on tietty vaikutuksensa koko kansandemokraattisen liikkeen toimintaan.

Kuitenkin on tässä yhteydessä syytä nimenomaan korostaa sitä, että vasemmiston yhteistyön rakentamisen täytyy puolin ja toisin lähteä muulta kuin taktisten laskelmien pohjalta. Yhteistyön luonne on sellainen, että onnistuakseen se vaatii luottamuksen syntymistä sekä pitkäjänteistä ja periaatteellista asennoitumista. Siihen ei pelkkä puoluepoliittinen taktiikka johda. Vasemmiston yhteistyö on nimenomaan luottamuksen ja

pitkän ajan strategian kysymys, suurten yhteisten linjojen rakentamista vaativa asia. Vasta silloin sillä voi olla arvoa koko työväenluokalle ja Suomen kansalle.

Yhteistyön perusteet SKDL:n kannalta

Miten yhteistyökysymykseen sitten suhtaudutaan kansandemokraattisessa liikkeessä? Sen piirissä yhteistyöstä on puhuttu kauan ja sosialidemokraateille on tehty useita esityksiä. Tämä kysymys ei kuitenkaan ole aivan yksinkertainen myöskään SKDL:n kannalta. En tarkoita tässä yksinomaan sitä, mitä poliittisia ja ideologisia vaatimuksia SKDL:n ja SKP:n taholta joudutaan yhteistyölle asettamaan, vaan myös tämän liikkeen omasta olemuksesta ja tilasta johtuvia ongelmia.

SKDL:ssä käytännöllisesti katsoen koko sen olemassaolon ajan mukana olleena sosialistina katson aiheelliseksi käsitellä yhteistyökysymystä SKDL:n osalta hieman laajemmin kuin edellä sosialidemokraattisen puolueen osalta.

Aluksi on joka tapauksessa todettava se, että tietyt peruskysymykset viime kädessä ratkaisevat sen, onko SKDL valmis yhteistyöhön vai ei. On selvää, että SKDL ei voi ajatella yhteistyötä sosialidemokraattien kanssa, jos tarkoituksena on vain tämän järjestelmän ja pääoman vallan säilyttäminen.

Tietenkin myönnämme sen, että yhteiskuntajärjestelmän muuttaminen ei voi olla Suomen vasemmiston toiminnan ainoana tarkoituksena. Niin kauan kuin tämä järjestelmä on olemassa, tarvitaan myös jatkuvaa toimintaa erilaisten osauudistusten toteuttamiseksi, jotta

ihmisten jokapäiväistä elämää voidaan parantaa ja helpottaa. Mutta tämä ei silti yksin riitä, vaan on puututtava myös epäkohtien perussyihin ja luotava edellytyksiä yhteiskunnan kehittämiselle siten, että se tapahtuu kaikkien ihmisten tarpeiden huomioon ottamisen pohjalta eikä rakennu vain yksityisen pääoman taloudellisen voiton hankkimiseen. Sen vuoksi on tähdättävä myös yhteiskunnan perusteiden muuttamiseen.

Tietenkin sosialidemokraattisen puolueen taholta voidaan esittää myös muita tavoitteita, kuten ihmisten vapauden ja oikeuksien turvaaminen, monipuoluejärjestelmän jatkaminen, saavutettujen demokraattisten oikeuksien säilyttäminen jne. Luulen voivani sanoa, että pääosa SKDL:n jäsen- ja kannattajajoukoista, myös kommunisteista, on tämän kaltaisissa asioissa yhtä mieltä sosialidemokraattien kanssa. Meidän päämääränämmehän on ihmisten elämän parantaminen, tasavertaisten oikeuksien turvaaminen kaikille ja demokratian lisääminen. Siten haluamme toimia kaiken sen puolesta, mikä palvelee näitä päämääriä. Meidän maassamme on jo päästy moniin suuriin yhteiskunnallisiin saavutuksiin, ja ne on useimmissa tapauksissa saatu aikaan työväenliikkeen pitkäaikaisella sitkeällä taistelulla. Näitä saavutuksia on luonnollisesti pidettävä arvossa ja niiden pohjalta mentävä eteenpäin. Tältä perustalta me haluamme rakentaa yhteistyötä sosialidemokraattien kanssa.

Mikä SKDL oikeastaan on

Kun edellä oli puhe siitä, että sosialidemokraattisessa puolueessa suhtaudutaan epäillen SKDL:n ja SKP:n kykyyn rakentaa kestävää vasemmiston yhteistyötä SKP:n nykyisten sisäisten ristiriitojen vuoksi, ja kun monia SKDL:nkin jäseniä askarruttaa tämän liikkeen sisäinen tila ja sen vaikutukset tulevaisuuteen, on tähän kysymykseen kiinnitettävä vakavaa huomiota.

Aluksi on kuitenkin syytä tarkastella sitä, mikä tämä SKDL oikeastaan on. Voidaan todeta, että se on varsin erikoislaatuinen poliittinen liike, koska siinä on yhtenä jäsenjärjestönä kommunistinen puolue ja samalla myös muita kuin kommunisteja. SKDL on yhtäältä eräiden keskusjärjestöjen kattojärjestö ja toisaalta sillä on myös oma perusyhdistyksissä oleva jäsenistönsä.

SKDL:n muodostivat sodan jälkeen Suomen kommunistinen puolue ja ne sosialistit ja sosialidemokraatit, jotka eivät olleet hyväksyneet sosialidemokraattisen puolueen politiikkaa ennen sotaa ja sen aikana. Osa viimeksi mainituista perusti SKDL:ään myös oman puolueen, Sosialistisen yhtenäisyyspuolueen, SYP:n. Se kuitenkin erosi SKDL:stä 1950-luvulla lopettaen sittemmin toimintansa. Tänä päivänä SKDL:n jäsenjärjestöinä ovat Suomen kommunistinen puolue, Suomen naisten demokraattinen liitto, Suomen demokraattinen nuorisoliitto ja Sosialistinen opiskelijaliitto. Omia perusyhdistyksiä SKDL:llä on noin 1 800 ja niissä jäseniä noin 60 000. SKP:n jäsenmäärä on noin 40 000. Kun kaikki yhteisöjäsenten jäsenet lasketaan yhteen, on SKDL:n koko jäsenmäärä noin 170 000.

Kun kommunisteilla on SKDL:ssä oma voimakas puolueensa, toimivat SKDL:ssä olevat sosialistit suo-

raan SKDL:n perusyhdistyksissä, joten sosialisteilla ei ole tässä liitossa omaa puoluetta. Kuitenkin sosialisteilla on yhteistä toimintaa ohjaavana elimenä sosialistien yhteistyötoimikunta.

SKDL:n erikoislaatuisuutta korostaa lisäksi se, että SKDL:llä on eduskunnassa eduskuntaryhmä ja kunnanvaltuustoissa valtuustoryhmänsä. Se on siten Suomen puoluelain mukaan puolue, jossa samanaikaisesti on toinen puolue, SKP.

SKDL:n luonteen mielenkiintoisuutta, joskaan ei selvyyttä, lisää tässä yhteydessä vielä se, että nykyisin osalla kommunisteja on voimakas tarve hyökätä SKDL:ää vastaan sillä väitteellä, että SKDL:stä yritetään tehdä puoluetta, jollainen se ei saisi olla. Ehkä monikaan ei tämän jälkeen ihmettele sitä, miksi Suomen puoluelain ja vaalilain uudistuksissa esiintyy nykyisin SKDL:n ja SKP:n osalta eräitä juridisia ongelmia ja vaikeuksia.

Joka tapauksessa SKDL on poliittinen yhteistyöjärjestö. SKDL:n omassa keskuudessa se yleensä määritellään kommunistien, sosialistien ja muiden SKDL:n ohjelmat hyväksyvien demokraattisten voimien yhteistyöjärjestöksi. Tällaisena poliittisena liittona se on ainutlaatuinen Länsi-Euroopassa. Voidaan sanoa, että SKDL vastaa jossakin määrin Chilen kansan yhtenäisyyden liittoa, Unidad Popularia, joskin SKDL on huomattavasti suppeampi.

Mutta tämäkään ei vielä kerro kaikkea SKDL:n olemuksesta. En tarkoita sitä, että ulkopuoliset ovat halunneet määritellä SKDL:n vain kommunistien peitetai vaalijärjestöksi, vaan sitä, että myös liikkeen keskuudessa on jatkuvasti kiistaa sen olemuksesta. Kiista koskee mm. sitä, onko SKDL luettava vasemmistolaiseksi järjestöksi ja Suomen työväenliikkeen osaksi ja

saako sosialismi olla tavoitteena sen ohjelmassa.

Ulkopuolista saattaa hämmästyttää se, että sosialismin sisältymistä SKDL:n periaateohjelmaan ja SKDL:n määrittämistä osaksi työväenliikettä ei hyväksy osa kommunisteista eli nimenomaan SKP:n vähemmistö. Tätä ihmettelee myös SKDL:n jäsenistön suurin osa. Ne työläiset ja pienviljelijät, jotka ovat vuosikymmeniä työskennelleet SKDL:ssä ja nähneet sen aina toimivan pääoman valtaa vastaan ja kuulleet sen keskuudessa pidettävän sosialismia tulevaisuuden järjestelmänä, saavat nyt kuulla, että he eivät näinä vuosina olisikaan olleet mukana työväenliikkeessä, vaan jossakin muussa, ja että heidän oman liikkeensä ohjelmassa ei päämääränä saisi olla sosialismia.

Tässä yhteydessä minun täytyy välillä todeta se, että kun käytän sellaista käsitettä kuin SKP:n vähemmistö, en silloin halua puuttua SKP:n sisäisiin asioihin. Tiedonantaja-niminen lehti, joka edustaa yhtä osaa SKP:n jäsenistöstä, pyrkii leimaamaan tämän käsitteen käyttämisen SKP:n sisäisiin asioihin puuttumiseksi. Kun kuitenkin kaikki Suomessa tietävät, että SKP:ssä on sisäinen jakautuma ja eri osapuolten kesken voimakkaita ristiriitoja, ja kun lisäksi SKP:ssä itsessään puhutaan yhtenäistämisen tarpeellisuudesta, täytyy siis olla jotain, mikä pitäisi yhdistää, ja niin on lähdettävä siitä tosiasiasta, että on kommunisteja ja toisia kommunisteja ja että toisia kommunisteja on mm. SKP:n johdossa vähemmän kuin toisia. Siten termi SKP:n vähemmistö ei sinänsä sisällä mitään arvoarvostelmaa, vaan se tarkoittaa niitä kommunisteja, joita mm. Tiedonantaja-niminen lehti edustaa ja joilla SKP:n keskuskomiteassa ja poliittisessa toimikunnassa on sisäisten erimielisyyksien esiintyessä vähemmistö.

Viimeisin asiakirja, jossa SKDL:n suhde sosialismiin on määritelty, on vuonna 1973 pidetyn 10. liittokokouksen hyväksymä poliittinen toimintaohjelma. SKP:n vähemmistöön kuuluvat vastustivat sitä, että tähän ohjelmaan kirjoitettiin seuraavaa:

»Työstään elävien ihmisten oikeuksien puolustaminen on SKDL:n toiminnan peruslähtökohta. Tältä pohjalta SKDL osallistuu kamppailuun suurpääoman vallan rajoittamiseksi ja väestön valtaenemmistön oikeuksien laajentamiseksi, mikä on osa työn ja pääoman välisen ristiriidan ratkaisemiseksi ja sosialismin toteuttamiseksi käytävää taistelua.

SKDL on sotaa, kaikenlaista sortoa ja epäoikeudenmukaisuutta vastaan. Se puolustaa rauhaa, kansojen välistä ystävyyttä ja ihmisten keskeistä solidaarisuutta. Se haluaa rakentaa inhimillisen ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan työväenliikkeen arvomaailman hengessä ja sosialististen periaatteiden mukaisesti. Tältä pohjalta SKDL osallistuu aatteelliseen taisteluun yhteiskunnassamme.»

Se, että SKP:n vähemmistön mukaan sosialismia ei saisi esiintyä SKDL:n periaateohjelmassa, perustuu käsitykseni mukaan lähinnä siihen dogmaattiseen ajatteluun, että vain kommunistinen puolue voi edustaa ainoata oikeata sosialismia. Silloin kaikki muut sosialistiset näkemykset ovat aatteellisesti virheellisiä, eikä niillä ole mitään yhtymäkohtia kommunistien näkemysten kanssa. Niillä ei sen vuoksi ole olemassaolon oikeutta. Siten SKDL:ssä ainoastaan marxilais-leniniläinen kommunistinen puolue voi edustaa oikeata sosialismia ja sekin vain siinä tapauksessa, että se tulkitsee marxismi-leninismiä nimenomaan SKP:n vähemmistön käsitysten mukaan. SKDL:n ohjelmassa ei näin ollen sosialismia saa olla. SKDL:n on oltava vain yhteistyöjärjestö ilman ideologista päämäärää.

Sen sijaan SKDL:ssä täytyisi SKP:n vähemmistön mukaan korostaa monopolien vastaista taistelua ja SKDL:stä pitäisikin muodostaa kaikkien monopolien valtaa vastaan taistelevien demokraattisten voimien yhteinen liitto. Tämän vuoksi SKDL:ää ei myöskään saisi pitää osana Suomen työväenliikettä. Sen olisi oltava työväenliikettä paljon laajempi demokraattinen liike. Kuitenkin– ja tämä on asian todella mielenkiintoinen puoli – tämän laajan demokraattisen liiton täytyisi tunnustaa kommunistisen puolueen johtava asema.

Tässä ajattelussa sosialismin kieltäminen SKDL:n ohjelmasta perustuu lähinnä kahteen lähtökohtaan. Yhtäältä kysymys on opin puhtaudesta ja toisaalta poliittisen vaikutusvallan lisäämisestä liittolaisten avulla. Opin puhtaudesta kiinnipitäminen merkitsee sitä, että kaikki, minkä SKP:n vähemmistö tulkitsee poikkeavan marxismi-leninismistä, on väärää, tuomittavaa ja vältettävää. Tästä seuraa loogisesti se hyökkäävä asenne mm. SKDL:n sosialisteja ja toisia kommunisteja kohtaan, mikä tälle vähemmistölle on ollut tyypillistä.

Toisaalta he lähtevät siitä, että sosialismin poissaolo SKDL:n ohjelmasta tekisi mahdolliseksi SKDL:n muodostumisen nykyistä laajemmaksi liikkeeksi, kun sosialismi ei olisi pelottamassa ihmisiä tai muuten rajoittavana tekijänä estämässä nykyistä laajempien voimien mukaantuloa tähän liittoon. Tosin on vaikea ymmärtää, miten tähän sopii samanaikainen vaatimus kommunistisen puolueen johtavan aseman tunnustamisesta.

Mutta vaikka SKDL:n ohjelmassa ei olisikaan sosia-

lismia, niin se ei paljoa muuttaisi nykyistä tilannetta tämän liikkeen sisällä, koska joka tapauksessa SKDL:ssä olevien sosialistien aatteelliset näkemykset ja SKP:n vähemmistöön lukeutuvien näkemykset eroavat olennaisesti toisistaan. SKDL:n sosialisteilta he eivät kuitenkaan voi kieltää oikeutta omiin sosialistisiin näkemyksiin. SKP:n vähemmistön asenteet ovat SKDL:n sisällä olevia ongelmia, ja ne estävät osaltaan SKDL:n yhteiskunnallisen ja poliittisen pohjan laajentumista, joka on SKDL:n luonnollinen tavoite. Mutta niillä on myös laajempi koko vasemmistoa koskeva merkitys siinä mielessä, että tämänkaltainen aatteellinen dogmatiikka, jota SKP:n vähemmistö edustaa, on yksi todella merkittävä vasemmiston yhteistyötä vaikeuttava tekijä.

SKDL:n mahdollisuus muodostua niin laajaksi erilaisten monopolien vastaisten demokraattisten voimien rintamaksi, että se ulottuisi ehkä jopa sosialidemokraattisen puolueen ja keskustapuolueen tai mahdollisesti vielä muidenkin puolueiden poliittisen vaikutuskentän yli, on mielestäni epärealistinen kuvitelma. Näin se on varsinkin siinä tapauksessa, että samanaikaisesti tällaisen rintaman pitäisi kuitenkin tunnustaa kommunistisen puolueen johtava asema.

SKDL osana työväenliikettä

SKDL:n nykyinen luonne on hyvin ratkaisevasti historiallisen kehityksen tulos. On muistettava ensinnäkin se, ketkä SKDL:n perustivat ja miksi, ja toiseksi se, ketkä ovat rakentaneet tämän liikkeen kuluneiden 30 vuoden aikana.

SKDL:n perustivat kommunistit, sosialistit ja vasemmistolaiset sosialidemokraatit. Yksi tärkeimpiä syitä liiton perustamiseen oli Suomen ja Neuvostoliiton hyvien suhteiden pohjalle nojautuvan ulkopolitiikan rakentaminen ja turvaaminen Suomessa. Kun ollaan realisteja, on nähtävä se, että tältä pohjalta SKDL:ään mukaan tulleet ihmiset olivat pääasiassa maamme työväestöön ja pienviljelijäväestöön kuuluvia ihmisiä. Samoin se, että haluttiin palauttaa työväestölle siltä riistetyt demokraattiset oikeudet, merkitsi sitä, että SKDL:ään tuli pääasiassa työläisiä ja pienviljelijöitä. Vain suhteellisen pieni osa suomalaisesta sivistyneistöstä ja keskiluokasta oli valmis astumaan SKDL:n riveihin. Tämä sivistyneistön osa oli jo ennen sotaa ja sodan aikana rohkeasti toiminut työväenluokan rinnalla rauhanpolitiikan ja työväenluokan sosialistisen maailmankatsomuksen puolesta ja se oli rakentamassa myös SKDL:ää.

Tietenkin SKDL olisi halunnut alusta pitäen saada päämääriensä taakse valtaosan Suomen kansaa voidakseen siten muodostua laajaksi eri poliittisten voimien demokraattiseksi rintamaksi. Mutta suurin osa suomalaisista ei ollut siihen valmis. SKDL:n taakse asettui vain yksi osa Suomen työväestöä ja maaseudun pienviljelijöitä, juuri ne, jotka määrätietoisimmin halusivat rakentaa Suomelle hyvät suhteet Neuvostoliittoon ja taistella taantumusta vastaan työväenluokan etujen puolesta sekä kapitalismia vastaan sosialismin puolesta.

Työläisten arvomaailman perusta muodostui samalla siksi perustaksi, jolle SKDL:n periaatteet ja käytännön politiikka vuosien mittaan yhä vahvemmin rakentuivat. SKDL hyväksyi vuonna 1947 kansallistamissuunnitelman, jossa vaadittiin mm. perustuotannon ja suurten yhtymien kansallistamista. Liiton ensimmäisessä peri-

aateohjelmassa vuodelta 1949 todettiin SKDL:n olevan sitä mieltä, että »vain kaikkien etuoikeuksien ja samalla luokkaherruuden riistäminen suurporvaristolta voi johtaa todellisen kansanvallan toteuttamiseen», ja kutsuttiin kaikkia käsien ja aivojen työntekijöitä liittymään yhteen »kapitalismin riistosta vapaan, kukoistavan ja edistyksellisen Suomen luomiseksi». Mitä tämä muuta on kuin sosialismin periaatteen sisällyttämistä alusta pitäen SKDL:n päämääriin, vaikka se sanottiin selvästi vasta vuonna 1967 uudessa periaateohjelmassa.

SKDL:stä muodostui siis alusta pitäen pääasiassa työläisten ja pienviljelijöiden poliittinen liike ja kun siinä oli toimivina ihmisinä monia jo ennen työväenliikkeessä mukana olleita, on selvää, että siitä muodostui samalla osa koko Suomen työväenliikettä. Tämän kehityksen sinetöi kansainvälinen kylmä sota ja sen seuraukset Suomessa. Silloin SKDL:stä karsiutuivat pois nekin vähät laajan yleisdemokraattisen rintaman ainekset, joita siihen mennessä oli vielä yritetty pitää mukana. SKDL:n luonne määräytyi lopullisesti vasemmistolaiseksi liikkeeksi.

Noina vuosina koko SKDL:n jäsenistö sai poliittisena voimana käytännöllisesti katsoen yksin puolustaa täällä Suomen ja Neuvostoliiton ystävyyden asiaa sekä Neuvostoliiton ja muiden sosialismin tielle astuneiden maiden saavutuksia. Muistan elävästi, miten sosialismi oli meille kaikille SKDL:ssä suuri asia, jonka puolesta taistelimme. Ei siinä kysytty, kuka SKDL:ssä oli sosialisti kuka kommunisti. Me taistelimme yhdessä asiamme puolesta, muut taas yhdessä meitä vastaan.

Toisaalta on kuitenkin todettava, että juuri noina kansainvälisen kylmän sodan vuosina SKDL:n luonne kapeni siinä mielessä, että kommunistisen puolueen asema tuli tässä liitossa entistä keskeisemmäksi. Siten

kuva SKDL:stä sosialidemokraattisesta puolueesta vasemmalla olevana voimana vahvistui entisestään Suomen poliittisessa elämässä.

Kun tämän kaiken muistaa ja kun sen ottaa huomioon, vasta silloin voi tajuta lähemmin SKDL:n olemuksen. Tämän päivän SKDL on kuluneiden 30 vuoden kehityksen tulos. Voidaan sanoa, että tämän liikkeen ovat rakentaneet suomalaiset työväenihmiset puolustamaan omaa asiaansa ja sosialismin päämäärä antaa yhteistyölle tässä liikkeessä sen perimmäisen aatteellisen yhteenkuuluvuuden.

SKDL:n jäseninä ja erityisesti kannattajina on myös ihmisiä, jotka ovat tehneet valintansa nimenomaan SKDL:n ajamien taloudellisten ja sosiaalisten uudistusten ja sen yleisinhimillisten, rauhaa ja oikeudenmukaisuutta korostavien päämäärien vuoksi. Näille ihmisille sosialismin tavoite ei ehkä henkilökohtaisesti ole läheinen. On myös monia sellaisia, jotka eivät esimerkiksi uskonnollisen vakaumuksensa vuoksi voi yhtyä marxilaisuuden edustamiin filosofisiin katsomuksiin. Mutta SKDL:ssä tuskin kuitenkaan on ihmisiä, jotka suhtautuisivat kielteisesti sosialistisiin yhteiskunnallisiin päämääriin. Sen vuoksi olen henkilökohtaisesti usein edustanut sitä näkemystä, että SKDL on viime kädessä erilaisten sosialismiin pyrkivien voimien, SKDL:n sosialistien ja kommunistisen puolueen yhteinen rintama Suomessa.

Ottaen huomioon SKDL:n 30 vuoden kehityksen ja sen, että liiton ovat rakentaneet pääasiassa työväenihmiset, on jotain ironisen tuntuista siinä, että esimerkiksi jotkut vasta hiljattain tähän liikkeeseen mukaan tulleet opiskelijanuoret puhuvat nyt siitä, ettei SKDL saa olla työväenliikettä ja ettei sen ohjelmassa saa olla sosialismia. Monet heistä ovat lähtöisin porvarillisista kodeis-

ta, eivätkä he tunne Suomen työväenliikkeen vaiheita eivätkä SKDL:n kehitystä. He ovat löytäneet työväenluokan maailmankatsomuksen, mikä sinänsä on erinomainen asia. Sen jälkeen on käyty innokkaasti barrikadeille – työväenliikkeen sisällä työväenliikkeen ihmisiä vastaan. He eivät todellakaan näytä ajattelevan sitä, miten paljon työtä eri osastoissa, eri kamppailujen yhteydessä ja eri vaaleissa juuri työväenihmiset ovat tehneet tämän liikkeen hyväksi, miten paljon nämä ihmiset ovat uhranneet aikaansa ja varojaan SKDL:n hyväksi, koska he ovat tunteneet tämän liikkeen työläisten omaksi poliittiseksi yhteistyöliikkeeksi. Puheet siitä, että SKDL ei ole eikä saa olla työväenliikettä, ovat itse asiassa loukkaus näiden ihmisten pitkäaikaista työtä ja SKDL:lle osoitettua uskollisuutta kohtaan.

Miksi sitten näin puhutaan? Ehkä on monia syitä, mutta vaikuttaa siltä, että yhtenä tarkoituksena on yrittää estää nykyinen SKDL:n kannatuksen kasvu nimenomaan työväestön keskuudessa, koska sen nähdään vahvistavan myös SKP:n enemmistön asemaa ja vaikeuttavan vähemmistön pyrkimyksiä oman vaikutusvaltansa lisäämiseksi SKP:ssä. Toisaalta SKDL:stä haluttaisiin tehdä vain sellainen poliittinen kattojärjestö, jossa sananvalta olisi yhteisöjäsenillä eikä siinä määrin SKDL:n omalla jäsenistöllä kuin nykyisin.

Realistisinta on mielestäni pyrkiä kasvattamaan SKDL:ää nimenomaan sosialistien ja kommunistien tasavertaisen yhteistyön järjestönä, ja siinä samalla pyrkiä vasemmiston yhteistyön rakentamiseen. Sillä on todellista merkitystä Suomen työväenluokalle.

SKDL:n olemuksen kannalta on tietenkin hyvin keskeistä se, miten SKP, joka on sen suurin jäsenjärjestö ja voimakas puolue, kokee SKDL:n. Vaikuttaa siltä, että vaikka SKP periaatteessa haluaa osaltaan kehittää

SKDL:ää yhteistyöjärjestönä, sillä on toisaalta asennoitumisvaikeuksia SKDL:ään nähden sekä oman asemansa, oman poliittisen filosofiansa että erityisesti sisäisten ristiriitojensa ja niiden kansainvälisten heijastusten vuoksi.

On nimittäin niin, että Suomen kommunistisella puolueella on nykyisin lisääntynyt tarve tulla yhä enemmän näkyviin itsenäisenä jostakin yhteistyöjärjestöstä riippumattomana puolueena. Kun SKP sodan jälkeen ja vielä kansainvälisen kylmän sodan alkaessa oli suhteellisen pieni puolue, se on nyt joukkopuolue, jollaiseksi se on kehittynyt varsin suuressa määrin SKDL:n avulla. Kun Italiassa ja Ranskassa kommunistiset puolueet pystyvät olemaan joukkopuolueita ilman yhteistyöjärjestöjä, pitäisi SKP:nkin jo nykyisin pystyä siihen. Näin ehkä ajatellaan. Toisaalta SKDL on kuitenkin merkittävä tekijä Suomen politiikassa, ja sillä on suuri kannatus kansan keskuudessa ja sen puitteissa voidaan olla yhteistyössä muiden kanssa. Tämän ristiriidan SKP pyrkii ratkaisemaan siten, että se yhtäältä haluaa voimakkaasti korostaa itsenäistä puoluetoimintaansa ja osoittaa olevansa joukkopuolue, mutta toisaalta säilyttää yhteistyömahdollisuudet SKDL:ssä.

Kansandemokraattisen liikkeen käsite

SKDL:ssä esiintyvien yhteistyöongelmien taustana on viime kädessä se kysymys, mitä oikeastaan tarkoittaa kansandemokraattinen liike, mitä on kansandemokratia-käsite.

Demokratia jo sinänsä tarkoittaa kansanvaltaa, joten kansandemokratia-käsite sisältää kansa-käsitteen taval-

laan kahteen kertaan. Selvää siis on, että kansandemokratialla halutaan ilmaista demokratiaa toisessa muodossa kuin porvarillinen demokratia on. Halutaan korostaa sitä, että varsinaisella kansalla on enemmän taloudellista ja poliittista valtaa kuin porvarillisessa demokratiassa, jossa pääomapiireillä taloudellisen vallan haltijoina on myös ratkaiseva poliittinen valta.

Poliittisena käsitteenä kansandemokratialla voidaan sanoa olevan historiallinen alkunsa jo kansanrintama-ajattelusta 1930-luvulta, jolloin kansanrintamapolitiikkaa kehiteltiin kasvavan fasismin vaaran torjumiseksi Euroopassa. Mutta kansandemokratia-käsite tunnetaan kuitenkin lähinnä eräiden Itä-Euroopan maiden toisen maailmansodan jälkeen valitsemasta poliittisesta linjasta.

Oleellista näiden maiden osalta – sen jälkeen kun ne vapautuivat Saksan miehityksestä – on ollut kommunistisen puolueiden aloitteesta ja johdolla tapahtunut työväenpuolueiden ja eräiden muiden puolueiden yhteisten rintamien muodostaminen ja siirtyminen sosialistisen yhteiskuntajärjestelmän rakentamiseen. Osa näistä maista on edelleen nimeltään kansantasavaltoja, kuten Puola ja Unkari, osa sosialistisia tasavaltoja, kuten Romania ja Tshekkoslovakia. Kaikki ne kuitenkin ovat nykyisin talousjärjestelmältään sosialistisia maita, joskin niiden taloudellisessa hallintojärjestelmässä on eroja. Samoin on eräitä eroja maatalouden kollektivisoinnin osalta; mm. Puolassa maatalous on hyvin vähän kollektivisoitua.

Todettakoon tässä välissä, että Euroopan sosialistisissa maissa suurin ja itseasiassa periaatteellisesti erittäin merkitsevä ero on toisaalta Neuvostoliiton talouden keskitetyn hallintojärjestelmän ja toisaalta Jugoslavian ns. itsehallintojärjestelmän välillä.

Tarkoitukseni ei tässä yhteydessä ole viipyä kansandemokratian tielle lähteneiden maiden vaiheissa ja järjestelmässä pitempään. Totean vain sen, että niissä on poliittisesti tyypillisintä kommunistisen puolueiden johtava ja hallitseva asema. Joissakin maissa kommunistiset puolueet ovat ainoita puolueita, joissakin puolueita, joiden johtavan aseman toiset puolueet tunnustavat. Siellä missä on johtavana yhtynyt työväenpuolue, se on joka tapauksessa marxilais-leniniläinen. Sosialidemokraattisia puolueita ei näissä maissa enää ole. Ne ovat joko kokonaan lopettaneet toimintansa tai sulautuneet yhtyneisiin työväenpuolueisiin.

Selvää on, että kysymyksessä on mitä monisäikeisin kehitys, joka on liittynyt tiettyyn historialliseen tilanteeseen, nimenomaan toisen maailmansodan seurauksiin. On muistettava, että sodan päättyminen merkitsi näille maille vapautumista erittäin raskaasta ja väkivaltaisesta fasistisesta miehityksestä ja että tämä vapautuminen tapahtui olennaisilta osin Neuvostoliiton armeijan myötävaikutuksella. Ylipäätänsä toinen maailmansota ja natsi-Saksan miehityskausi oli jo sinänsä merkinnyt näille maille entisen poliittisen linjan päättymistä, ja sodan jälkeen niiden edessä oli uuden tien valinta vielä perusteellisemmin kuin monen muun maan kohdalla. Huomattava on myös se, että monissa näissä maissa, jotka lisäksi olivat olleet hyvin alikehittyneitä ja köyhiä, ei ollut vastaavanlaisia porvarillisen demokratian perinteitä kuin Saksan miehityksestä vapautuneissa Länsi-Euroopan maissa. Ne olivat myös yleensä pahasti sodan vaurioittamia, kuten erityisesti Puola, joten niiden oli monessa suhteessa aloitettava käytännöllisesti katsoen täysin uusi elämä. Ne astuivat kansandemokratian tielle ja ryhtyivät rakentamaan sosialismia.

Suomessa kansandemokraattinen liike ei syntynyt

samankaltaisissa oloissa kuin mitkä vallitsivat edellä mainituissa maissa. Suomi ei esimerkiksi ollut Saksan miehittämä, oli vain liittolaissuhde. Meillä oli porvarillisen demokratian perinteitä, joskin valkoisen Suomen rajoittamina. Lähtökohtamme olivat siis hyvin suuressa määrin toiset kuin kansandemokratian tielle astuneissa maissa.

Mutta olennaista tässä yhteydessä on lähinnä se, miten kansandemokraattisen liikkeen käsite on Suomessa ymmärretty. Porvaristo ja sosialidemokraatit ovat tietenkin tulkinneet kansandemokraattisen liikkeen Suomessakin edustavan täsmälleen samaa poliittista ideologiaa kuin kansandemokraattisten maiden poliittinen järjestelmä. Kaikilla heillä on yhtenä tarkoituksena ollut pyrkiä heikentämään SKDL:n kasvumahdollisuuksia korostamalla kansandemokraattisen liikkeen johtavan kommunistien ehdottomaan valtaan. Sosialidemokraateille tämä on ollut ilmeisen polttava asia nimenomaan siinä mielessä, että sosialidemokraattisia puolueita ei mainituissa maissa enää ole. Joissakin näistä maista on tällä hetkellä useita puolueita, kuten Puolassa, DDR:ssä ja Tshekkoslovakiassa, mutta ei sosialidemokraattisia puolueita. Lisäksi nämä puolueet tunnustavat marxilais-leniniläisen puolueen johtavan aseman.

Suomessa edellä mainittua näkemystä kansandemokraattisesta liikkeestä on vahvistanut myös se, että SKDL itse on vuosien aikana tuonut voimakkaasti esiin kansandemokraattisten maiden politiikkaa. Silloin kun muu poliittinen rintama Suomessa hyökkäsi kansandemokraattisia maita vastaan, SKP ja koko SKDL puolustivat niiden saavutuksia ja selvittivät niiden politiikan perusteita, jopa selittelivät niiden virheitä. Lisäksi SKDL on aina ollut erittäin läheisissä ja hyvissä suh-

teissa näiden maiden kansanrintamiin.

Epäilemättä myös moni SKP:n jäsen on pitänyt SKDL:ää koskevan ajattelunsa perustana kansandemokraattisten maiden kokemuksia ja niiden kansanrintamarakennelmia. Tämä tuli erityisen selvästi näkyviin 1950-luvulla SKP:n pitäessä luonnollisena asiana sitä, että sille kuuluu sekä poliittinen että ideologinen johtotyö tässä liitossa. SKDL:n tehtäväksi tuli yhä selvemmin tukea kommunistisen puolueen politiikkaa, ja usein päätökset, jotka koskivat koko liittoa, saneltiin kommunistisesta puolueesta. SKP piti samalla luonnollisena sitä, että SKDL:n jäsenistö muodosti sen kenttäjoukon, josta puolueen oma jäsenhankinta suurelta osin suoritettiin.

Kuitenkin on todettava, että SKP:n asenne SKDL:ään ei tällä hetkellä ole sama kuin 50-luvulla. Toisaalta kommunistien keskuudessa on nykyisin huomattavia eroja suhtautumisessa SKDL:ään. Eroja on sekä periaatteellisessa mielessä että erityisesti niissä menettelytavoissa, joilla SKDL:ää ja siinä toimivia sosialisteja on kohdeltu.

SKP:n vähemmistön suhtautuminen SKDL:ään

Kuten Suomessa hyvin tiedetään, ovat SKP:n sisäiset ristiriidat heijastuneet myös koko SKDL:ään. SKDL:n johdon ja suuren jäsenenemmistön ja toisaalta SKP:n vähemmistöön kuuluvien kommunistien välit ovat useiden vuosien ajan olleet kireät. Erityisesti SKP:n vähemmistön syksyllä 1973 suorittama hyökkäys SKDL:ää vastaan muodostui sellaiseksi, että sekä

SKDL:n liittohallituksen että myös SKP:n poliittisen toimikunnan oli se julkisesti tuomittava.

Vaikka mieluimmin olisin käsittelemättä SKP:n vähemmistön suhtautumista SKDL:ään, on se kuitenkin siinä määrin ollut yleisen huomion kohteena maassamme, että en voi sitä sivuuttaa. Sitäpaitsi SKP:n vähemmistön menettelytavoissa on ollut piirteitä, jotka ovat periaatteellisessa mielessä sen luonteisia, että niihin on joutunut kiinnittämään huomiota sekä vasemmiston yhteistyöongelman että muutenkin maamme poliittisen elämän tulevaisuuden kannalta. Silti toivon, että pahimpien sisäisten riitojen vaihe olisi jo ohi ja että jotkut asiat eivät periaatteellisessa mielessä sittenkään olisi aivan niin ikäviä, kuin miltä ne ovat näyttäneet.

SKP:n vähemmistön suhtautuminen SKDL:ään ei tietenkään ole irrallaan niistä tavoitteista, joita tällä vähemmistöllä on SKP:n sisällä. Niihin en kuitenkaan tässä puutu. Totean vain sen, että SKDL:n johdossa on toivottu SKP:n pystyvän ratkaisemaan sisäiset ristiriitansa niin, että se edesauttaisi kommunistien ja muiden yhteistyömahdollisuuksia.

Se, että SKP:n vähemmistön hyökkäävä suhtautuminen SKDL:ään kytkeytyy SKP:n sisäisiin ristiriitoihin, ei johdu yksinomaan siitä, että SKDL:n johdon ja SKP:n johdon enemmistön väliset suhteet ovat olleet verrattain hyvät, vaan myös siitä, että tämä vähemmistö ja SKDL:n johto näkevät SKDL:n sisäisen luonteen täysin eri tavoin.

Lyhyesti sanoen SKP:n vähemmistöön kuuluvat kommunistit näyttävät lähtevän siitä ajattelutavasta, että SKDL:n on oltava kommunistien määräysvallan alainen järjestö. Vaikka he puhuvatkin SKDL:n muodostamisesta laajaksi yleisdemokraattiseksi rintamaksi, silti heidän kaikki asenteensa ja mitä erilaisimmat kannanottonsa viittaavat siihen, että SKDL:n tulisi käytännössä olla täysin ja ehdottomasti kommunistien määräämä. Esimerkiksi niissä osissa maata, joissa heillä on SKP:n piirijärjestöt hallussaan, SKDL:n järjestöjä vaaditaan alistumaan SKP:n piirijärjestöjen johdettaviksi ja siten SKP:n vähemmistön poliittisen linjan toteuttajiksi siitä riippumatta, mitä jäsenenemmistö ajattelee. Heille on ollut vierasta se, että SKDL ei olekaan alistunut tähän, vaan korostaa yhteistyön tasavertaisuuden periaatetta ja pitäytymistä yhteisesti hyväksyttyihin päätöksiin.

SKP:n vähemmistön kielteisen asenteen jyrkentyminen SKDL:ää kohtaan johtuu osittain siitä, että SKDL:n 10. liittokokous Porissa muodostui SKP:n vähemmistön kannalta toisenlaiseksi kuin se oli odottanut. Tämä vähemmistö oli vaatinut SKDL:n luonteen muuttamista ja johdon vaihtamista ja itselleen huomattavaa yliedustusta johtoelimiin saadakseen näin vaikutusvaltaansa SKDL:ssä lisätyksi. Näiden vaatimusten tukemiseksi oli jo syksyllä 1972 aloitettu painostus SKDL:ää vastaan mitä erilaisimmin tavoin, ja sitä jatkettiin voimakkaasti ja jopa yllättävin muodoin aina huhtikuussa 1973 pidettyyn liittokokoukseen saakka. Tähän 10. liittokokoukseen SKP:n vähemmistöön lukeutuvia edustajia valittiin kuitenkin vain noin 22 % koko edustajamäärästä. Suhteellisesti suurin osa näistä edustajista tuli SKP:n piirijärjestöjen kautta. Siinä jäsenäänestyksessä, jolla valittiin SKDL:n piirijärjestöjen edustajat ja johon voivat osallistua SKDL:n perusjärjestöjen jäsenet, SKP:n vähemmistöön lukeutuvien kannatus oli vain n. 10 %. Liittoneuvoston ja liittohallituksen valinnassa liittokokous noudatti suhteellisuutta niin, että SKP:n vähemmistö sai hieman yli viidenneksen näiden johtoelinten paikoista.

Liittokokouksen jälkeen syksyllä 1973 SKP:n vähemmistön taholta aloitettiin uusi, entistä voimakkaampi hyökkäys SKDL:n johtoa vastaan. Se keskittyi erityisesti Tiedonantaja-nimisen lehden kirjoituksiin, joiden luonne muodostui periaatteellisesti erittäin arveluttavaksi.

Tässä yhteydessä en katso aiheelliseksi ryhtyä lähemmin erittelemään tämän hyökkäyksen yksityiskohtia. Olen vastannut siinä yhteydessä esiintyneisiin aiheettomiin ja tekaistuihin väitteisiin jo julkisesti, ja kuten sanottu, myös SKDL:n liittohallitus ja SKP:n poliittinen toimikunta ovat nämä hyökkäykset virallisesti tuominneet.

Kuitenkin on todettava, että kaikkein arveluttavimmalta ja periaatteettomimmalta tässä hyökkäyksessä vaikutti nimenomaan se, että SKP:n vähemmistö näytti tarkoituksellisesti pyrkivän antamaan ulkomaille väärää kuvaa SKDL:n toiminnasta ja tavoitteista voidakseen siten saada ulkomaista tukea omille pyrkimyksilleen. Ei ole voinut välttyä siltä ajatukselta, että tavoitteena oli vaikeuttaa SKDL:n kansainvälisiä suhteita ja siten päästä siihen, että tämä synnyttäisi levottomuutta SKDL:n jäsenistössä ja johtaisi niihin muutoksiin SKDL:ssä, joihin SKP:n vähemmistö oli pyrkinyt. Siihen viittaa myös se, että vähemmistöön kuuluvien tiedetään silloin painostusmielessä lukeneen SKDL:n järjestöjen tilaisuuksissa sellaisia ulkomaisia lausuntoja, jotka oli esitetty luottamuksellisissa keskusteluissa mm. SKP:n ja NKP:n edustajien kesken.

Kun SKP:n vähemmistö pyrki tällä tavoin viemään lävitse omia tavoitteitaan, se itse asiassa merkitsee sitä, ettei tällöin ole haluttu tai osattu kunnioittaa niitä muiden maiden sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteita, joita mm. kommunististen puolueiden kansainvälisissä kokouksissa on usein korostettu ja joita nimenomaan Neuvostoliiton johto on jatkuvasti voimakkaasti toistanut.

Nämä tapahtumat Suomen kansa pääpiirtein tuntee. Mutta hyvin tärkeätä on tässä yhteydessä todeta se, että itse SKDL:n jäsenistön keskuudessa SKP:n vähemmistön menettely herätti täysin päinvastaisen vaikutuksen kuin mitä tämä vähemmistö odotti. SKDL:n jäsenistön valtaosan asenne muodostui jyrkän tuomitsevaksi. Se tuli voimakkaasti esiin eri puolilla maata niin perus- kuin piirijärjestöissä. Tämä osoittaa sen, että SKDL:n jäsenistö ei hyväksy painostustoimenpiteitä eikä epädemokraattisia menettelytapoja. Samoin se ei hyväksy sitä, että omia sisäisiä asioita on viety käsiteltäväksi ulkomaille, mitä tämä vähemmistö ei ole voinut kieltää tapahtuneeksi. SKDL:n jäsenistö on kokenut sen loukkaukseksi omia oikeuksiaan kohtaan.

Todettakoon samalla vielä se, että tällaisella menettelyllä itse asiassa aiheutetaan pitemmäksi aikaa SKP:lle ongelmia sen pyrkiessä yhteistyöhön muiden kanssa. Jokainen nimittäin näkee tässä yhteydessä sen, millä tavoin osa kommunisteista suhtautuu jopa niihin ihmisiin, jotka ovat vuosia ja vuosikymmeniä olleet kommunistisen puolueen lähimpinä liittolaisina. Se tuskin edesauttaa yhteistyöhalukkuutta muiden keskuudessa. Onkin jotain tragikoomista siinä, että juuri niitä, jotka ovat koko SKDL:n olemassaolon ajan eli 30 vuotta olleet tässä liitossa yhteistyössä kommunistien kanssa, leimataan nyt antikommunisteiksi, pikkuporvarillisiksi sosialisteiksi ja ties miksi vain sen vuoksi, etteivät he alistu SKP:n vähemmistön määräysvaltaan eivätkä ole joka asiassa samaa mieltä sen kanssa.

Periaatteellisesti on tärkeätä todeta myös se, että SKDL:n jäsenyyden ei todellakaan voi katsoa merkit-

sevän sitä, ettei saa olla missään asiassa eri mieltä kommunistisen puolueen kanssa. Olen ymmärtänyt SKP:nkin lähtevän tästä periaatteesta. Vielä vähemmän jäsenyys SKDL:ssä voi edellyttää sitä, ettei saa sanoa omaa mielipidettään silloin, kun se poikkeaa SKP:n vähemmistön ehdottoman »oikeista» mielipiteistä, ja että ei saa ottaa tosissaan sitä periaatetta, että toisten maiden sisäisiin asioihin ei puututa.

Kommunistien erilaisuus

SKP:n vähemmistön menettelytavat herättävät kysymään, minkälaisia kommunistit oikein ovat ihmisinä.

Kun usein sanotaan, että kommunistit ovat suurenmoisia, pyyteettömiä ihmisiä, jotka taistelevat edistyksen ja korkeiden inhimillisten päämäärien puolesta, antavat SKP:n vähemmistön edellä mainitut menetelytavat aiheen johtopäätökseen, että kaikki kommunistit eivät sittenkään ole tällaisia ihmisiä tai että tähän vähemmistöön kuuluvat eivät ole oikeita kommunisteja.

Tietenkin on selvää, että kommunistisessa puolueessa niin kuin kaikkialla muuallakin on monenlaisia ihmisiä. Keskimäärin voidaan kuitenkin olettaa, että toiminta kommunistina kapitalistisissa maissa on siinä määrin vaativaa ja usein henkilökohtaisia koettelemuksia aiheuttavaa, että kommunistiseen puolueeseen liittyvillä on siten yleensä tavallista syvempi yhteiskunnallinen tietoisuus ja suurempi valmius toimia työväenluokan etujen puolesta. Kommunistiseen puolueeseen liittyminen ei kapitalismin oloissa ole yleensä voinut tapahtua esimerkiksi oman edun tavoittelun vuoksi.

Kommunistien tie on ensisijassa kovan taistelun tietä. Mutta toisaalta työväenluokan etujen ajamisessa on usein hyvin tärkeä asia se, miten kyetään tulemaan toimeen toisten ihmisten kanssa, miten rakentamaan yhteistyötä muiden työväenluokan edustajien ja muiden demokraattisten voimien kanssa. Kyky siihen riippuu varsin paljon henkilökohtaisista ominaisuuksista, eikä se ilman muuta tule kommunistisen puolueen jäsenkirjan saamisen mukana.

Sen mukaan, miten SKP:n jäsenet suhtautuvat yhteistyöhön SKDL:ssä, voidaan sanoa olevan kolmenlaisia kommunisteja. Edellä olen käsitellyt SKDL:ään kielteisesti suhtautuvaa SKP:n vähemmistöä. SKP:n jäsenten enemmistön voidaan todeta suhtautuvan periaatteessa myönteisesti SKDL:ään.

SKP:n jäsenten pääosa näyttää keskittyvän lähinnä SKP:n toimintaan. Nämä kommunistit eivät yritä pakottaa toisia tunnustamaan puolueensa johtavaa asemaa. He pitävät puoluettaan työväenluokan etujoukkona ja marxilais-leniniläistä teoriaansa ainoana oikeana oppina yhteiskunnasta, mutta silti he ovat valmiit yrittämään yhteistyötä toisten kanssa lähtien siitä, että toisillakin on oikeutensa omiin mielipiteisiinsä. Voidaan sanoa, että heidän kanssaan yhteistyön edellytykset ovat yleensä olemassa.

On kuitenkin kokemuksia siitä, että osa näistä kommunisteista näyttää välillä helposti unohtavan sen, että asioista, jotka ovat yhteisiä koko SKDL:ssä, olisi aina perusteellisesti neuvoteltava yhdessä, ennen kuin esimerkiksi SKP tekee asioita koskevia päätöksiä.

SKP:n jäsenenemmistöön kuuluvat myös ne kommunistit, jotka ovat jo pitkään toimineet SKDL:n järjestöissä tai muuten tehneet työtä yhdessä SKDL:n sosialistien kanssa. He näyttävät yleensä parhaiten

osaavan suhtautua yhteistyöhön toisten kanssa. He kunnioittavat toistenkin mielipiteitä, vaikka ne eivät vastaisikaan heidän käsityksiään. Ilmeistä on, että juuri näiden kommunistien panos SKDL:n tekemisessä niinkin voimakkaaksi ja laajaksi yhteistyöjärjestöksi kuin se nykyisin on, on ollut varsin keskeinen. Olen varma, että juuri näiden kommunistien kokemuksilla ja taidoilla on lisäksi koko SKP:n kannalta hyvin tärkeä merkitys pyrittäessä rakentamaan laajempaa vasemmiston yhteistyötä.

SKDL ja kommunistien asema

Edellä sanotun yhteydessä on jo tullut selville, että SKDL ei ole sellainen kommunistisen puolueen tukijärjestö, jollaisen osa kommunisteista haluaisi sen olevan. Kommunistisen puolueen johtavan aseman tunnustamista eivät SKDL:n säännöt, erilaiset poliittiset asiakirjat ja ohjelmat sisällä eivätkä tunne. SKDL on tasavertaisten järjestöjen ja jäsenten poliittinen yhteistyöjärjestö.

SKDL eroaa siten olennaisesti esimerkiksi sosialististen maiden kansanrintamajärjestöistä. Ne rakentuvat sille periaatteelle, että kommunistisella puolueella tai marxilais-leniniläisellä yhtyneellä työväenpuolueella on niihin nähden sekä poliittinen että ideologinen johtoasema. Tämä on yleensä sanottu niiden säännöissä. Kommunistisen puolueen johtava asema kansanrintamiin nähden on myös täysin johdonmukaista, kun mainitun puolueen johtava asema on muutenkin määritelty asianomaisten maiden perustuslaeissa tai

kun kysymys on maista, joissa on yksipuoluejärjestelmä.

SKDL on siten Suomen olojen mukainen yhteistyöjärjestö ja samalla ainutlaatuinen Euroopan kapitalistisissa maissa. Käytännössä kommunistisella puolueella on siinä kieltämättä erittäin suuri vaikutusvalta, mutta se ei perustu mihinkään sitovasti määrättyyn johtavan aseman oikeuteen, vaan poliittiseen kehitykseen SKP:n jäätyä 1950-luvulla ainoaksi puolueeksi SKDL:ssä. Niinpä SKP:llä on mm. huomattavasti suuremmat taloudelliset voimavarat kuin SKDL:llä puhumattakaan SKDL:n sosialisteista. Sitäpaitsi kommunistit ovat yleensä hyvin aktiivisia.

Onkin todettava, että SKDL:n sihteeristön jäsenet ovat tällä hetkellä kaikki kommunistisen puolueen jäseniä, samoin SKDL:n piirisihteerit. SKDL:n liittohallituksessa on varsinaisina jäseninä 16 kommunistia ja 8 sosialistia. SKDL:n eduskuntaryhmän 37:stä jäsenestä kuuluu 33 SKP:hen ja 4 on sosialistia. Samoin kansandemokraattisen lehdistön toimittajakunta muodostuu valtaosaltaan kommunisteista.

Hyvin usein minulta kysytään, ketkä SKDL:n eduskuntaryhmässä ovat nämä neljä sosialistia. He ovat Ilkka Christian Björklund, Kalevi Kivistö, Lauha Männistö ja Ele Alenius.

Ottaen huomioon, että SKDL:n omien yhdistysten jäsenistä yli 80 % ei ole kommunistisen puolueen jäseniä, voidaan sanoa, että esimerkiksi sihteeristön ja piirisihteerien poliittinen jakautuma ei vastaa SKDL:n jäsenrakennetta. Totean kuitenkin heti samalla sen, että SKDL:n sosialistit sekä SKDL:n kommunistiset sihteerit ja useimmat piirisihteerit ovat yleensä tulleet hyvin toimeen keskenään. Tässä suhteessa ei nykyisin ole ongelmia eräitä piirijärjestöjä lukuun ottamatta. Sen sijaan kysymys on tietenkin periaatteellisesti tärkeä.

Ajatelkaamme esimerkiksi sitä, että SKP:n jäsenten velvollisuus on yleensä toimia puolueensa johdon määräysten mukaan ja toisaalta SKDL:n palveluksessa olevien velvollisuus on toteuttaa SKDL:n päättävien elinten päätöksiä ja että nämä velvollisuudet saattavat joskus joutua ristiriitaan keskenään. Kysymys on silloin siitä, mikä velvollisuus painaa enemmän.

Henkilökohtainen käsitykseni on, että jokaisen SKDL:n palveluksessa olevan toimihenkilön on tässä tehtävässään viime kädessä toimittava SKDL:n sääntöjä ja päättävien elinten päätöksiä noudattaen. Kommunisteina heidän on päätösvaiheessa tuotava esille puolueensa näkökannat, mikäli puolue sitä edellyttää, mutta päätöksenteon jälkeen noudatettava SKDL:n päätöselinten tekemiä ratkaisuja. Käsitykseni mukaan SKP:ssä on kirjattu tällainen yleinen periaate kommunistien työtä varten joukkojärjestöissä. Se on olennaisen tärkeä kysymys ajateltaessa yleensäkin yhteistyötä joukkojärjestöissä, kuten esimerkiksi SAK:ssa.

Tämä asia ei kuitenkaan ole aivan selvä SKDL:ssä sen vuoksi, että SKP:n vähemmistö näyttää nykyisin painostavan puoluettaan tekemään sellaisia kommunistien työtä SKDL:ssä koskevia päätöksiä, jotka eivät vastaa mainittuja periaatteita. Niinpä se ei ole voinutkaan olla herättämättä huomiota SKDL:n muun jäsenistön keskuudessa.

Olen tästä asiasta keskustellut mm. SKDL:n pääsihteerin Aimo Haapasen ja apulaispääsihteerin Jorma Hentilän kanssa, jotka molemmat ovat SKP:n jäseniä ja joiden laajoja näkemyksiä kommunistien ja sosialistien yhteistyön rakentamisesta pidän arvossa. Olemme yhdessä todenneet, että SKDL:n yhteistyöluonne ei aina ole riittävän selvä monille niillekään kommunisteille, jotka periaatteessa ovat valmiit hyväksymään tasapuolisen yhteistyön toisten kanssa.

On syytä muistuttaa siitä, että esimerkiksi SKDL:n liittohallitukseen tai liittoneuvostoon eivät kaikki kommunistit suinkaan ole tulleet valituiksi edustamaan nimenomaan kommunistista puoluetta, vaan monet heistä on valittu edustamaan jotain toista SKDL:n jäsenjärjestöä tai piirijärjestöä. SKDL:n johdossa SKP:llä on suoraan oma puolue-edustuksensa. Siihen kuuluvien osalta on tietenkin täysin selvää se, että he edustavat kaikessa omaa puoluettaan ja pyrkivät vaikuttamaan SKDL:ssä tehtäviin päätöksiin puolueensa toivomalla tavalla. Mutta niiden kommunistien, jotka on valittu esimerkiksi SKDL:n piirijärjestöstä sen vuoksi, että he nauttivat ihmisinä alueensa SKDL:n jäsenistön luottamusta, velvollisuus on edustaa ensisijassa sitä jäsenistöä, joka heidät on edustajiksi valinnut.

Kun SKP:ssä on viime aikoina tehty eräitä päätöksiä SKDL:ssä toimivien kommunistien tehtävistä, lienee syytä todeta, että jos näitä päätöksiä pyritään tulkitsemaan niin, että kaikkien kommunistien on noudatettava puolueen määräyksiä täysin siitä huolimatta, kuka heidät on tehtäviinsä valinnut, silloin menetellään täysin epädemokraattisesti. Näin sen vuoksi, että tällainen kommunisteja koskeva velvoitus pitäisi ilmoittaa silloin, kun edustajia SKDL:n eri tehtäviin valitaan, jotta jokainen tietäisi valintaa tehdessään, tuleeko hänen valitsemansa edustaja edustamaan häntä vai sittenkin ensisijassa vain kommunistista puoluetta. Uskon kuitenkin SKP:n varovan tällaista menettelyä, sillä se olisi tulevaisuutta ja muita joukkojärjestöjä ajatellen epäviisasta eikä vastaisi kommunistien korostamia demokraattisia yhteistyöperiaatteita. Kuitenkaan ei voi olla kiinnittämättä huomiota siihen, että painetta tähän suuntaan esiintyy SKP:n vähemmistön taholta. Tällä

kaikella on erittäin suuri merkityksensä ajateltaessa vasemmiston yhteistyön rakentamisen mahdollisuuksia samoin kuin sitä, miten Suomen kansa voi tuntea luottamusta kommunisteja kohtaan. SKDL on tässä suhteessa eräänlainen koekenttä.

Kommunistien johtavan aseman problematiikka

Kysymys kommunistien johtavasta asemasta yhteistyötä rakennettaessa on periaatteellisesti erittäin mielenkiintoinen ja tärkeä asia.

Historiallisesti on täysin ymmärrettävää se, että kun Marx loi tieteellisen sosialismin ja siitä tuli työväenluokan maailmankatsomus ja poliittisen taistelun perusohje, myös Marxin oppien mukaan toimivista puolueista muodostui työväenluokan taistelua johtava voima ja etujoukko.

Ratkaisevaa tässä on se, että marxilaisuus osoitti maailman työväestölle sen luokka-aseman kapitalistisessa yhteiskunnassa ja työväenluokan tehtävän hävittää kapitalistinen järjestelmä ja rakentaa tilalle uusi luokaton yhteiskunta. Jonkin oli ryhdyttävä organisoimaan tätä työväenluokan tehtävän toteuttamista, ja se oli tietenkin tietoisimman etujoukon velvollisuus. Kommunistiset puolueet ovatkin katsoneet toteuttavansa juuri tätä velvollisuutta, ja sen jälkeen kun Leninin johtamat bolševikit suorittivat sosialistisen vallankumouksen Venäjällä, ovat marxilais-leniniläisyyttä korostaneet kommunistiset puolueet pitäneet itseään maailman työväenluokan etujoukkona.

Kokemusten mukaan ovat lähinnä vain kommunistiset puolueet kyenneet toteuttamaan vallankumouksen kapitalistisessa yhteiskunnassa ja luomaan sosialistisen järjestelmän. Vastaavasti kommunistiset puolueet ovat monissa maissa olleet määrätietoisimpia kansallisten vapautusliikkeiden organisaattoreita, esim. ensiksi toisen maailmansodan aikana fasistisen Saksan miehittämissä maissa ja nykyisin useissa kehitysmaissa kansainvälistä imperialismia vastaan. Pienistä maista, joissa juuri kommunistit kykenivät organisoimaan toisen maailmansodan aikana oman vapaustaistelunsa Saksaa vastaan, on yhtenä esimerkkinä mm. Jugoslavia.

Kommunistiset puolueet ovat siis monissa historiallisesti merkittävissä yhteyksissä olleet ja ovat monessa maassa par'aikaa osoittamassa kansanjoukoille tietä siinä, mitä pitää tehdä niin vieraita miehittäjiä kuin kapitalismin ja imperialismin harjoittamaa riistoa vastaan. Olennaista tällöin on ollut se, että kommunistit ovat kyenneet osoittamaan tietä ja ratkaisuja, jotka ovat vastanneet kansan laajojen joukkojen toiveita ja vaatimuksia.

Kun näin tapahtuu, ovat tien ja ratkaisujen osoittajat silloin todella etujoukko ja poliittisen taistelun johtava voima. Tämä merkitsee sitä, että johtavaksi poliittiseksi voimaksi voi tulla vain, jos kykenee todella osoittamaan tietä ja ratkaisuja, jotka työväenluokka ja kansan enemmistö vapaaehtoisesti hyväksyvät. Näin ollen johtavaa asemaa ja etujoukon luonnetta ei voi saada vain vaatimalla sitä itselleen eikä sillä perusteella, että väittää edustavansa edistyksellisimpiä oppeja ja näkemyksiä. Se on joka hetki omalla toiminnalla ja omilla kyvyillä ansaittava. Tämä koskee ketä tahansa ja siten myös kommunistisia puolueita.

Jos kommunistinen puolue esimerkiksi meillä Suomessa kykenee osoittamaan parempia ratkaisuja kuin

muut ja kykenee myös vakuuttamaan työväenluokan enemmistön, silloin se on työväenluokan silmissä etujoukko ja ansaitsee sen mukaista arvonantoa. Silloin se myös näiden ratkaisujen osalta edustaa politiikassa johtavaa voimaa. Mutta tällaista arvonantoa ja tällaista asemaa se ei voi vaatia itselleen vain sillä perusteella, että se on kommunistinen puolue. Meidän oloissamme yritykset pakottaa muut ilman muuta tunnustamaan kommunisteille tällainen asema on itse asiassa poliittista kypsymättömyyttä, jopa naiviutta, johon osa kommunisteista valitettavasti on syyllistynyt. Tällainen asema syntyy itsestään, jos toiminta on sen mukaista.

Mielestäni Suomen oloissa olisikin aiheellista jättää tämä kysymys johtavasta asemasta taka-alalle ja pyrkiä keskittymään itse tärkeisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Demokraattisen yhteistyön olemus

Muutenkaan se, että demokraattisessa yhteistyöjärjestössä vaaditaan yhden puolueen johtavan aseman ennalta tunnustamista, ei mielestäni vastaa demokratian periaatteita siinä mielessä kuin niitä Suomessa on totuttu ymmärtämään. Demokratia merkitsee kaikkien yhtäläistä oikeutta esittää mielipiteensä ja osallistua päätöksentekoon. Sen kanssa ei ole sopusoinnussa se, että jollakin kuitenkin olisi automaattisesti ja sitovasti oikeus olla johtavana voimana ja toisten olisi se tunnustettava tahtoi tai ei. Siinä on looginen ristiriita.

Yhteistyön tulee perustua osapuolten tasavertaisuuteen. Kaikki yhdessä toimimisen muodot eivät nimittäin

ole yhteistyötä ainakaan sanan syvällisemmässä merkityksessä. Tuskin esimerkiksi työnantajan ja työntekijän välistä suhdetta voidaan pitää varsinaisena yhteistyönä. Yhteistyön käsite edellyttää siten eräiden kriteerien olemassaoloa.

Niinpä Suomen oloissa, joissa vallitsee monipuoluejärjestelmä, mielipiteen- ja sananvapaus sekä yhtäläinen ja salainen äänioikeus, demokraattisena poliittisena yhteistyönä voidaan mielestäni pitää vain sellaista yhteistä toimintaa, joka perustuu siihen osallistuvien vapaaseen tahtoon, riippumattomuuteen ja tasavertaisuuteen. Mitään alistussuhteita demokraattinen yhteistyö ei voi sisältää. Tärkeätä on myös se, että toiminta tapahtuu yhteisesti hyväksyttävien tavoitteiden puolesta ja yhteisesti hyväksyttävin menetelmin. Näiden periaatteiden täytyy olla myös SKDL:ssä tapahtuvan yhteistyön perustana. Samalla on itsestään selvää se, että niiden täytyy olla lähtökohtana myös pyrittäessä rakentamaan laajempaa vasemmiston yhteistyötä Suomessa.

SKDL:n luonnetta ja sosialistien ja kommunistien keskinäistä asemaa koskevat asiat ovat tärkeitä ensisijassa tässä liikkeessä oleville ihmisille. Niillä on kuitenkin samalla vaikutuksensa myös tämän liikkeen kokonaiskannatukseen ja siihen, miten Suomen kansa suhtautuu SKDL:ään. Mahdollisimman laajan kannatuksen saamiseksi SKDL:n on turvattava yhteistyön perustuminen demokraattisiin periaatteisiin. On myös tärkeätä, että se tuodaan kaikkialla entistä selvemmin esiin.

Kun SKDL:n sosialistit torjuvat SKP:n vähemmistön taholta tulevat vaatimukset kommunistien johtavan aseman ehdottomasta tunnustamisesta ja edellyttävät tasavertaisuutta SKDL:ssä, on samalla todettava myös SKP:n johdon useasti vakuuttaneen SKDL:n yhteis-

työluonteen ja tasavertaisuuden periaatteen kunnioittamista. Se onkin ainoa oikea meidän maamme olojen mukainen lähtökohta.

Länsi-Euroopan kommunististen puolueiden näkemyksiä yhteistyöstä

SKP:n edellä mainittu vakuutus vastaa samalla niitä yhteistyön periaatteita, jotka on esitetty Euroopan kapitalististen maiden kommunististen puolueiden tammikuussa 1974 Brysselissä pitämän kansainvälisen kokouksen yhteisessä lausumassa ja yhteistyövetoomuksessa Euroopan demokraattisille voimille. Tätä Brysselin lausumaa onkin pidettävä erittäin tärkeänä Euroopan kapitalistisissa maissa toimivien kommunististen puolueiden asenteen määrittelynä yhteistyökysymykseen. Myös SKP osallistui tähän kokoukseen ja allekirjoitti tämän lausuman ja vetoomuksen.

Edellä mainitut kommunistiset puolueet erittelivät Brysselissä hyvin syvällisesti tilannetta kapitalistisessa Euroopassa ja totesivat yhteiskunnallisten muutosten tarpeen lisääntyvän. Samalla ne totesivat, että mahdollisuudet yhteistyön kehittämiseen työväenliikkeen eri suuntien ja kaikkien demokraattisten voimien kesken Euroopassa ovat kasvaneet. Tämä mielipide on erityisen tärkeä. Samoin on tärkeätä se, että kapitalististen maiden kommunistiset puolueet korostavat voimakkaasti haluaan tällaisen yhteistyön rakentamiseen.

Brysselin lausumassa todetaan, että nykyisin on mahdollista saada määritetyksi ne demokraattisen uudistuksen tavoitteet, jotka kaikki Euroopan kapitalististen maiden työväenluokkaa, työtätekeviä ja keskikerroksia tänä päivänä edustavat voimat omaksuvat itselleen ja joiden toteuttamiseksi ne voivat olla yhteistyössä keskenään. Samoin todetaan, että kaikkien demokraattisten, edistyksellisten ja rauhantahtoisten voimien laajaan liittoon tähtäävän politiikan tulee pohjautua keskinäiseen kunnioitukseen samoin kuin jokaisen eri voiman tasavertaisuuden, erilaisuuden ja omaperäisen myötävaikutuksen tunnustamiseen.

Tässä on todella edistyksellinen ja laajakatseinen suhtautuminen eräisiin tärkeisiin yhteistyöpsykologiaa koskeviin kysymyksiin Länsi-Euroopan oloja ajatellen. Myös Suomessa siihen on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Edellä sanotun yhteydessä on mielenkiintoista havaita, miten esimerkiksi vaatimusta kommunistisen puolueiden johtavan aseman saamisesta ei tässä yhteydessä korosteta, vaan itse yhteistyötavoite on nostettu päällimmäiseksi. Huomattavaa on myös se, että puhutaan erilaisista sosialistisista voimista ja niiden erilaisuuden ja omaperäisen myötävaikutuksen tunnustamisesta. Juuri tämä on esimerkiksi SKDL:ssä yksi johtavia periaatteita.

SKDL:n ohjelmassaan esittämien yhteistyötavoitteiden kannalta on mielenkiintoista todeta Euroopan kapitalististen maiden kommunistisen puolueiden lausuvan yhteisenä näkemyksenään, että taistelu demokraattisten muutosten puolesta on erottamaton osa taistelua sosialismin puolesta. SKDL:n ohjelmassa on myös kirjattu sama peruslähtökohta, taistelu demokratian jatkuvan laajentamisen puolesta lopullisena päämääränä sosialismi.

Brysselin lausumassa sanotaan myös, että vain sosialismi voi antaa perusluonteisen vastauksen niihin suu-

riin ongelmiin, jotka ovat nousseet kansanjoukkojen eteen kapitalistisissa maissa. Samalla korostetaan sitä, että jokainen puolue kehittää täysin itsenäisesti tien yhteiskunnan demokraattiseen ja sosialistiseen muuttamiseen ja sosialismin rakentamiseen oman maansa olojen ja perinteiden mukaisesti.

Erityisesti SKDL:n kannalta on merkille pantavaa, että Euroopan kapitalististen maiden kommunistiset puolueet korostavat juuri sellaisia yhteistyön rakentamisen periaatteita ja tavoitteita, jotka sisältyvät myös SKDL:n pyrkimyksiin ja joiden pohjalle SKDL:n politiikka on jo kauan rakennettu. SKDL on omalta osaltaan pyrkinyt määrätietoisesti kehittämään erityisesti sosialistien ja SKP:n yhteistoimintaa sekä toimimaan ulospäin koko työväenliikkeen yhteistoiminnan aikaansaamiseksi ja työväenliikkeen ja keskustavoimien yhteisrintaman luomiseksi.

Brysselin kokouksen voi katsoa yhdeltä osin ilmaisevan uusien poliittisten virtausten ja uuden poliittisen ilmapiirin kehittymistä Länsi-Euroopan vasemmiston keskuudessa. On varmaa, että tämä kehitys tulee olemaan polveilevaa ja osittain hyvin hidastakin, mutta ilmeistä on, että Länsi-Euroopan vasemmiston keskinäiset suhteet eivät ole enää aivan samat ja yhtä kireät kuin ne ovat vuosikymmeniä olleet. Jotain uutta on syntymässä, näkyvimmin tällä hetkellä Ranskassa.

Jotain uutta edusti myös Euroopan vasemmiston kokoontuminen Chilen solidaarisuuskokoukseen Pariisiin heinäkuussa 1974. Tässä kokouksessa Euroopan vasemmisto oli yhdessä laajemmalla pohjalla kuin koskaan toisen maailmansodan jälkeen. Siellä olivat Euroopan kommunististen puolueiden edustajien kanssa yhdessä useiden Länsi-Euroopan sosialistisen ja sosialidemokraattisten puolueiden edustajat. Suomesta olivat edustettuina SDP, SKDL ja SKP sekä SAK.

Näihin kahteen tapahtumaan on Suomessa kiinnitetty mielestäni liian vähän huomiota. Tärkeätä on joka tapauksessa todeta, että SKP on hyväksynyt Brysselin lausuman, vaikka SKP:n vähemmistö on esittänyt, että sitä ei hyväksyttäisi.

SKDL:n sosialistien yhteistyöperiaatteet

SKDL:n sosialistit ovat antaneet suuren arvon Brysselin lausumalle samalla kun he ovat joutuneet toteamaan osan kommunisteista suhtautuvan kielteisesti niihin yhteistyöperiaatteisiin, joita Euroopan kapitalistisista maiden kommunistiset puolueet ovat halunneet Brysselissä korostaa. SKP:n vähemmistön suhtautuminen SKDL:ään ja siinä toimiviin sosialisteihin on täysin ristiriidassa edellä mainittujen periaatteiden kanssa.

Vaikka SKP:n jäsenistön ja johdon enemmistö ei ole hyväksynyt SKP:n vähemmistöön kuuluvien toimintaa eikä SKP siinä mielessä siis ole vastuussa heidän menettelystään, silti niiden, jotka ovat SKDL:ssä yhteistyössä kommunistien kanssa, on pakko vakavasti pohtia, mitä näköaloja SKP:n vähemmistön menettelytavat avaavat eteenpäin. Niinpä on pakko asettaa kysymys mm. siitä, miten voidaan turvata kaikkien SKDL:ssä olevien jäsenten täydet demokraattiset oikeudet tässä liikkeessä sekä mahdollisuudet osallistua SKDL:n kautta ylipäätänsä poliittiseen toimintaan maassamme.

Se, että SKDL:n sisäisiä asioita on viety käsiteltäväksi ulkomaille, että on yritetty saada ulkomaista apua SKDL:n painostamiseksi ja yritetty vahingoittaa

SKDL:n kansainvälisiä ystävyyssuhteita sosialistisiin maihin ja että SKDL:n sosialisteja on syytetty nationalismista ja anti-kommunismista, kun he ovat korostaneet pyrkimystä sosialismin rakentamiseen maassamme Suomen omien erikoisolojen pohjalta, se kaikki on niin pitkälle mennyttä yhteistyöperiaatteiden ja SKDL:n sosialistien poliittisten oikeuksien loukkaamista, että sitä ei voida sivuuttaa vain sillä, että sekä SKDL:n että SKP:n päättävät elimet ovat sen tuominneet. Siitä on pakko tehdä myös poliittisia johtopäätöksiä eteenpäin. Yksi johtopäätös on mm. se, että sosialistien riippumaton ja täysin oikeuksin tapahtuva toiminta turvataan. Näiden kommunistien harjoittamat menettelytavat muistuttavat nimittäin liian paljon sitä, mitä on tapahtunut ns. yksilön palvonnan aikoina, kun ihmisoikeuksia on loukattu.

Pyrkimyksenä tulee tietysti olla mahdollisimman suuri yksimielisyys päätöksissä, mutta jos tähän on mahdoton päästä, demokraattisen käytännön mukaan enemmistön kanta ratkaisee. Kun SKDL:n päättävissä elimissä kommunisteilla on enemmistö, joutuvat sosialistit tietenkin ottamaan sen huomioon. Mutta kommunistien on puolestaan välttämätöntä ottaa huomioon se, etteivät kaikki kommunistit näissä elimissä edusta nimenomaan SKP:tä, vaan monet on valittu edustamaan yleensä SKDL:n jäsenistöä eri puolilta maata.

Kuitenkin tärkeintä on se, että sosialisteja ei pidä yrittää alistaa saneluratkaisuihin. Sitä emme hyväksy. Emme myöskään hyväksy mitään eikä miltään taholta tulevia yrityksiä pakottaa meitä tunnustamaan kommunistisen puolueen johtavaa asemaa meihin nähden. Me annamme arvoa kaikille sellaisille kommunistisen puolueen esityksille, toimenpiteille ja ratkaisuille, joiden katsomme vastaavan Suomen työväen ja Suomen kansan suuren enemmistön etuja. Annamme arvoa monille kommunisteille ihmisinä ja työväenluokan puolesta taistelijoina ja haluamme kehittää edelleen yhteistyötä SKP:n kanssa. Sen ehdoton edellytys on kuitenkin tasavertaisuuden ja jokaisen mielipiteiden vapauden periaatteiden kunnioittaminen. Vain tällä pohjalla yhteistyö SKDL:ssä voi kehittyä eteenpäin ja vain tällä pohjalla SKDL:n sosialistit ovat yhteistyössä SKP:n kanssa.

Sosialistit, kommunistit, SKDL

Tämä on nostanut taas kertaalleen esiin kysymyksen siitä, pitäisikö niillä SKDL:ssä olevilla, jotka eivät kuulu kommunistiseen puolueeseen, olla myös oma puolueensa SKDL:ssä. Nykyisin he toimivat SKDL:n perusyhdistyksissä, joissa toimii myös kommunistisen puolueen jäseniä. Samanaikaisesti kun kommunisteilla kuitenkin on täysin oma ja itsenäinen voimakas puolueensa, SKDL:n muilla jäsenillä ei ole vastaavaa omaa poliittista organisaatiotaan.

SKDL:n sosialistit ovat tietenkin paljon pohtineet tätä kysymystä. Olen käynyt myös muutaman mielenkiintoisen keskustelun asiasta SKP:n puheenjohtajan Aarne Saarisen kanssa. Hänen käsityksensä on näyttänyt olevan, että sosialistien oman puolueen olemassaolo saattaisi tehdä SKDL:n luonteen nykyistä selvemmäksi. Sosialistien omissa pohdiskeluissa on kuitenkin samalla kiinnitetty erityistä huomiota siihen, että Suomen työväenliikkeessä on liiaksi hajanaisuutta ja että se ei saisi lisääntyä, vaan päinvastoin pitäisi koota voimia. Sen vuoksi sosialistit ovat pyrkineet toimimaan

SKDL:n perusyhdistyksissä koko SKDL:n hyväksi yhteisesti tehtyjen päätösten mukaisesti.

Mielenkiintoista on todeta, että sosialistien asemaa SKDL:ssä koskevien keskustelujen yhteydessä kommunistit ovat yleensä sitä mieltä, että vain osa SKDL:ssä olevista kommunistiseen puolueeseen kuulumattomista on katsottava SKDL:n sosialisteiksi. Muiden on heidän käsityksensä mukaan katsottava kuuluvan niihin erilaisiin demokraattisiin voimiin, jotka hyväksyvät SKDL:n ohjelman. Tästä asiasta sosialistit eivät ole halunneet eivätkä halua tehdä mitään kiistakysymystä. Sosialistien mielestä tämä on asia, jonka SKDL:n jäsenet ratkaiskoot itse kukin omalta osaltaan.

Mutta tähän liittyvänä varsin kuvaavana ilmiönä mainittakoon SKP:n vähemmistön vaatimukset SKDL:n johdon kokoonpanon osalta ennen SKDL:n viime liittokokousta. Paitsi sitä, että se vaati itselleen huomattavaa yliedustusta liiton johdossa, se vaati myös sosialistien edustusta SKDL:n liittohallituksessa ja liittoneuvostossa voimakkaasti vähennettäväksi ja tilalle ns. yleisdemokraattien edustusta. Tämä ei ole ihmeellistä, mutta on mielenkiintoista, että SKP:n vähemmistö samalla vaati itselleen oikeutta määrätä, keitä ovat nämä yleisdemokraattien edustajat.

Poliittisesti yksi hyvin tärkeä asia, johon haluan SKDL:n luonteen kannalta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota, on se, että eduskunta- ja kunnallisvaalien yhteydessä on ollut havaittavissa taipumusta nostaa SKDL:n ehdokkaina esiin nimenomaan SKP:n jäseniä ja keskittää vaalityö heidän taakseen. Niinpä tosiasia on että eduskuntavaaleissa on maassamme ollut vaalipiirejä, joissa SKDL:n ehdokkaina on ollut ainoastaan SKP:n jäseniä.

Kuten sanottu, valtaosaa heistä on silti voitu pitää

koko SKDL:ää edustavina ehdokkaina. Lisäksi kokemukseni SKDL:n eduskuntaryhmästä osoittavat useimpien SKDL:n kommunististen kansanedustajien pitävän todella vakavana velvollisuutenaan edustaa SKDL:n koko jäsenistöä ja kannattajia mahdollisimman laajasti. Silti periaatteessa SKDL:llä yleensä on vaaleissa mielestäni liian yksipuolinen ehdokasasettelu, ja siten eduskuntaryhmän poliittinen jakautuma ei tässä mielessä tuo riittävästi esiin SKDL:n koko yhteistyöluonnetta.

Tässä ei nyt ole ollenkaan kysymys siitä, etteivätkö SKDL:n eduskuntaryhmän kaikki jäsenet ja riippumatta siitä, ovatko SKP:n enemmistöön tai vähemmistöön kuuluvia tai sosialisteja, pyrkisi aina toimimaan maamme työtätekevän kansan ja pienituloisten hyväksi. Se on selvä asia. Sen sijaan kysymys on siitä, kuinka suuri osa Suomen kansaa voi tuntea SKDL:n omakseen.

Olen sitä mieltä, että tähän asti vallinnut asiaintila on tarpeettomasti rajoittanut SKDL:n mahdollisuuksia kasvaa suuremmaksi kuin se nykyisin on. Uskon, että maassamme on monia ihmisiä, jotka sisimmässään hyväksyvät SKDL:n periaatteet ja pyrkimykset, mutta kokevat sen käytännössä liian yksipuolisesti kommunistien hallitsemaksi liikkeeksi ja kommunistien tukijärjestöksi. Tämän olen havainnut mm. useissa keskusteluissa SKDL:ään kuulumattomien kanssa eri puolilla maata.

Olen joskus ajatellut, että tämän liikkeen ulkopuolella ja varsinkin poliittisesti tietoisten porvarien ja sosialidemokraattien keskuudessa on SKDL:n mahdollisuudet muodostua nykyistä huomattavasti suuremmaksi ja vaikutusvaltaisemmaksi poliittiseksi liikkeeksi tajuttu usein paljon selvemmin kuin tämän liikkeen si-

sällä. Sen vuoksi propagandassa SKDL:ää vastaan on alusta alkaen pidetty voimakkaasti esillä väitettä SKDL:stä lähinnä kommunistisena järjestönä.

SKDL:n puolella ei mielestäni ole tehty riittävästi tämän väitteen torjumiseksi osoittamalla käytännössä tilanteen olevan toinen. Ehkä se on maamme poliittisen kehityksen eräissä vaiheissa ollut vaikeaa. Mutta nykyoloissa pitäisi toimia siten, että SKDL käytännössä kehittyy siinä olevien sosialistien ja kommunistien tasavertaisen yhteistyön liittona niin, että se myös tajutaan sellaiseksi kansan keskuudessa.

Tämän asian täytyisi silloin myös näkyä selvästi kaikessa SKDL:n toiminnassa, toisin sanoen sen elimissä, sen lehdistössä ja sen edustuksessa niin valtiollisessa kuin kunnallisessa elämässä samoin kuin sen toiminnassa työpaikoilla. Uskon, että mitä selvemmäksi SKDL:n yhteistyöluonne nimenomaan sosialistien ja kommunistien yhteistyöjärjestönä tulee, sitä voimakkaammaksi SKDL kasvaa.

Niinpä pidän ilmeisenä sitä, että jo seuraavissa eduskuntavaaleissa ja siitä eteenpäin on mahdollisuuksia kasvattaa SKDL:n eduskuntaryhmää nykyistä suuremmaksi erityisesti juuri SKDL:n sosialistien toimintaa eteenpäin viemällä. Uskon myös, että tämä samalla lisäisi koko vasemmiston voimaa ja edistäisi yhteistyömahdollisuuksia sen keskuudessa.

Todennäköistä on, että monessa suhteessa tilanne SKDL:n sisällä olisi selvempi ja ulkopuolellakin SKDL tajuttaisiin paremmin yhteistyöliitoksi, jos SKDL:ssä olisi SKP:n rinnalla myös sosialistinen puolue tai joka tapauksessa selvästi omaleimainen sosialistinen liike.

Mutta kysymys ei kuitenkaan ole vain tämän selvyyden aikaansaamisesta eikä vain siitä tilanteesta, jonka kommunistien yhden osan pyrkimykset SKDL:n alistamiseen ja hyökkäykset SKDL:n sosialisteja vastaan ovat aiheuttaneet. Sittenkin paljon tärkeämpää on se, että monet ihmiset maassamme kaipaavat sellaista sosialistista liikettä, jonka he voivat tuntea harjoittavan täysin meidän maamme oloihin perustuvaa suomalaisen sosialistisen tien politiikkaa ja jolle he siten voivat antaa täyden luottamuksensa.

Myös Suomen sosialidemokraattisen puolueen ohjelmassa on päämääränä sosialismi. Käytännössä sosialidemokraattisen puolueen politiikka on kuitenkin ollut varsin vähän sosialistista. Välillä sosialidemokraattisessa puolueessa on puhuttu jopa sosialismin poistamisesta sen ohjelmasta. Kuten monissa muissa maissa sosialidemokratia on myös Suomessa tyytynyt vain reformipolitiikkaan, joka sinänsä on kieltämättä merkinnyt monia huomattavia sosiaalisia uudistuksia ja parannuksia, mutta joka ei ole pyrkinyt puuttumaan itse kapitalistisen yhteiskunnan perusolemukseen. Monessa suhteessa se on jopa merkinnyt kapitalismin säilymistä tukevaa politiikkaa. Nykyisin sosialidemokraattisessa puolueessa on tosin havaittavissa sosialististen näkemysten voimistumista nimenomaan nuorten sosialidemokraattien ansiosta. Silti on ilmeistä, että sosialide-

mokraattisessa puolueessa tulee jatkuvasti olemaan taipumusta pysytellä reformipolitiikassa ja suhtautua pidättyvän varovaisesti varsinaisiin sosialistista luonnetta oleviin yhteiskunnallisiin muutoksiin.

SKP:n pyrkimyksenä on yhteiskuntamme muuttaminen sosialistiseksi. Siinä se korostaa marxismi-leninismin periaatteiden mukaista toimintaa. Se on ilmoittanut pyrkivänsä päämääräänsä ottaen huomioon omat historialliset kokemuksemme sekä kansalliset perinteemme ja erikoispiirteemme. SKP:n periaateohjelmassa sanotaan myös, että »SKP pyrkii siihen, että sosialistinen vallankumous toteutetaan maassamme rauhanomaista ja kansanvaltaista tietä», ja edelleen, että »sosialismiin siirtyminen on mahdollista vain tilanteessa, jossa Suomen kansan suuri enemmistö ja ennen kaikkea työväenluokka välittömästi tuntee sosialismin välttämättömyyden ja on valmis päättävään joukkotaisteluun sen puolesta taantumusvoimia vastaan». Kuitenkin siihen, miten SKP:hen ja sen ohjelmaan luotetaan, vaikuttavat esimerkiksi SKP:n sisäisiin ristiriitoihin liittyvät ilmiöt.

Samanaikaisesti SKP:ssä korostetaan hyvin voimakkaasti myös kuulumista kansainväliseen kommunistiseen liikkeeseen. Se vastaa työväen kansainvälisen solidaarisuuden ja voimien yhdistämisen periaatteita. Koko maailman mitassa tämä voimien yhtenäisyys on merkittävä tekijä taistelussa kapitalismia ja imperialismia vastaan. Kansallisissa puitteissa sillä kuitenkin on oma vaikutuksensa siihen, missä määrin ihmiset meidän nykyisissä länsimaisissa oloissamme antavat luottamuksensa kommunistiselle puolueelle ja sen politiikalle.

SKDL:n sosialistit ovat monesti pohtineet sosialismiin siirtymisen mahdollisuuksia Suomessa ja sitä mitä pitäisi tehdä asian hyväksi. Aina on lähdetty siitä, että

työväenluokan ja sosialismin puolesta toimivat voimat pitäisi mahdollisimman paljon koota yhteen. Aina on pidetty tärkeänä kansainvälistä solidaarisuutta ja yhteistoimintaa niin sosialististen maiden kuin muiden maiden sosialististen voimien kanssa sekä kolmannen maailman kansallisten vapautusliikkeiden tukemista. Aina on ajateltu sitä, miten voitaisiin rakentaa sellainen sosialistisen tien politiikka, jonka Suomen kansan enemmistö tuntisi omakseen ja jota voitaisiin ryhtyä toteuttamaan laajassa yhteistyössä muun vasemmiston ja maamme muiden edistyksellisten voimien kanssa.

Sen vuoksi SKDL:n sosialistit ovat pitäneet tärkeänä sitä, että olisi kehitettävä yhteiskuntamme sosialistisen muuttamisen demokraattinen suomalainen ratkaisu. Tällöin kysymys on sellaisen politiikan kehittämisestä, joka nykyisen yhteiskuntamme luomista edellytyksistä lähtien pyrkisi demokratian edelleen laajentamiseen yhteiskunnassa ja sen ulottamiseen erityisesti taloudelliseen perustaan ja joka tähtäisi koko ajan yhteiskuntamme asteettaiseen muuttamiseen kapitalistisesta sosialistiseksi.

Olennaista on se, että kaikki tapahtuu kansan enemmistön tahtoa noudattaen rauhanomaisesti ja demokraattisesti, yhteiskunnan tähänastisista saavutuksista eteenpäin edeten. Se merkitsee yhteiskuntajärjestelmän rakenteen asteettaista muuttamista ottaen huomioon sen, että elämme suhteellisen kehittyneissä kapitalistisissa oloissa, joissa tuotannon teknologinen taso on korkea ja osalla kansaa jo verrattain hyvä elintaso. Samalla se merkitsee sitä, että on pyrittävä eteenpäin niistä poliittisen demokratian saavutuksista, jotka on saatu aikaan työväenliikkeen monikymmenvuotisen taistelun tuloksena. Siten yhteiskunnan siirtymisen kohti sosialismia on luonteeltaan oltava kansan enem-

mistön selvästi tiedostamaa ja haluamaa siirtymistä yhä kehittyneempään yhteiskuntamuotoon.

Nykyinen tilanne SKDL:ssä on joka tapauksessa sellainen, että SKDL:n sosialistien on voimakkaasti ryhdyttävä tehostamaan toimintaansa edellä mainittujen periaatteiden puolesta. Sosialistien työ SKDL:ssä on tähän mennessä jäänyt liiaksi taka-alalle. Nyt on aika tuoda se näkyvästi esiin.

Onko edellytyksiä vasemmiston yhteistyölle

Tässä luvussa olen käsitellyt vasemmistossa vallitsevaa sisäistä henkeä pääasiassa siinä mielessä, mitä edellytyksiä se avaa vasemmiston yhteistyön aikaansaamiselle.

Sekä SDP:ssä että SKDL:ssä on tällä hetkellä vasemmiston yhteistyön rakentamisen kannalta sekä myönteisiä että kielteisiä ilmiöitä. Sosialidemokraattisen puolueen suhtautuminen on ollut pidättyvän varovaista, kun taas kansandemokraattinen liike on ollut huomattavasti aktiivisempi. Myönteistä on, että molemmin puolin on ollut valmiutta edes käydä neuvotteluja ja että eräitä yhteyksiä on jatkuvasti ollut. Kuitenkin tyypillistä tälle hetkelle on se, että on jääty tavallaan paikoilleen odottamaan sekä tämän hetken kiristyneen yleispoliittisen tilanteen seurauksia että sisäisen tilan kehitystä niin sosialidemokraattisessa kuin kansandemokraattisessa liikkeessä.

Sosialidemokraattien keskuudessa näyttävät sisäiset erimielisyydet olevan kasvamassa, ja niillä on vaikutuksensa myös vasemmiston yhteistyöhön. Mikäli ns.

oikeistosiiven vaikutusvalta kasvaa puolueessa, se heikentää yhteistyömahdollisuuksia muun vasemmiston kanssa. Mikäli taas puolueen se nuorempi polvi, joka edustaa sosialistisia näkemyksiä, vahvistaa asemiaan, lisääntyvät yhteistyön mahdollisuudet.

SKP myös puolestaan korostaa vasemmiston yhteistyön rakentamista. Mutta sen sisällä olevat ristiriidat aiheuttavat tässä monenlaisia ongelmia. Ne vaikeuttavat jo nyt yhteistyötä SKDL:ssä ja samalla koko vasemmiston sisällä. Jos SKP kuitenkin kykenee toimimaan Euroopan kapitalististen maiden kommunistisen puolueiden Brysselissä määrittelemän yhteistyöhengen mukaisesti, se tukee yhteistyön aikaansaamisen mahdollisuuksia Suomessa.

SKDL:n sosialistit pitävät koko vasemmiston yhteistyön rakentamista yhtenä Suomen politiikan tulevien vuosien pääkysymyksenä. Haluankin sanoa, että kun olemme SKDL:ssä olleet yhteistyössä kommunistien kanssa monista vaikeuksista huolimatta ja pyrimme tätä yhteistyötä edelleen kehittämään, on tietenkin selvää se, että samalla pidämme ehdottoman välttämättömänä työväenluokan voimien kokoamiseksi yhteistyön rakentamista myös sosialidemokraattien kanssa siinäkin esiintyvistä vaikeuksista huolimatta.

Tällä hetkellä myös maan kiristynyt poliittinen ja taloudellinen tilanne vaikuttaa voimakkaasti vasemmiston keskinäisiin suhteisiin sosialidemokraattisen puolueen ollessa hallitusvastuussa ja SKDL:n oppositiossa. Erityisesti tähän vaikuttavat maassa vallitseva ankara inflaatio ja sen aiheuttama levottomuus työväestön keskuudessa sekä tähän liittyvät erilaiset näkemykset tulo- ja muusta talouspolitiikasta. Tästä tilanteesta aiheutuvan vasemmiston sisäisten suhteiden kiristymisen rinnalla on havaittavissa, että puolin ja toisin esiintyy

eräiltä osin taipumusta pyrkiä myös tarkoituksellisesti kärjistämään suhteita.

Kun voimakas inflaatio merkitsee tulon ja varallisuuden uusjakoa yhteiskunnassa omistavan luokan hyväksi ja kun inflaatiokauden takana on uhkaamassa taloudellisen laman vaara, voidaan ajatella, että se toisaalta synnyttäisi työväenluokan keskuudessa uusia paineita vasemmiston yhteistyön rakentamisen suuntaan.

Vasemmiston sisäinen henki on siis tällä hetkellä vielä siinä määrin hajanainen ja ristiriitainen, että yhteistyön rakentamisen välittömät edellytykset näyttävät heikoilta. Kuitenkin olen sitä mieltä että perusvirta on sittenkin myönteisempi kuin vuosikymmeniin.

Ilmeisesti vasemmiston yhteistyötä rakennettaessa joudutaan etenemään hitaasti. Tärkeätä siinä on, että ne voimat, jotka puolin ja toisin näkevät tämän yhteistyön suuren merkityksen Suomen työtätekevälle kansalle, eivät ajaudu päivän politiikan taistelussa taktiikkaan, joka vie yhteistyötä aina vain kauemmaksi, vaan koko ajan pitävät mielessään sen, että työväenluokan nykypäivän strategia taistelussa pääomaa vastaan vaatii vasemmiston voimien yhdistämistä.

Tärkeätä on myös, että päivän politiikan kireissä yhteenotoissa ei vaaranneta työväen ammattiyhdistysliikkeen yhtenäisyyttä. SAK:n harjoittamasta tulopolitiikasta on oltu monta eri mieltä. Mutta SAK on kuitenkin suurin yhtenäinen työväenluokan voimatekijä tällä hetkellä. Sen yhtenäistyminen oli vasemmiston hallitusyhteistyökauden poliittisesti merkittävimpiä tuloksia. Sen yhtenäisyyden pitäisi nyt olla tekijä, joka auttaisi puolestaan työväenliikkeen poliittisia osia löytämään yhteistyön keskenään.

Joka tapauksessa on ilmeistä, että Suomen vasemmiston keskinäisten suhteiden kehityksessä ideologiset

perustekijät ovat hyvin merkittäviä myös tästä eteenpäin. On arveltu, että samanaikaisesti kun kansainvälisessä politiikassa pyritään yhteistyön aikaansaamiseen, se toisaalta voisi merkitä ideologisen kamppailun kiristymistä. Yhteistyön rakentamisen ensimmäinen edellytys on näin ollen se, että hyväksytään puolin ja toisin kullekin oikeudet pitää omat ideologiset näkemyksensä. Silloin ratkaisevimmaksi asiaksi muodostuu se, onko riittävästi ohjelmallisia yhtymäkohtia ja ovatko perustyrkimykset siten toisiinsa rinnastettavia, että niistä muodostuva kokonaisuus painaa enemmän kuin ideologiset erot.

Suomen vasemmiston yhdistävänä tekijänä pitäisi olla sen, että toimitaan työtätekevien ja kaikkien pienituloisten ja köyhien ihmisten puolesta tässä eriarvoisuuden ja pääoman hallitsemassa yhteiskunnassa ja pyritään poistamaan ihmisen toista kohtaan harjoittama riisto, alistaminen ja väkivalta.

Sekä sosialidemokraattisen puolueen että SKDL:n ja SKP:n ohjelmissa on kaikissa päämääränä sosialismi. Myös SAK:n periaateohjelmassa on päämääränä riistosta vapaan yhteiskunnan luominen. Suuri päämäärä on siis yhteinen. Mutta mitä sillä tarkoitetaan ja miten siihen pyritään, siinä kysymys.

Jos rauhanomainen ja demokraattinen tie kehittynyttä kapitalistista yhteiskuntaa korkeampitasoiseen sosialistiseen yhteiskuntaan on mahdollinen, silloin vasemmiston yhteistyön pitäisi myös olla mahdollista ideologisista eroista huolimatta ja jopa siinäkin tapauksessa, että jotkut epäilevät tällaisen tien mahdollisuutta.

Länsimaisissa oloissa tällaista tietä ei ole vielä kuljettu. Mutta voidaanko muutakaan tietä nykyisissä oloissa ajatella tai edes pitää tarkoituksenmukaisena. Sosialistina pidän sitä myös ainoana oikeana kehittyneen yhteiskunnan oloissa tavoiteltavana tienä.

Mahdollista vai ei

Syyskuun 11. päivänä 1973 maailman edistyksellisten ihmisten tajuntaan iskeytyi hetkeksi epäilys siitä, ettei ihmisen toista kohtaan harjoittamaa riistoa ehkä sittenkään voida lopettaa ja uuteen yhteiskuntaan siirtyä rauhanomaisesti porvarillisesta demokratiasta eteenpäin edeten. Edistyksellinen maailma sai järkyttyneenä kuulla sotilasvallankaappauksen tuhonneen Chilen demokratian. Demokratiaan uskoneet saivat kokea väkivallan jälleen kerran polkevan jalkoihinsa ihmisten perusoikeudet ja tällä kertaa maassa, jossa sitä ennen kaikki ylistivät demokratiaa.

Kolmen vuoden ajan edistyksellisen maailman katseet olivat olleet toiveikkaasti kääntyneinä Chileen, jossa vuonna 1970 vasemmiston yhtynyt rintama, Kansan yhtenäisyyden liitto oli vienyt ehdokkaansa, sosialistista puoluetta edustaneen tohtori Salvador Allenden presidentin vaaleissa maansa ensimmäiseksi marxilaiseksi presidentiksi ja aloittanut yhteiskunnan syvällisen uudistamisen.

Presidentti Allenden ja Kansan yhtenäisyyden liiton Unidad Popularin tavoitteena oli kulkea rauhanomaisesti ja vallitsevien perustuslakien suomista edellytyksistä lähtien demokraattisesti eteenpäin kohti uutta sosialistista yhteiskuntaa. Unidad Popular, joka yhdisti sosialistisen puolueen, kommunistisen puolueen ja Euroopan sosialidemokraattisia puolueita vastaavan radi-

kaalipuolueen sekä erilaiset muut vasemmistoryhmät yhdeksi rintamaksi, oli aloittanut yhteiskunnallisen uudistamisen vapauttamalla maansa talouselämän kansainvälisen pääoman hallinnasta kansallistamalla ensimmäiseksi kaivosteollisuuden.

Oliko esimerkki syntynyt

Presidentti Allenden ja Unidad Popularin voimakkaasti korostama demokraattisen tien politiikka ja Chilen kansan asettuminen kasvavassa määrin sen taakse olivat herättäneet yhä lisääntyvää mielenkiintoa vasemmistolaisten keskuudessa kautta maailman ja myös erityisesti Länsi-Euroopassa. Monen mielessä oli ollut se innostava kysymys, oliko nyt vihdoin kansainvälisen kylmän sodan jälkeen syntymässä ensimmäinen todellinen esimerkki siitä, miten porvarillisesta demokratiasta voidaan edetä täysin rauhanomaisesti ja demokraattisin menetelmin kohti uutta sosialistista yhteiskuntaa.

Tosin tiedettiin, että Chile ei ole sellainen taloudellisesti kehittynyt yhteiskunta kuin esimerkiksi useimmat Euroopan kapitalistiset maat, vaan köyhä, kehitysapua tarvitseva maa. Mutta sen poliittinen järjestelmä vastasi kuitenkin latinalaisessa Amerikassa varsin pitkälle samantyyppistä porvarillista demokratiaa, joka Länsi-Euroopassa vallitsee. Siten Chilen tiellä katsottiin olevan ei vain kansallista, vaan myös laajaa kansainvälistä ideologista ja poliittista merkitystä.

Sen tajusi erittäin hyvin myös kansainvälinen pääoma, jonka välittömiä etuja kansallistaminen oli kipeästi koskenut. Sen tajusivat myös Yhdysvaltain sotilas-

teolliset piirit muistaen Chilen olevan maailman tärkeimpiä kuparin tuottajia. Niinpä Chilen uusi tie tehtiin alusta pitäen mahdollisimman vaikeaksi. Tämä pieni köyhä maa, jonka talous on erittäin riippuvainen ulkomaankaupasta, asetettiin taloudelliseen saartoon.

Mutta edistyksellisessä maailmassa Chilen tie herätti kasvavia toiveita. Chile tavallaan symbolisoi sen uuden aikakauden optimismia, jota 1970-luvun alun kansainvälisen jännityksen lieveneminen loi moniin edistyksellisiin ja demokratiaan luottaviin ihmisiin eri puolilla maailmaa.

Sammuiko toivo Santiagon stadionilla

Syyskuun 11. päivä 1973 oli kuin räjähdys tämän optimismin keskellä. Tämän vuoden piti olla kansojen välisten suhteiden kehityksen kannalta yksi suurimpien lupausten vuosia toisen maailmansodan jälkeen. Tämän piti olla juuri se vuosi, jolloin kansainvälinen kylmä sota jätettäisiin pysyvästi menneisyyteen ja maailma lähtisi vakavin tarkoituksin kulkemaan rauhanomaisen rinnakkaiselon todellista rakentamista ja kansainvälisen yhteistyön luomista kohti kahden eri yhteiskuntajärjestelmän maiden välillä. Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain viralliset kosketukset vaikuttivat lupaavilta. Euroopassa toiveet kohdistuivat erityisesti Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssiin. Sen ensimmäinen vaihe oli jo pidetty hyvän ilmapiirin vallitessa Helsingissä.

Silloin taantumus iski Chilessä. Presidentti Allende murhattiin, lukematon määrä Unidad Popularin jäseniä ja kannattajia pidätettiin ja heitä kidutettiin ja ammuttiin. Chilen demokratia tuhottiin Chilen armeijan petoksella ja kansainvälisen pääoman tukeman taantumuksellisen sotilasjuntan vallankaappauksella. Yhteiskunnallisen edistyksen tilalle tuli taantumuksen raaka väkivalta ja terrori.

Chilen murhenäytelmän traagisuutta korostaa se, että se alkoi juuri silloin, kun maailmassa oli lisääntynyt toivo väkivallan vähentymisestä ja kansojen oikeuksien aikaisempaa suuremmasta kunnioittamisesta. Paitsi Chilen kansalle itselleen Chilen tapahtumat merkitsivät erityisen suurta iskua myös kaikille niille, jotka uskovat mahdollisuuteen siirtyä kapitalistisesta yhteiskunnasta sosialistiseen yhteiskuntaan rauhanomaista ja demokraattista tietä kulkien. Monen mieleen tuli kysymys sammuiko tällaisen tien toive syksyllä 1973 Santiagon stadionilla.

Sen kysymyksen kannalta, onko yhteiskuntajärjestelmän täysin rauhanomainen ja demokraattinen muuttaminen yleensä mahdollinen vai ei, latinalainen Amerikka on ollut erikoislaatuisessa asemassa. Tuossa kuohuvassa maanosassa on nyt nähty yritettävän muuttaa vanha yhteiskunta uudeksi sosialistiseksi yhteiskunnaksi kahta erilaista tietä kulkien. Toista tietä yritti Chile, toisessa onnistui Kuuba.

Kuubassa lähdettiin liikkeelle sissien taistelulla Batistan sortohallitusta ja imperialismin valtaa vastaan. Mitään rauhanomaisen demokraattisen tien mahdollisuutta ei ollut eikä kukaan sitä Kuuban oloissa edes ajatellut. Kysymys oli väkivallasta väkivaltaa vastaan.

Vallankumous, joka näin tehtiin, oli aseellinen yhteiskunnallinen vallankumous. Se toteutettiin Yhdysvaltain välittömässä läheisyydessä ja kansainvälisen kylmän sodan aikana, ja sen vuoksi Kuuban vallankumouksen kohtalo oli välillä erittäin uhattu. Mutta tänä

päivänä viisitoista vuotta myöhemmin Kuuba jatkaa yhteiskuntansa kehittämistä sosialistisella tiellä ja sen kansainvälinen asema on tällä hetkellä turvatumpi kuin moniin vuosiin. Kuuba ei kokenut Chilen kohtaloa.

Miten herkästi tästä kaikesta ja ottaen huomioon se, että Euroopassakin siirtyminen sosialismin tielle on tapahtunut maailmansotiin liittyen, voitaisiinkaan tehdä johtopäätöksiä, ettei täysin rauhanomainen demokraattinen siirtyminen uuteen yhteiskuntajärjestelmään ole mahdollista. Vaikka kansa haluaakin muuttaa yhteiskuntajärjestelmää rauhanomaisesti, niin kuitenkin vastavallankumoukselliset voimat turvautuvat ennemmin tai myöhemmin väkivallan käyttöön ja tekevät siten mahdottomaksi rauhanomaisen tien jatkamisen. Siitä tuntuisivat Chilen tapahtumat olevan yhtenä todistuksena.

Olen kuitenkin sitä mieltä, että Chilen tapahtumat eivät merkitse mitään yleispätevää todistetta siitä, että rauhanomainen, demokraattinen ja laajaan edistyksellisten voimien yhteistyöhön perustuva tie yhteiskuntajärjestelmän muuttamiseksi ei olisi mahdollinen. Se mitä Chilessä tapahtui, liittyy Chilen oloihin ja imperialismin mahdollisuuksiin toimia siellä haluamallaan tavalla. Chilen osalta ei esimerkiksi ollut syntynyt sellaista kansainvälistä tilannetta kuin esimerkiksi Kuuban osalta ns. Kuuban kriisin aikana vuonna 1962, jolloin imperialismin toimintamahdollisuudet olivat selvästi rajoitetummat ja tämä turvasi Kuuban imperialismin hyökkäykseltä. Chile oli paljon enemmän imperialismin armoilla.

Presidentti Allendella ja Unidad Popularilla oli alusta pitäen kokonaan toinen lähtökohta kuin Castrolla ja hänen taistelutovereillaan Kuubassa. Unidad Popular ja Allende nousivat valtaan nimenomaan vaaleilla ja ryh-

tyivät toteuttamaan ohjelmaa, jolle työtätekevä kansa vaaleissa oli antanut kannatuksensa. Tosin on heti syytä huomauttaa siitä, että Allenden vaalivoitto ja tulo presidentiksi ei perustunut äänestäjien enemmistön kannatukseen, vaan siihen, että hänellä oli enemmän ääniä kuin kilpailijoillaan ja että kongressi vahvisti hänen valintansa presidentiksi tältä pohjalta Chilen perustuslain mukaan. Vaalivoitto perustui ohjelmaan, joka rakentui juuri Chilen demokratian luomien mahdollisuuksien hyväksikäyttöön, ja siten voidaan sanoa kansan edellyttäneen rauhanomaista demokraattisen tien kulkemista.

Merkittävää tässä yhteydessä on se, että huolimatta taloudellisesta saarrosta ja kotimaisten pääomapiirien harjoittamasta taloudellisesta häirinnästä, kansan luottamus Allenden politiikkaa kohtaan ei vähentynyt, vaan päinvastoin vahvistui. Juuri tämän vuoksi porvaristo ja kansainvälinen pääoma eivät voineet odottaa seuraavia vaaleja saadakseen osoitetuksi Allenden demokraattisten uudistusten tien kaatuvan niihin, vaan Allende ja Unidad Popular oli kaadettava väkivalloin.

Se, että kansainvälinen pääoma oli valmis puuttumaan Chilen sisäisiin asioihin juuri kansainvälisen jännityksen lieventyessä, johtui osittain siitä, että se piti sekä rauhanomaisen rinnakkaiselon yleistä voimistumista että Chilen rauhanomaista sosialistiseksi muuttamisen tietä samanaikaisina ilmiöinä liian vaarallisina. Se olisi ollut liian lupaava esimerkki monelle maalle. Sen vuoksi tämä esimerkki hävitettiin.

Maailman reaktiot

Chilen tapahtumien yhteydessä on ollut erittäin merkittävää todeta se, miten voimakkaasti Chilen sotilasjuntan vallankaappaus, Allenden murha ja Chilen kansan demokraattisten oikeuksien polkeminen on maailmalla yleensä tuomittu. Se ei ole rajoittunut vain vasemmiston keskuuteen, missä se tietenkin on ollut voimakkainta, vaan myös laajat porvarilliset piirit ovat tunteneet vastenmielisyyttä sotilasjuntan toimintaa kohtaan. Monien heidänkään osalta kysymyksessä ei ole kuitenkaan pelkästään väkivallan herättämä vastenmielisyys ja sympatia sen uhreja kohtaan, vaan hyvin suuressa määrin se, että monien kunniantuntoa on loukannut syvästi Chilen armeijan petos niitä kohtaan, jotka luottivat tähän armeijaan ja demokratian koskemattomuuteen. Monien porvarillista maailmankatsomusta edustavien on myös ollut kiusallista nähdä se, että kun porvarillisessa propagandassa on aina yritetty pelotella ihmisiä sosialismin taholta uhkaavalla väkivallalla ja vapauden rajoituksilla, niin Chilen tapahtumat osoittavat väkivallan sittenkin uhkaavan viime kädessä päinvastaiselta suunnalta.

Chilen tapahtumat ovat synnyttäneet erittäin laajan kansainvälisen solidaarisuusliikkeen. On ilmeistä, että maailman reaktioiden jyrkkyys ja solidaarisuusliikkeen laajuus ovat yllättäneet sekä Chilen sotilasjuntan että sen takana olevan kansainvälisen pääoman ja ensisijassa yhdysvaltalaiset poliittiset piirit, ja niiden on ollut pakko edes jossakin määrin ottaa huomioon maailman yleinen mielipide. Todettakoon, että Suomen eduskunnan valtuuskunnassa, joka talvella 1974 kävi Chilessä tutustumassa tilanteeseen ja esittämässä maamme

eduskunnan huolestuneisuuden Chilessä vallitsevasta väkivallasta ja kansan demokraattisten oikeuksien polkemisesta, olivat mukana kaikkien silloisten eduskuntapuolueiden edustajat.

Kansainvälisen solidaarisuusliikkeen poikkeuksellinen laajuus Chilen kansan ja Unidad Popularin taistelun puolesta perustuu hyvin suuressa määrin siihen, että Unidad Popular on itse laajalla pohjalla toimiva kansanrintama ja että Unidad Popularin politiikka vastasi monien ihmisten toiveita muuttaa yhteiskuntaa paremmaksi suuren kansanrintaman yhteistyöllä ja edeten porvarillisen demokratian saavutuksista eteenpäin. Itse asiassa Chilen tapahtumat ovat merkinneet tiettyä yhdistävää tekijää edistyksellisten voimien välillä muualla maailmassa sen lisäksi, mikä yhdistävä vaikutus niillä on ollut Chilen oman kansan keskuudessa.

Erityisen merkittävänä ja Euroopan poliittisten virtausten kannalta mielenkiintoisena Chilen puolesta syntyneenä kansainvälisenä tapahtumana on pidettävä heinäkuussa 1974 Pariisiin kokoontunutta Euroopan vasemmistopuolueiden ja ammattiyhdistysliittojen yhteistä kokousta, josta edellä on ollut jo puhetta. Tässä kokouksessa Euroopan vasemmisto niin Idästä kuin Lännestä oli kokoontuneena yhteen laajemmalla pohjalla kuin koskaan aikaisemmin toisen maailmansodan jälkeen. Läsnä oli sosialistisen, kommunistisen ja sosialidemokraattisten puolueiden edustajia eri puolilta Eurooppaa. Kaikkia yhdisti solidaarisuus Chileä kohtaan ja pyrkimys auttaa demokratian palauttamista Chileen. Tämä on varmasti jotain sellaista, jota Chilen sotilasvallankaappauksen takana olevat taantumukselliset voimat eivät ottaneet huomioon. Chilen tiellä on siten edelleen vaikutuksensa maailmassa.

Vaikka rauhanomainen ja demokraattinen tie kohti uutta sosialistista yhteiskuntaa katkesi väkivaltaan Chilessä, tällaisen tien kohtaloa ei silti muiden maiden osalta sinetöity siellä lopullisesti. On ilmeistä, että Chilen kansan yhtenäisyyden liiton politiikassa oli virheitä ja puutteita ja että liian paljon jätettiin hyvän uskon ja luottamuksen varaan. Mutta Chilessä osoitettiin kuitenkin vasemmiston yhteistyön suuri innostava merkitys työtätekevälle kansalle ja se, mihin tämä kansa silloin kykenee, kun sen voimat kootaan yhteen. Chilen kokemuksista on otettava oppia. On muistettava myös keskiluokan merkitys ja keskiluokan ja työväenluokan yhteistyön tärkeys. Mutta tärkeintä on muistaa se, että Chilen demokraattisen tien tuhosi viime kädessä kansainvälinen pääoma, imperialismi. Chilen omat taantumukselliset piirit eivät olisi siihen kyenneet, koska vasemmisto oli yhtenäinen ja työväenluokka sen takana.

Tärkeätä on myös nähdä se, että imperialismi saattoi väkivaltaisesti tuhota demokraattisen tien kohti sosialistista yhteiskuntaa Chilessä, koska amerikkalaisella imperialismilla on vielä toistaiseksi luja ote latinalaisessa Amerikassa, jota Yhdysvallat pitää omana etupiirinään. Mutta näin se ei voi tehdä kaikkialla, ei edes kaikkialla siellä, missä pitkälle kehittynyt kapitalismi vallitsee. Näin se ei voisi tehdä esimerkiksi Suomessa. Meillä mahdollisuudet muuttaa yhteiskuntaa rauhanomaista demokraattista tietä ovat tässä suhteessa täysin olemassa. Ne eivät hävinneet Chilen mukana.

Chilen kokemukset vahvistavat mielestäni nimenomaan sen, miten tärkeätä on vasemmiston ja kaikkien edistyksellisten voimien yhteistyön ja yhteisen rintaman rakentaminen. Ne vahvistavat myös sen, miten tarvitaan yhteiskunnan demokraattisen muuttamisen yhteistä vasemmistolaista strategiaa mm. Länsi-Euroopan oloissa. Unidad Popularin kokemuksilla on paljon annettavaa erityisesti Italian, Ranskan ja Suomen vasemmistolle, samalla kun näiden maiden vasemmiston on tuettava Chilen kansan yhtenäisyyden liiton taistelua uusissa oloissa.

Länsi-Euroopan talouden viime aikaiset ilmiöt, kuten voimakkaiden inflaatioiden aiheuttamat tulon ja varallisuuden siirrot omistavien luokkien hyväksi, kansainväliset valuuttahäiriöt ja energian hintakriisit samoin kuin ylikansallisten jättiläisyritysten pyrkimykset valtansa lisäämiseen ja taloudellisen laman uhka vaativat vastapainoksi yhä enemmän laajojen edistyksellisten voimien yhteisrintamien luomista. Sitä vaativat myös Yhdysvaltain suurpääoman ja sotilasteollisten piirien pyrkimykset pitää Länsi-Eurooppa poliittisesti ja taloudellisesti otteessaan.

Mutta vanhoilla menettelytavoilla, vanhojen fraasien toistamisella ja vanhoja keskinäisiä erimielisyyksiä esillä pitämällä siihen ei päästä. Tarvitaan uusia asenteita. Kysymys ei enää ole yhteistyön toivottavuuden pintapuolisesta toteamisesta, vaan sen välttämättömyyden tajuamisesta ja sen mukaisesta toiminnasta. Kun kapitalismi yhdentyy sisäisistä ristiriidoistaan huolimatta, on työväenluokan ja kaikkien edistyksen voimien vastaavasti rakennettava yhteisrintamat sekä kansallisissa että kansainvälisissä puitteissa erilaisista näkemyseroista huolimatta.

Kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikka

Poliittisilla ja maailmankatsomuksellisilla asioilla näyttää olevan se merkillinen luonne, että ne yleensä hämmästyttävän herkästi kuumentavat tunteita. Monista muista vaikeistakin ongelmista voidaan keskustella järkevästi punnitsemalla argumentteja puolesta ja vastaan, mutta poliittinen keskustelu on usein mitä suurimmassa määrin tunteitten taistelua.

Tietenkin tähän voidaan huomauttaa, ettei luokkayhteiskunnan oloissa poliittisessa kamppailussa ole suinkaan kysymys järkeilyn ja tunteitten välisestä suhteesta, vaan ennen kaikkea eri luokkien välisestä etujen ristiriidasta ja yhteentörmäyksestä. Kapitalistisessa yhteiskunnassa näin asia tietenkin on, mutta silti käytännön inhimillisessä elämässä poliittiseen taisteluun liittyy paljon muutakin, kuten mm. historiallisten tekijöiden ja kulttuuriperinteiden vaikutukset sekä yksilöiden tavoitteet. Muutenkaan ihmiset yksilöinä eivät aina katsele yhteiskuntaa vain jonkin luokan näkökulmasta, vaan mukana ovat yleensä myös täysin subjektiiviset tekijät, kuten yksilölliset toiveet, pelot ja kokemukset.

On ilmeistä, että sosialismin teoriassa ja sosialismin puolesta tapahtuvassa toiminnassa painottuvat yleensä yhteiskunnalliset luokkataistelukysymykset siinä määrin, että yksilö- ja sosiaalipsykologisten tekijöiden huomioon ottaminen jää helposti liiaksi taka-alalle. Keskeisenä nähdään työväestön asema riistettynä

luokkana ja tämän luokan tehtävä taistella itsensä vapaaksi riistosta ja rakentaa uusi luokaton yhteiskunta. Historiallisesti tämä on tietenkin peruslähtökohta ja poliittisen taistelun ydinkysymys kapitalistisessa yhteiskunnassa.

Mutta toisaalta on muistettava, että tässä historiallisessa kamppailussa ihminen yksilönä ei silti saa unohtua eikä musertua luokkataistelun puristukseen, sillä viime kädessä koko taistelun tarkoituksena on yhteiskunnan rakentaminen juuri ihmistä varten. Sosialismiin pyritään juuri sen vuoksi, että päästäisiin pois sellaisesta yhteiskunnasta, jonka kehityksen säätelevät inhimillisten tarpeiden asemasta kylmät pääoman lait.

Riippumatta siitä, että sosialismin ja kapitalismin välinen taistelu on perimmäiseltä ja historialliselta luonteeltaan työväenluokan ja pääoman välistä luokkataistelua ja että työväenluokka on se perusvoima, joka poistaa kapitalismin, silti nykyaikaisessa kehittyneessä kapitalistisessa yhteiskunnassa sosialismiin pyrkivien voimien on toiminnassaan syytä mitä suurimmassa määrin kiinnittää huomio inhimillisiin tekijöihin. Tämä tarkoittaa sitä, että sosialistisen politiikan taakse on voitettavissa sitä enemmän ihmisiä mitä useampi voi olla vakuuttunut siitä, että uuteen yhteiskuntaan voidaan siirtyä ilman väkivaltaa ja menettämättä mitään niistä saavutuksista, joihin jo on päästy. Tämä on tärkeä asia erityisesti sellaisessa kehittyneessä porvarillisessa demokratiassa, jollainen vallitsee esimerkiksi meidän maassamme. Tällöin yhtenä keskeisenä kysymyksenä on demokratian ja sosialismiin pyrkimisen keskinäinen suhde.

Aivan samoin kuin sosialismi herättää usein voimakkaita tunnelatauksia porvarillisissa ihmisissä ja nostaa heissä esiin sekä pelkoja että aggressioita, aivan samoin näyttää demokratian ja sosialismin välinen suhde muodostavan jatkuvasti tulenaran puheenaiheen vasemmiston sisällä. Puhuminen demokraattisesta sosialismista tai demokraattisesta tiestä sosialismiin kuohuttaa helposti tunteita vasemmiston keskuudessa.

Kun seuraavassa käsittelen kansanvaltaista tietä sosialismiin, haluan korostaa sitä, että kysymyksessä ei tällöin ole sama asia kuin mitä tarkoitetaan puhuttaessa demokraattisesta sosialismista. Viimeksi mainitussa ollaan nimittäin tekemisissä sen kysymyksen kanssa, minkälainen sosialistinen yhteiskunta on, kun taas demokraattisen tien osalta kysymys on siitä, millä tavoin sosialistiseen yhteiskuntaan pyritään.

Käsitteellisesti ajatellen demokraattinen sosialismi on toistoa sisältävä ilmaisu, koska demokratia tarkoittaa kansanvaltaa ja myös sosialismi merkitsee kansanvaltaista yhteiskuntajärjestelmää. Kun kuitenkin on ryhdytty puhumaan demokraattisesta sosialismista, se on johtunut erityisistä syistä. Voidaan sanoa, että siinä on kaksi lähtökohtaa, joko asiallinen perusta tai poliittis-propagandistinen tarkoitus.

Asiallisesti katsoen puhuminen demokraattisesta sosialismista ilmaisee viime kädessä tiettyä yleistä asennetta siihen, miten sosialistisen yhteiskunnan talous, hallinto ja poliittinen elämä olisi järjestettävä. Olennaista tässä on se, että tätä käsitettä käytetään pääasiassa teollistuneissa kapitalistisissa maissa, joissa vallitsee suhteellisen pitkälle kehittynyt porvarillinen poliittinen demokratia. Tällöin halutaan korostaa sitä, ettei pyritä sellaisiin oloihin, jotka vallitsevat nykyisissä sosialistisissa maissa. Niinpä demokraattisen sosialismin käsitteessä painotetaan halua noudattaa demokraattisia menettelytapoja sosialistisessa yhteiskunnassa lähinnä niiden periaatteiden mukaisesti, jotka nykyaikaisessa porvarillisessa demokratiassa on yleisesti hyväksytty poliittisen elämän perusteiksi.

Kuitenkin on ilmeistä, että tämän käsitteen sisältö vaihtelee. Jotkut tarkoittavat sillä todella sosialistista yhteiskuntaa, mutta jotkut vain yhteiskuntaa, jossa pääoman valtaa valvotaan tuotantovälineiden muuten pysyessä yksityisen pääoman hallussa. Viimeksi mainittu ei kuitenkaan ole sosialismia.

Demokraattisen sosialismin käsitettä käytetään myös pelkästään propagandistisiin tarkoituksiin. Sillä halutaan monessa tapauksessa loukata nykyisiä sosialistisia maita antamalla ymmärtää, että niissä ei olisi demokratiaa. Sosialistisissa maissa tämä lännessä käytetty käsite koetaankin usein hyökkäykseksi olemassa olevaa sosialismia vastaan.

Kansanvaltainen tie kohti sosialismia on olennaisesti toinen asia. Sosialismi on siinä päämääränä, ja ongelma koskee sosialistiseen yhteiskuntaan siirtymisen tapaa ja luonnetta. Kansanvaltaisen tien käsite liitetään tällöin oloihin, joissa jo vallitsee niin kehittynyt poliittinen demokratia, että kansalla on oikeus vapaasti ilmaista tahtonsa ja vaikuttaa poliittiseen elämään. Ydinkysymys on se, voidaanko ja miten nykyisistä kehittyneistä kapitalistisista oloista siirtyä sosialistiseen yhteiskuntaan täysin rauhanomaista ja demokraattista tietä kulkien.

Tässä yhteydessä kansanvaltainen tie kohti sosialismia tarkoittaa kansan enemmistön vapaasti ilmaiseman

tahdon mukaista siirtymistä kapitalistisesta yhteiskunnasta sosialistiseen yhteiskuntaan.

Sosialistisessa yhteiskunnassa ollaan silloin, kun yhteiskunta omistaa tuotantovälineet ja vastaa tuotannosta, kun poliittinen valta on täysin ja rajoittamattomasti kansalla ja kun yksityisten ihmisten harjoittamaa toisten hyväksikäyttämistä ei enää pidetä moraalisesti eikä oikeudellisesti hyväksyttävänä, ts. kun nämä periaatteet muodostuvat yhteiskunnan perustuslain pohjaksi.

Tältä pohjalta pyrin seuraavassa käsittelemään kansanvaltaisen sosialistisen tien problematiikkaa.

Tässä yhteydessä haluan vielä todeta sen, että samalla kun olen vakuuttunut mahdollisuuksista meillä Suomessa siirtyä rauhanomaisesti ja täysin demokraattisin menetelmin sosialismiin, olen toisaalta sitä mieltä, että Suomen kaltaisessa pienessä maassa se ei sittenkään olisi mahdollista, ellei jo olisi olemassa Neuvostoliittoa ja muita sosialistisia maita. Ilman niiden olemassaoloa ja merkitystä maailman politiikassa kansainvälinen pääoma varmasti estäisi jokaisen pienen maan yritykset siirtyä kapitalismista sosialismiin, on sitten kysymys millaisesta tiestä tahansa.

Fraseologia ei riitä

Rauhanomaisesta demokraattisesta tiestä sosialismiin puhutaan nykyisin varsin paljon, mutta silti minulla on sellainen vaikutelma, että tätä suurta kysymystä on sittenkin käsitelty yleensä liian pintapuolisesti ilman sen syvempää erittelyä nykyolojen pohjalta. Näin on nimenomaan meidän maamme osalta, ja kuitenkin juuri tämän kysymyksen olettaisi olevan yksi mielenkiintoisimpia ja keskeisimpiä poliittisen pohdiskelun aiheita meidän olojamme ajatellen. Ei oikeastaan ole voinut välttyä siltä vaikutelmalta, että rauhanomainen demokraattiren tie sosialismiin on monien osalta jopa pelkkää fraseologiaa.

Se voi olla fraseologiaa jopa kahdessa täysin vastakkaisessa mielessä. Ensinnäkin sen taakse voidaan kätkeytyä silloin, kun puhutaan sosialismin päämäärästä, mutta ei kuitenkaan käytännössä toimita tämän päämäärän toteuttamiseksi. Sosialismi on tällöin kaukainen tavoite, johon ehkä hiljalleen voidaan yrittää päästä, mikäli kansan enemmistö alkaa sitä vaatia ja mikäli se ei aiheuta vaikeita yhteenottoja eduistaan kiinni pitävän pääoman kanssa. Tässä asenteessa saattaakin päällimmäiseksi jäädä reformipolitiikan toteuttaminen niissä rajoissa, jotka pääoma ja porvaristo ovat valmiit hyväksymään. Se merkitsee sitä, että huomio kiinnitetään pääasiassa vain ajankohtaisiin ongelmiin ja itse yhteiskunnan perusteita koskevat kysymykset jätetään sivuun. Yhteiskunnallisen kehityksen päälinjan sanelee silloin viime kädessä porvarillinen maailmankatsomus.

Mutta se on monesti fraseologiaa myös siinä päinvastaisessa tapauksessa, kun sanotaan omalta osalta oltavan valmiita toteuttamaan sosialismi rauhanomaisesti ja demokraattisesti, mutta samalla todetaan, että kaikki riippuu vastustajasta. Näin suuren asian kuittaaminen pelkästään tällä tavalla ei kuitenkaan vakuuta ihmisiä. Vielä tärkeämpää tässä on se, että tällaisen asenteen johdosta koko asian laaja problematiikka saattaa jäädä pohtimatta riittävän monipuolisesti ja syvällisesti. Siirretään vain vastuu tapahtumien kehityksestä vastustajalle, jolloin oman politiikan rakentaminen jää helposti vanhojen totuttujen kaavojen varaan.

Erityisen kohtalokasta tämä on siinä tapauksessa,

että pidetään aina itsestään selvänä sosialismia vastustavien voimien väkivaltaista toimintaa demokraattisen tien estämiseksi. Silloin ei nimittäin myöskään pidetä juuri vaivan arvoisena demokraattisen sosialistisen tien politiikan määrätietoista kehittämistä.

Olkoonkin niin, että sosialismiin tähtäävän rauhanomaisen ja demokraattisen tien yhtenä pahimpana ongelmana on aina pääoman ja oikeiston väkivaltaisen vastahyökkäyksen vaara, silti sen ei pidä olla estämässä tällaisen tien vakavaa suunnittelua ja rakentamista. Tällaista vaaraa ei nimittäin ole syytä pitää sellaisena lainmukaisuutena, joka olisi ehdottomasti pätevä kaikissa oloissa ja kaikkina aikoina.

Kansanvaltaisen sosialistisen tien suhteellisen vähäinen erittely tähän mennessä on johtunut osittain historiallisista tekijöistä, erityisesti työväenliikkeen jakautumisesta ja keskinäisestä taistelusta. Ensimmäisen sosialistisen maan, Neuvostoliiton, synnyttyä lokakuun vallankumouksen tuloksena kommunistien huomio keskittyi pitkäksi aikaa pääasiassa sen antamiin kokemuksiin, jotka tietenkin ovat jatkuvasti erittäin tärkeitä. Toisaalta sosialidemokratia puolestaan ei missään toteuttanut sosialismia, vaan tyytyi reformipolitiikkaan. Sosialismiin siirtymisen kokemukset liittyivät näin ollen vuosikymmenien ajan bolševikkien vallankumoukselliseen toimintaan tsaari-Venäjän oloissa.

Myös fasismin esiinmarssi Euroopassa ja sen aiheuttama uhka olivat ennen toista maailmansotaa yhtenä tekijänä pitämässä demokraattisen sosialistisen tien mahdollisuuksia taka-alalla. Fasismi hidasti silloin kaikkea yhteiskunnallista kehitystä myös niissä länsimaissa, joissa sillä ei ollut suoranaista otetta poliittiseen elämään, puhumattakaan siitä mitä sen aiheuttama sota toi tullessaan.

Sodan jälkeen, kun sosialismi oli selviytynyt voittajana fasismista ja sosialismin vetovoima oli kasvamassa vanhan maailman monien arvojen luhistuttua, kysymys sosialismiin siirtymisestä täysin rauhanomaisin ja demokraattisin menetelmin olisi saattanut nousta hyvinkin laajasti esiin myös Länsi-Euroopassa. Mutta kansainvälisen kylmän sodan puhkeaminen siirsi tämän kysymyksen jälleen sivuun.

Länsi-Euroopassa näyttää nyt kuitenkin olevan kehittymässä sellainen poliittinen ilmapiiri, joka tekee demokraattisen tien kohti sosialistista yhteiskuntaa paljon ajankohtaisemmaksi ja perusteellisempaa selvitystä vaativaksi poliittiseksi kysymykseksi kuin mitä se on ollut vuosikymmeniin. Tämä tarkoittaa sitä, että Länsi-Euroopan vasemmiston poliittista strategiaa rakennettaessa mahdollisuudet tämän tien kulkemiseen on syytä ottaa vakavammin huomioon kuin pitkään aikaan.

Yhtä vähän kuin demokraattisen sosialistisen tien problematiikkaa voidaan kuitata vain sillä, että vakuutetaan omaa halua rauhanomaisiin demokraattisiin ratkaisuihin, yhtä vähän riittää vain erilaisten yhteiskunnallisten epäkohtien osoittaminen ja niiden korjaamisen vaatiminen. Eivät myöskään hyvät tavoiteohjelmat sinänsä vielä riitä. Nykyisin mitä erilaisimpien puolueiden ohjelmissa alkaa olla samoja tavoitteita. Niissä vaaditaan asuntoja kaikille, eläketurvan parantamista, inflaation poistamista, koulutuksen tehostamista jne. Näin on myös porvarillisten puolueiden ohjelmissa. Kysymys onkin siitä, miten kaikki käytännössä toteutetaan, mistä epäkohdat viimekädessä johtuvat ja miten ne voidaan pysyvästi poistaa, toisin sanoen yhteiskunnan uudistamisen ja muuttamisen kokonaiskuvasta.

Kansanvaltaisen sosialistisen tien peruskysymyksiä ovat siten nykyisen suhteellisen pitkälle kehittyneen

porvarillisen demokratian ja kapitalistisen talouden muodostaman kokonaisuuden syvällinen erittely ja tämän kokonaisuuden puitteissa tapahtuva sosialistisen strategian ja taktiikan rakentaminen.

Strategia tarkoittaa tällöin sellaista pitkän tähtäyksen tavoitteiden määrittelyä ja toiminnan suunnittelua, joka merkitsee yksityisen pääoman vaikutusvallan jatkuvaa vähentämistä ja kansanvallan laajentamista koko yhteiskunnassa ja erityisesti talouselämässä ja jonka avulla yhteiskunnallisen muutoksen toteuttamiseen on saatavissa kansan enemmistön tuki ja riittävän laaja demokraattisten voimien yhteisrintama. Kysymys on siis vaiheittain demokraattisin menetelmin toteutettavista yhteiskunta- ja talousjärjestelmän syvällisistä rakennemuutoksista.

Taktiikan määrittelee strategisten tavoitteiden toteuttamiseksi tarvittava toiminta kullakin hetkellä. Jos strategisten tavoitteiden pohjalta voidaan luoda laaja yhteinen rintama, silloin taktiikka on myös rakennettava rintaman yhteisten pyrkimysten mukaisesti.

Mutta ennen kuin tällaisen laajan demokraattisen yhteisrintaman rakentamiseen ja yhteisen strategian kehittämiseen voidaan päästä, on itse demokraattisen sosialistisen tien perusteet selvitettävä.

Kansanvaltaisen tien rauhanomaisuus

Kun puhutaan rauhanomaisesta demokraattisesta tiestä kohti sosialismia, on selvää, että silloin tarkoitetaan ensimmäiseksi sitä, että ei pyritä päämäärään aseellisen ja väkivaltaisen vallankumouksen kautta.

Kun tässä yhteydessä tehdään huomautuksia siitä, että kuitenkin voi tulla tilanteita, jolloin käy välttämättömäksi käyttää väkivaltaa jo saavutettujen uudistusten turvaamiseksi vastavoimien väkivaltaa vastaan, on todettava, että silloin tapahtuu toisten hyökkäys demokratiaa vastaan, jolloin demokratiaa on puolustettava ja sen säilyminen turvattava. Tärkeätä tässä on se, että itse ei pyritä millään tavoin tällaisen tilanteen synnyttämiseen, vaan että oma politiikka on koko ajan johdonmukaista rauhanomaisen demokraattisen tien politiikkaa.

Selvää on, että kaikkialla tällainen politiikka ei ole alkuunkaan mahdollista. Mutta tässä onkin kysymys siitä, mitä me tarkoitamme tällä politiikalla juuri Suomen oloja ajatellen, joissa äärioikeiston aseellinen toiminta demokraattisesti tehtyjä yhteiskunnallisia ratkaisuja vastaan tuskin tulee kysymykseen. On siis erotettava toisistaan yhtäältä se, mitä rauhanomainen demokraattinen tie kohti sosialismia pitää sisällään, ja toisaalta se, missä tällainen politiikka on mahdollista ja missä taas ei.

Rauhanomaisuuden voidaankin katsoa sisältyvän kansanvaltaisen sosialistisen tien käsitteeseen niin itsestään selvänä asiana, että sitä on oikeastaan turhaa siinä yhteydessä erikseen mainita. Niinpä oikeastaan riittää se, kun puhutaan vain demokraattisesta tiestä kohti sosialismia. Demokraattisen sosialistisen tien olemuksena on rauhanomaisuus.

Silti tästä ei ole syytä tehdä sellaista päinvastaista johtopäätöstä, että kansanvaltaisen sosialistisen tien edustajat eivät katsoisi aseellisella vallankumouksella olevan mitään tekemistä demokraattisuuden kanssa. Oloissa, joissa demokratia ei vallitse, se on useassa tapauksessa ainoa tie juuri demokratian aikaansaami-

seen. Sitä paitsi yhteiskunnallinen vallankumous itse on yleensä mitä suurimmassa määrin kansan enemmistön tahdon toteuttamista, ja sitä sen täytyykin olla voidakseen onnistua. Näin on silloin, kun kansan enemmistö haluaa muuttaa vallitsevia oloja, mutta ei voi tehdä sitä vaaleilla eikä yleensä rauhanomaisella tavalla, vaan joutuu turvautumaan väkivaltaiseen toimintaan. Tällöin kansan toteuttama vallankumous on kansan vallan käyttöä. Kysymys on siis siitä, mitkä oikeudet kansalla on ja miten kansa voi tahtonsa ilmaista.

Kun tältä pohjalta katsotaan yhteiskunnallisten olojen muuttamista, on selvää, että kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikka ei voi sisältää mitään arvoarvostelmia toisissa oloissa valittuja tai valittavia vallankumouksen teitä kohtaan. Se on nähtävä vain yhtenä tienä näiden muiden teiden rinnalla, esimerkiksi sen rinnalla, mitä tapahtui Venäjällä lokakuussa 1917 tai mitä tänä päivänä tapahtuu kansallisten vapautusliikkeitten taistellessa imperialismia vastaan latinalaisessa Amerikassa, Aasiassa ja Afrikassa. Mutta siellä, missä demokraattisella sosialistisella tiellä on mahdollisuuksia, sillä on oma suurenmoinen arvonsa, koska se edustaa rauhanomaista ratkaisua.

Porvarillisen demokratian suhteellisuus

Demokraattisen sosialistisen tien kehitteleminen on tänä päivänä mielekästä lähinnä Länsi-Euroopan oloissa, joissa vallitsee suhteellisen pitkälle kehittynyt porvarillinen demokratia. Kuitenkin on muistettava, että eri Länsi-Euroopan maiden poliittinen demokratia on

käytännössä hyvin erilaista ja että parlamentaariset järjestelmät voivat jossakin maassa sisältää piirteitä, joita toisissa maissa pidetään epädemokraattisina. Näin on mm. vaalijärjestelmien osalta. Joissakin maissa noudatetaan suhteellisuusperiaatetta, toisissa enemmistövaalijärjestelmää ja jossakin, kuten Ranskassa, vaalijärjestelmä on rakennettu erivaiheiseksi niin, että voitaisiin vaaliteknisin menetelmin vähentää jonkin puolueen, esimerkiksi kommunistisen puolueen, edustajien määrää parlamentissa.

Ottaen huomioon vaalijärjestelmien asettamat rajoitukset ei ole ilman muuta niin, että kansan tahto voisi täysin määrätä edes parlamenttien kokoonpanon tämän porvarillisen demokratian puitteissa. Silloin kansan tahto ei voi myöskään täydellä painollaan vaikuttaa lainsäädäntöön. Demokraattisten oikeuksien ja mahdollisuuksien täysi käyttö edellyttää lisäksi tosiasioiden tuntemusta ja perehtymistä eri vaihtoehtoihin. Kuitenkin tiedotusvälineissä yleensä ja erityisesti lehdistössä, josta valtaosa useimmissa maissa on yksityisen pääoman hallussa, vallitsee porvarillinen ylivalta. Kehittyneen yhteiskunnan demokratia on pohjimmaltaan erittäin vaativa ja kansalaisten korkeata yhteiskunnallista tietoisuutta edellyttävä järjestelmä ja silloin myös tiedonvälityksen täytyisi olla mahdollisimman monipuolista ja yhteiskunnan todellisuutta vastaavaa.

Demokraattisen järjestelmän sisäinen erilaisuus Länsi-Euroopan maissa merkitsee sitä, että myös demokraattisen sosialistisen tien politiikka tulee käytännössä olemaan erilaista eri maissa. Demokraattinen sosialistinen tie on siten suhteellinen käsite, jonka perusteet kuitenkin ovat yhtäläiset.

Perustuslait muutosten jarruna

Yhtenä olennaisena tekijänä kansanvaltaisessa sosialistisessa tiessä on pidettävä sitä, että ne muutokset yhteiskunnassa, joilla pyritään siirtymään kohti sosialistista yhteiskuntaa, toteutetaan sekä voimassa olevien lakien suomin edellytyksin että ennen kaikkea uuden lainsäädännön avulla. Tämä merkitsee sitä, että demokraattinen sosialistinen tie ja toiminta parlamentissa ovat läheisesti toisiinsa kytkeytyviä.

Lainsäädännön kautta tapahtuvan yhteiskunnan perusteiden muuttamisen ensimmäinen ongelma on tietenkin riittävän parlamentaarisen voiman saaminen muutosten taakse. Demokratian yleisperiaatteiden mukaisesti sen täytyisi merkitä pääsääntöisesti sitä, että muutoksia voidaan tehdä silloin, kun kansan enemmistö niin tahtoo. Demokratian ja parlamentarismin lähtökohtanahan on kansan enemmistön vapaasti ilmaiseman tahdon toteuttaminen. Demokraattisen sosialistisen tien perustana on samoin kansan enemmistön tahto.

Kansanvaltainen sosialistinen politiikka törmää kuitenkin juuri niissä kysymyksissä, jotka koskevat yhteiskunta- ja talousjärjestelmän muutoksia, usein siihen tosiasiaan, että vallitsevien perustuslakien mukaan kansan enemmistön tahto ei sellaisenaan aina riitäkään muutosten tekemiseen. Tällaisissa perustavaa laatua olevissa asioissa ei nimittäin eräissä maissa voida edetä yksinkertaisesti vain enemmistön tahtoa ilmaisevan lainsäädännön avulla, vaan joudutaan vastakkain perustuslakien erikoissäännösten, perustuslakifilosofian ja perustuslain muuttamisjärjestyksen juridisten ongelmien kanssa. Näin on nimenomaan Suomessa.

Itse perustuslakien muuttamisjärjestys on eri maissa

erilainen. On myös maita, joissa kirjoitettuja perustuslakeja ei ole. Mutta siellä, missä perustuslakien muuttamiseen tarvitaan parlamentissa määräenemmistö, vähemmistö voi estää enemmistön tahdon mukaiset muutokset yhteiskunnassa tai ainakin pitkään jarruttaa niitä.

Suomessa perustuslakien merkitys yhteiskunnassa tehtävien muutosten kannalta on erittäin suuri. Voidaan sanoa, että Suomessa perustuslait verrattuina yleensä muiden Länsi-Euroopan maiden lainsäädäntöön muodostavat poikkeuksellisen vahvan esteen talouselämän demokratisoinnille.

Ensinnäkin omaisuus, siis myös tuotantovälineiden yksityinen omistus, on hyvin vahvasti suojattu perustuslaeilla. Omaisuuden suojaan liittyy tähänastisen tulkinnan mukaan myös omaisuuden arvoisten oikeuksien, kuten taloudellisten sopimusten suojaaminen. Siten esimerkiksi vuokrasopimuksiin ei yhteiskunta ole saanut puuttua tavallisella lainsäädännöllä ilman poikkeuslakeja. Samoin yhteiskunnan mahdollisuudet säännöstellä esimerkiksi hintoja ovat olleet rajoitettuja. Omaisuuden vahva suojaaminen perustuslaeilla Suomessa on oikeastaan ainutlaatuinen järjestelmä Euroopassa.

Toiseksi itse perustuslakien muuttaminen on myös tehty hyvin vaikeaksi meidän maassamme. Kun perustuslakia halutaan muuttaa, tarvitaan muutokseen eduskunnassa viiden kuudesosan enemmistö. Yksikuudennes voi lykätä muutoksen yli vaalien seuraavan eduskunnan päätettäväksi. Mutta seuraavassakaan eduskunnassa ei yksinkertainen enemmistö voi vielä tehdä muutosta, vaan nytkin siihen tarvitaan kahdenkolmasosan enemmistö. Tämä merkitsee sitä, että yhdenkolmasosan vähemmistö voi pysyvästi estää perustuslain muuttamisen tai siitä poikkeamisen.

Täysin selvää on, että kapitalistisen yhteiskunnan hallitseva luokka on rakentanut perustuslait turvaamaan sen järjestelmän säilyttämistä, jonka varaan tämän luokan etuoikeudet nojaavat. Epäilemättä perustuslakien muuttamisjärjestystä säädettäessä on otettu huomioon myös muita näkökohtia, mutta päätarkoitus on itse yhteiskuntajärjestelmän muuttamisen tekeminen parlamentaarista tietä mahdollisimman vaikeaksi. Suomen perustuslakien osalta on muistettava, että hallitusmuoto, joka sisältää mm. omaisuuden turvasäännöksen, on vuodelta 1919 ja heijastaa siten kansalaissodan jälkiseurauksia. Niinpä täällä demokratian laajentaminen talouselämään ei todellakaan ole helposti toteutettavissa demokratian muotoja noudattaen.

Mutta tämän takia ei silti ole syytä pitää kansanvaltasta sosialistista tietä utopiana, joka ei johda mihinkään. Tietenkin perustuslakien muuttamisjärjestys on tällä tiellä meillä Suomessa hyvin suuri ongelma ja kansan enemmistön tahdon toteuttamisen vaikeuttaja, mutta silti se ei ole ehdoton este. Kysymyshän ei välttämättä ole siitä, että ovet sosialismiin siirtymiselle yritettäisiin avata muuttamalla ensin perustuslakeja, vaan siitä, että koko yhteiskunnallisessa elämässä, politiikassa, taloudessa ja hallinnossa saadaan aikaan määrätietoinen, kansan laajan enemmistön oikeuksien ja päätösvallan lisäämiseen tähtäävä kehitysprosessi, joka sitten vaikuttaa myös perustuslakeihin. Tällainen prosessi voi suuressa määrin tapahtua jo tavallisen yksinkertaisen lainsäädännön puitteissa, kun kansan enemmistö sitä selvästi tahtoo. Se voi osoittaa sen mm. vaaleissa valitsemalla eduskuntaan muutosten kannalla olevan enemmistön ja tukemalla sitä rauhanomaisin ulkoparlamentaarisin keinoin.

Sitä paitsi on otettava huomioon myös se, että nykyaikaisen yhteiskunnan talouselämä ja hallinto ovat niin monisäikeisiä, että vasta hyvin tarkka kaikkien mahdollisuuksien läpikäyminen voi osoittaa, mihin demokraattisin menetelmin sittenkin voidaan päästä. Se mikä tänään näyttää hyvin vaikealta, voi huomenna olla jo huomattavasti helpommin toteutettavissa, sillä uudistukset yhtäällä avaavat usein tietä uudistuksille myös toisaalla.

Yksi tärkeä tekijä perustuslakien merkitystä yhteiskunnan kehittämisen kannalta arvioitaessa on myös se, miten perustuslakeja tulkitaan ja minkä asioiden katsotaan vaativan perustuslain muuttamisjärjestystä. Kun joissakin maissa perustuslain tulkinta on tuomioistuinten asia, kuuluu tulkinta Suomessa eduskunnan perustuslakivaliokunnalle. Tällöin on huomattava se, että perustuslakivaliokunta tekee päätökset yksinkertaisella enemmistöpäätöksellä. On selvää, että tulkinta voi olla ahtaampaa tai joustavampaa riippuen eduskunnan kokoonpanosta ja yleisen mielipiteen kehityksestä yhteiskunnassa. Demokraattisen ajattelun syveneminen kansan enemmistön keskuudessa heijastuu siten yleensä myös lainsäädäntöön. Kansan enemmistön selvän tahdon vaikutusta yhteiskunnan kehittämisessä eivät perustuslait pysyvästi estä.

Kysymys siitä, mikä todella on kansan enemmistön tahto, on aivan keskeisellä sijalla demokraattisen sosialistisen tien politiikassa. Niin suurissa asioissa kuin yhteiskunnan perusteita koskevissa muutoksissa on epäilemättä ensiarvoisen tärkeää, että varmasti tiedetään, mitä kansan enemmistö todella tahtoo. Se ei ole tärkeätä vain esimerkiksi moraalisessa mielessä, vaan erityisesti myös poliittisesti sen vuoksi, että tällaisten ratkaisujen pitää olla mahdollisimman varmalla ja kestävällä pohjalla. Näin on ajateltaessa nimenomaan sitä,

että tällä tiellä kuljettaessa on johdonmukaisesti pidettävä kiinni demokraattisten menettelytapojen noudattamisesta myös myöhemmissä vaiheissa.

Yhteiskunnallisten muutosten yhteydessä voi esiintyä erilaisia takaiskuja mm. pääomapiirien taloudellisesta jarrutuksesta johtuen. Siten on tärkeätä, että enemmistön tahto on täysin selvä ja kiistaton ja että kansan enemmistö varmasti pysyy muutosten takana. Silloin muutoksilla on mahdollisuus muodostua onnistuneiksi ja pysyviksi. Tämä on yksi syy, miksi demokraattisen sosialistisen tien politiikassa on pyrittävä laajan vasemmiston ja muiden demokraattisten voimien yhteisrintaman rakentamiseen.

Kansanvaltaisen sosialistisen politiikan kannalta ei myöskään kansan vähemmistön huomioon ottaminen ole vähäpätöinen periaatteellinen asia. Kun demokratian olemukseen pitää kuulua kaikkien ihmisten yhtäläisten oikeuksien kunnioittaminen, ei demokraattinen sosialistinen tiekään siten voi olla pelkästään enemmistön tahdon toteuttamista, vaan siinä on muistettava myös vähemmistön oikeudet. Tässä on kysymys nimenomaan yleisperiaatteesta. Tämä ei siis tarkoita sitä, että harvalukuisella pääomanomistajien ryhmällä pitäisi olla oikeudet riistää kansan enemmistöä ja pitää hallussaan talouselämän perustavaa laatua olevaa päätösvaltaa, sillä se ei ole demokratiaa.

Parlamentaariseen käytäntöön liittyvät ongelmat huomioon ottaen ei ole mitenkään yllättävää se, että monet katsovat porvarillisen demokratian sittenkin olevan sellainen kapitalismia säilyttävä instituutio, ettei sen puitteissa voida päästä sosialismia kohti vieviin ratkaisuihin. Katsotaan, että kapitalistisen maan parlamentti, jossa työväenluokallakin on edustajansa, on vain osa valtiokoneistoa, samalla kun valtajärjestelmä

on muuten rakennettu niin, että se viime kädessä palvelee hallitsevan luokan etuja. Niinpä todetaan, että valtiomonopolistisen kapitalismin kehittyessä suurpääoma on kyennyt alistamaan nykyaikaiset porvarilliset valtiot toimimaan pääoman etujen puolesta ei vain kansallisissa vaan vieläpä kansainvälisessä mitassa. Yhtenä esimerkkinä viitataan Euroopan talousyhteisön, EEC:n ja sen ylikansallisten elinten vaikutusvaltaan Länsi-Euroopassa.

Porvarillisen valtion ja taloudellista valtaa pitävän pääoman yhteistoiminta on mitä ilmeisin tosiasia. Mutta miten oikeastaan voisi muutenkaan olla, sillä porvarilliseen maailmankatsomukseen kuuluu juuri tuotannon harjoittaminen yksityisen pääoman toimesta ja toisaalta se, ettei yhteiskunta saa olla tuotannon harjoittaja. Silloin myös talouselämään vaikuttavassa budjetti- raha- ja tulo- ym. politiikassa noudatetaan suuressa määrin talouselämän edustajien, toisin sanoen pääoman ja monopolien edustajien mielipiteitä. Se on porvarillisen demokratian luonne.

Selvää on myös se, että porvarillisella demokratialla on pyrkimys itsensä ja perustanansa olevan kapitalistisen järjestelmän säilyttämiseen. Itsensä säilyttämisen pyrkimys on yleensä kaikilla instituutioilla. Mutta kaikki ovat myös syntymisensä ja kasvunsa jälkeen vanhenemisen lakien alaisia. Porvarillinen demokratiakaan ei voi säilyä pysyvästi.

Huomioon on otettava myös se, että nykyaikainen porvarillinen demokratia ei suinkaan ole pelkästään porvariston ja taloudellisen harvainvallan luomus, vaan sen syntyminen on hallitsevan luokan historiallinen myönnytys kansanvallan vaatimuksille. Lisäksi sen kehitykseen on ajan mukana vaikuttanut usein hyvin ratkaisevasti kansanjoukkojen mielipide ja nimenomaan

työväenliikkeen taistelu. Kysymys onkin juuri tämän taistelun jatkamisesta demokratian edelleen laajentamiseksi ja nyt erityisesti alueelle, joka on pääoman vallan perustana, nimittäin talouselämään.

Tulevan kehityksen kannalta on keskeinen asia se, miten demokraattinen ajattelutapa tästä eteenpäin leviää ja miten se syvenee. Vuonna 1974 porvarillinen demokratia on saavuttanut Euroopassa kaksi merkittävää, toistaiseksi vielä hyvin epävarmaa voittoa, nimittäin Portugalissa ja Kreikassa. Vaikka tapahtumien kulkuun näissä maissa ovat välittöminä tekijöinä vaikuttaneet niiden diktatuurihallitusten sotilaalliset epäonnistumiset, on kuitenkin yhtenä tekijänä ollut Euroopan »demokraattisen hengen» paine.

Demokraattisen ajattelun ja hengen syveneminen riippuu olennaisilta osin yhteiskunnallisen tietoisuuden lisääntymisestä, toisin sanoen siitä, missä määrin aletaan nähdä yhteiskunnan todellinen rakenne, harvainvaltaisuus talouselämässä ja se, mihin yhteiskunta voi ajautua, jos pääoman mahti ja voiton saanti saavat jatkuvasti määrätä sen kehityksen päälinjan. Kaikki tämä merkitsee demokratian tajuamista laajempana ihmisten jokapäiväistä elämää koskevana kokonaisuutena kuin vain edustuksellisena parlamentarismina, jonka puitteissa kansa saa lausua mielipiteensä vaaleissa muutaman vuoden välein.

Näin edustuksellisen demokratian rinnalle nousee esiin myös ns. suoran demokratian vaatimus. Se koskee yhteiskuntaelämän monia alueita, mutta erityisen tärkeä tämä asia on ihmisten jokapäiväistä työelämää ajatellen.

Työssä ihminen kuluttaa huomattavan osan elämäänsä, siitä hän saa toimeentulonsa ja siinä hän joutuu suurimmalta osalta »toteuttamaan itseänsä», miellyttää se häntä tai ei. Kuitenkin juuri työssä ja työympäristössä työntekijöiden päätösvalta on yleensä erittäin vähäinen. Työpaikan osalta tilanne on useimmiten tietty ota tai jätä tilanne. Työelämä onkin yksi niitä nyky-yhteiskunnan osa-alueita, johon demokratian on aika astua sisälle.

Yritysdemokratian ja työpaikkademokratian toteuttamista koskevat vaatimukset ovat nousseet viime aikoina voimakkaasti esiin. Se on nykyaikaisen kehityksen mukanaan tuoma tarve. Kuitenkin se on porvarilliselle demokratialle vierasta, koska liikutaan alueella, jossa kansanvallan esiin tunkeutuminen törmää vastakkain yksityisen omistusoikeuden ja yksityisen pääoman päätösvallan kanssa. Se on siten kysymys, jossa demokratian eteenpäin meno riippuu ratkaisevasti työväenluokan ja työväenliikkeen voimasta, toisin sanoen poliittisen työväenliikkeen ja työväen ammattiyhdistysliikkeen yhteisestä toiminnasta.

Vaikka työväen ammattiyhdistysliikkeen välittömänä tehtävänä on keskittyä työväen etujen ajamiseen työmarkkinoilla ja työväen poliittisen liikkeen tehtävänä taas osallistua yleiseen poliittiseen toimintaan parlamentissa ja yhteiskunnan hallinnossa, ei näitä tehtäviä

voida kuitenkaan täysin erottaa toisistaan. Juuri se, miten demokratiaa voidaan ulottaa talouselämään samoin kuin se, millaista sosiaalipolitiikkaa ja talouspolitiikkaa harjoitetaan, osoittavat tämän yhteenkuuluvuuden erittäin selvästi. Siten myös työväen poliittinen liike ja ammattiyhdistysliike muodostavat kokonaisuuden, jonka merkitys demokraattisen sosialistisen tien politiikassa on hyvin suuri.

Mutta samalla kun demokratia on ulotettava entistä laajemmalle, on pyrittävä myös siihen, että välittömän ja välillisen demokratian vuorovaikutus muodostuu monipuolisemmaksi. Silloin lainsäädäntö voidaan paljon välittömämmin kuin tähän asti kytkeä yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemiseen ja yhteiskunnan määrätietoiseen kehittämiseen. Tämä merkitsee sitä, että myös edustuksellisen demokratian merkitys kasvaa siitä, mikä se nykyisin on.

Hallitukseen osallistuminen

Kansanvaltaisen sosialistisen tien suuri kysymys on myös hallitukseen osallistuminen ja sen merkitys kapitalistisissa oloissa.

Hallituksilla oleva toimeenpanovalta ja lainsäädäntöä koskeva valmisteluoikeus on pidettävä mielessä arvioitaessa sitä, millä tavoin demokraattisella sosialistisella tiellä voidaan edetä tavoitteesta toiseen. Jos hallitukseen osallistumisella on mahdollisuuksia saada paremmin toteutetuksi asetettuja tavoitteita kuin oppositiossa oltaessa, on pyrittävä osallistumaan hallituspolitiikkaan.

Tuskin tarvitsee muistuttaa siitä, että hallitukseen osallistuminen ei voi olla mikään itsetarkoitus, vaan on lähdettävä siitä, miten sen avulla voidaan edetä askel askeleelta eteenpäin, toteuttaa muutoksia, jotka laajentavat demokratiaa ja luovat edellytyksiä taas uusille demokraattisille muutoksille. Hallituspolitiikan kriteerinä on pidettävä demokraattisten menetelmien ja asetettujen päämäärien muodostamaa kokonaisuutta.

Juuri siinä, miten suhtaudutaan parlamentarismiin yleensä ja hallitukseen osallistumiseen erityisesti, kulminoituvat eräät huomattavimmat periaatteelliset erot sen osalta, hyväksytäänkö kansanvaltainen sosialistinen tie ollenkaan mahdolliseksi ja halutaanko sitä myös johdonmukaisesti noudattaa, vai katsotaanko se vain idealistiseksi toiveajatteluksi, joka voi jopa hämätä ihmisiä ja jonka tilalle tarvitaan päinvastoin »kovien otteiden» luokkataistelupolitiikkaa.

Johdonmukaisuus olennainen tekijä

Haluan tässä korostaa sitä, että kansanvaltaisen sosialistisen tien osalta on jokaisen, jolle tämä kysymys todella voi merkitä jotain, tehtävä itselleen täysin selväksi se, pitääkö hän sitä vakavasti katsoen mahdollisena nykyaikaisessa porvarillisessa demokratiassa vai ei. Puolinaisuus ei nimittäin tässä asiassa riitä.

Tällä asennoitumiskysymyksellä ei ole vain teoreettista arvoa, vaan sillä on itse asiassa hyvin ratkaiseva käytännön poliittinen merkitys. Jos näet ei olla vakuuttuneita siitä, että demokraattisella tiellä sosialismiin on onnistumisen mahdollisuuksia, vaan sittenkin syvim-

mässä mielessä nähdään välttämättömäksi äkillisiin muutoksiin johtavan vallankumouksellisen tilanteen aikaansaaminen, silloin ei kyetä parhaalla mahdollisella tavalla toimimaan demokraattisen tien edellyttämin menettelytavoin. Silloin on nimittäin vaikea olla joka suhteessa riittävän johdonmukainen, eikä tällöin ole kovin hyviä mahdollisuuksia rakentaa niitä yhteistyörintamia, joita tällä tiellä tarvitaan. Kuitenkin johdonmukaisuus on aivan välttämätöntä.

Olen vakavasti sitä mieltä, että johdonmukaista kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikkaa ja toisaalta pyrkimystä luoda äkilliseen muutokseen johtava tilanne ns. kiristetyn luokkataistelun avulla ei voida yhdistää. Kun demokraattisen tien politiikka valitaan, on silloin myös noudatettava demokratian sisäistä logiikkaa. Siinä on muistettava se, että näin on tehtävä pitkäjänteisesti eikä taktisin laskelmin. Demokraattisen sosialistisen tien olemus edellyttää nimenomaan strategista ajattelua. Vasta silloin tämä tie voi onnistua hyvin.

Pelkät taktiset asenteet suhteessa demokraattisiin menetelmiin ovat demokraattisen sosialistisen tien kannalta itse asiassa heikentäviä tekijöitä. Demokraattisen tien onnistumisen yhtenä edellytyksenä on ihmisten luottamus tätä tietä kohtaan, ja se voi syntyä vasta, kun nähdään, että tällä tiellä kuljetaan johdonmukaisesti eteenpäin demokratian periaatteita noudattaen.

Kun sanoin edellä, että demokraattinen sosialistinen tie ja pyrkimys vallankumouksellisen tilanteen luomiseen kärjistetyn luokkataistelun avulla eivät ole yhdistettävissä, ei tästä pidä suinkaan tehdä sellaisia johtopäätöksiä, että demokraattinen tie ei nojaisi luokkataisteluun. Totta kai se tekee niin. Kapitalistisessa yhteiskunnassa vallitsee jatkuva työväenluokan ja pääoman välinen luokkataistelu. Se on selvä asia. Kysymys on-

kin tässä luokkataistelussa käytettävistä poliittisista menetelmistä.

Kompromissien välttämättömyys

Vaatimus kansanvaltaisen sosialistisen tien johdonmukaisesta noudattamisesta tuo mukanaan monia osakysymyksiä sekä periaatteen että käytännön kannalta. Yksi keskeisiä niistä on hallituskykyisten yhteistyörintamien luominen ja sen edellytykset. Yhtäältä tämäkoskee vasemmiston yhteistoimintaa ja toisaalta vielä laajempien demokraattisten voimien rintamien muodostamista.

Kun Ranskassa vasemmisto on nyt yhteistyössä, sen tärkein poliittinen tavoite on saada kansan enemmistön tuki taakseen niin, että se voisi ottaa hallitusvastuun itselleen ja ryhtyä toteuttamaan yhteisesti sovittua hallitusohjelmaa. Italiassa taas on Italian kommunistinen puolue – läntisen maailman suurin kommunistinen puolue – pitänyt välttämättömänä pyrkiä rakentamaan vasemmiston ja kristillisdemokraattien yhteisrintamaa voidakseen siten avata tien kommunistien osallistumiselle hallitukseen. Niinpä Italian kommunistinen puolue puhuu nykyisin »historiallisesta kompromissista» Italian poliittisten voimien kesken uuden edistyksellisen hallituspolitiikan aikaansaamiseksi Italiaan.

Juuri kysymys kompromisseista on hyvin tärkeä kansanvaltaisen sosialistisen tien toteuttamisessa. Kun yhteisrintamia tarvitaan, jotta porvarillisen demokratian mahdollisuuksia voitaisiin käyttää hyväksi, on osattava tehdä viisaita kompromisseja, jotta näitä yhteisrintamia syntyisi. Tällöin ei kompromissien teko tietenkään tar-

koita ideologisia kompromisseja eli luopumista päämäärästä poistaa riistoon perustuva kapitalistinen yhteiskunta, vaan sitä, missä tahdissa kuljetaan kohti uutta sosialistista yhteiskuntaa.

Kompromissien teko on nähtävä poliittisena välttämättömyytenä rakennettaessa yhteisrintamia demokraattisissa oloissa, joissa rintamien muilla osapuolilla on yhtäläiset oikeudet omien tavoitteittensa ajamiseen. Demokraattisen kompromissin tarkoituksena on saada edes joitakin tavoitteita toteutetuiksi silloin, kun vaihtoehtona on niiden jääminen pitkäksi ajaksi kokonaan toteuttamatta. Kaikki tämä merkitsee jatkuvaa vertailua sen välillä, mitä on saavutettavissa ja mitä ei, huomioon ottaen myös se, mitä voidaan menettää. Vertailussa on samanaikaisesti pidettävä silmällä sekä lähimmän ajan että erityisesti pitemmän ajan kehitystä.

On selvää, että kaiken kriteerinä täytyy yhtäältä olla sen, että parannetaan koko ajan työväestön ja koko kansan suuren enemmistön jokapäiväistä elämää, ja toisaalta sen, että saadaan aikaan yhteiskunnan perusteissa niitä muutoksia, jotka johtavat demokratian laajenemiseen yhteiskunnassa. Voidaan sanoa, että tällainen jatkuva vertailujen teko, jossa on pidettävä mielessä myös poliittisten voimasuhteiden kehitys vaaleja ajatellen, ei suinkaan ole helppoa. Se asettaa erittäin suuret vaatimukset demokraattisen sosialistisen tien politiikalle. Oikeastaan juuri tämän politiikan jos minkään, täytyy olla tieteellistä politiikkaa, perusteelliseen analyysiin rakentuvaa ja hyvin suunniteltua.

Kompromissien kuuluminen välttämättömänä osana kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikkaan on nähtävä siten, että kompromissien kautta pyritään optimoimaan poliittisen toiminnan tuloksellisuus, toisin sanoen pääsemään kullakin hetkellä parhaisiin mahdolli-

siin tuloksiin porvarillisen demokratian oloissa. Sitä paitsi kompromissit kuuluvat yleensäkin demokratian olemukseen, koska päätöksenteossa on pyrittävä ottamaan huomioon eri ihmisryhmien mitä erilaisimmat intressit.

Monipuoluejärjestelmä

Siihen, että kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikassa on tunnustettava kompromissien välttämättömyys sekä demokratiaan kuuluvana ilmiönä sinänsä että hallituspolitiikkaan johtavien yhteisrintamien aikaansaamiseksi, liittyy olennaisena välttämättömyytenä myös monipuoluejärjestelmän tunnustaminen. Tämä on luonnollinen, mutta samalla erittäin suuri periaatteellinen asia.

Kysymystä monipuoluejärjestelmästä ei voida sivuuttaa vain sillä, että todetaan tällaisen järjestelmän olemassaolo tällä hetkellä. On otettava lisäksi selvä kanta siihen, onko ihmisillä oikeus järjestäytyä poliittisesti eri puolueisiin myöskin siinä yhteiskunnassa, johon pyrimme. Mielestäni demokraattisen sosialistisen tien johdonmukainen noudattaminen edellyttää tällaisen oikeuden tunnustamista.

Mutta sekään ei voi jäädä vain eri puolueiden olemassaolon oikeuden muodolliseksi tunnustamiseksi, vaan olennaista on se, että puolueilla on myös oltava yhtäläiset oikeudet keskenään. Jos tästä lähdetään, siitä seuraa eräiden merkittävien periaattellisten johtopäätösten sarja.

Todettakoon kuitenkin ensin, että monipuoluejärjes-

telmä ei sinänsä tarkoita, että pitäisi olla mahdollisimman paljon puolueita. Näyttää siltä, että puolueiden runsaslukuisuus voi aiheuttaa omat demokratian tehokasta toimintaa häiritsevät ongelmansa ja ettei se sinänsä ole mikään demokratian toteutumisen tae. Ratkaisevaa on se, että ihmisillä on valittavanaan enemmän kuin yksi poliittinen vaihtoehto, toisin sanoen, että on olemassa vähintäin kaksi puoluetta tai niihin verrattavaa instituutiota.

Kahden tai useamman puolueen olemassaolo voi perustua erilaisten intressien olemassaoloon myös sosialistisessa yhteiskunnassa. Tuskin voidaan ajatella, että sosialistisessa yhteiskunnassa ei enää olisi mitään väestöryhmien välisiä intressieroja, kitkaa tai jopa ristiriitojakin. Ne kuuluvat inhimilliseen elämään, vaikka niiden luonne onkin varmasti monessa olennaisessa suhteessa toisenlainen kuin kapitalistisessa luokkayhteiskunnassa.

Tärkeää on, että voidaan turvata mielipiteen vapaus ja kritiikin olemassaolon oikeus, toisin sanoen että yhteiskunnassa voi olla myös oppositio. Tämä kaikki kuuluu demokratian sisältämiin inhimillisiin oikeuksiin. Mutta sen lisäksi on otettava huomioon, että näiden oikeuksien perusteella voidaan myös valvoa yhteiskunnan hallintoa, korjata sen vinoutumia ja torjua mahdollisen mielivallan syntymistä sekä muutenkin edesauttaa yhteiskunnan kehitystä eteenpäin, kun ihmiset tuntevat oikeuksiaan kunnioitettavan.

Edellä mainittujen oikeuksien merkitystä haluan korostaa myös sen vuoksi, että monet ihmiset, jotka kunnioittavat syvästi sosialismin suuria periaatteita, ovat pysyneet varauksellisina sosialismin suhteen siksi, että sen toteuttamisen historiassa on tapahtunut eräitä raskaita laillisuuden ja inhimillisten oikeuksien loukkauksia. Ne liittyvät ns. yksilönpalvonnan aikaan, ja mm. Neuvostoliiton ja useimpien muiden maiden kommunistiset puolueet ovat ne tuominneet. Tällaisten ilmiöiden mahdollisuus täytyy torjua alusta alkaen ja siksi on tärkeätä korostaa demokraattisen tien johdonmukaista noudattamista.

Ihmisten erilaisten intressien, mielipiteen vapauden ja kritiikin oikeuden huomioon ottamisen voidaan sanoa olevan mahdollista muullakin tavoin kuin monipuoluejärjestelmän avulla. Epäilemättä näin periaatteessa on. Mutta näiden oikeuksien ja monipuoluejärjestelmän liittäminen yhteen on tässä yhteydessä nähtävä nimenomaan sitä taustaa vasten, että kysymys on kansanvaltaisen sosialistisen tien johdonmukaisuudesta nykyaikaisen porvarillisen demokratian oloissa ja siitä eteenpäin ja että monipuoluejärjestelmä edustaa ihmisten valinnanvapautta nykyisen demokratian puitteissa.

Varsinainen ongelma demokraattisen sosialistisen tien kannalta on monipuoluejärjestelmän hyväksymisessä se, että eri puolueiden olemassaolo perustuu porvarillisessa demokratiassa sittenkin viime kädessä yhteiskunnallisiin luokkaristiriitoihin. Luokkataistelu on kapitalistisen yhteiskunnan monipuoluejärjestelmän olennainen perusta. Työväenpuolueiden tehtävänä on toimia työväenluokan etujen puolesta pääomaa vastaan. Taas ne puolueet, jotka pyrkivät säilyttämään vallitsevan kapitalistisen järjestelmän, toimivat viime kädessä myös pääoman vallan säilyttämisen puolesta.

Miten kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikassa pitäisi suhtautua monipuoluejärjestelmään, kun otetaan huomioon, että sen pohjana on luokkataistelu? Porvarillisen demokratian vallitessa se on realiteetti, jonka puitteissa on toimittava. Mutta mikä on tilanne, kun päästään sosialistiseen yhteiskuntaan?

Kun sosialistinen yhteiskunta perustuu siihen, että yksityinen ei voi omistaa pääomaa käyttääkseen toisen ihmisen työvoimaa hyväkseen ja saadakseen voittoa, eivät silloin myöskään tuotantovälineiden yksityistä omistusoikeutta edustavat puolueet enää kuulu sosialistiseen yhteiskuntaan. Tämä merkitsee sitä, että demokraattinen sosialistinen tie nojaa monipuoluejärjestelmän tunnustamiseen myös sosialistisessa yhteiskunnassa ihmisten perusoikeuksien turvaamiseksi, mutta ei kapitalististen luokkaetujen palauttamiseksi.

Kun tähän heti huomautetaan, että sehän merkitsee demokraattisten oikeuksien kieltämistä niiltä ihmisiltä, jotka haluavat yksityistä yrittämisoikeutta edustavien puolueiden olemassaoloa, on siihen vastattava, että asiat on nähtävä oikeissa keskinäisissä suhteissa toisiinsa. Niinpä on muistettava, että tämä tarkoittaa tilannetta silloin kun on jo siirrytty sosialismiin. Samalla on muistettava, että sinne kuljettaessa noudatetaan koko ajan demokratiaa, joten kaikki tapahtuu kansan enemmistön tahdon mukaisesti. Olennaista on siis se, että tällaisen kehityksen täytyy perustua siihen, että sosialistiset ratkaisut osoittautuvat kansan pyrkimyksiä ja toiveita sillä tavoin vastaaviksi, että sosialismi koetaan nykyistä kapitalistista järjestelmää paremmaksi ja kehittyneemmäksi. Kun näin asteettain edeten kuljetaan sosialistiseen yhteiskuntaan, päädytään samalla siihen, ettei kukaan enää sosialismin vallitessa pidäkään mielekkäänä pyrkiä takaisin vanhaan riistoyhteiskuntaan ja pääoman vallan aikaan.

Näin ollen siinä, että kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikassa hyväksytään monipuoluejärjestelmä myös sosialistisessa yhteiskunnassa, mutta ei kuitenkaan kapitalistisen luokkayhteiskunnan edustamalta pohjalta, ei ole mitään ristiriitaa demokratian periaatteiden

kanssa, päinvastoin. Demokratian laajeneminen nimittäin itse ratkaisee tämän asian. Ongelmana onkin lähinnä se, että pääoma pyrkii estämään tämän demokratian laajenemisen.

Olennaista demokraattisessa monipuoluejärjestelmässä on puolueiden yhtäläisten oikeuksien olemassaolo, ts. niiden tasavertaisuuden periaate. Pidän täysin ilmeisenä sitä, että ilman tämän periaatteen tunnustamista ei nykyisin voida rakentaa sen paremmin vasemmiston keskinäistä yhteistyötä kuin vasemmiston ja muiden demokraattisten voimienkaan laajaa yhteisrintamaa. Puolueet ovat itsenäisiä, niillä on omat ideologiansa ja tavoitteensa eikä todellakaan voida ajatella, että mikään niistä olisi valmis yhteistyön rakentamiseen sosialismiin tähtäävien voimien kanssa säilyttämättä itsenäisyyttään ja omia oikeuksiaan.

Tasavertaisuuden ja toistensa kunnioittamisen periaate sekä jokaisen oman erikoisluonteen tunnustaminen ovat välttämättömiä lähtökohtia pyrittäessä rakentamaan laajoja demokraattisia yhteisrintamia nykyisen porvarillisen demokratian oloissa ja pitämään näitä rintamia yllä myös sosialismia rakennettaessa. Kokonaan toinen asia on se, että jokin puolue voi käytännön politiikassaan osoittaa jatkuvasti ratkaisuja, jotka muut puolueet ovat valmiit hyväksymään. Epäilemättä käytännössä tapahtuu myös niin, että yhteistoiminnassa oltaessa suuret puolueet vaikuttavat päätöksiin enemmän kuin pienet puolueet. Mutta demokratian vallitessa ratkaisevaa tällöin on se, että muut hyväksyvät tilanteen vapaaehtoisesti ja voivat myös lopettaa yhteistyön, milloin niin haluavat.

Monipuoluejärjestelmän ja puolueiden yhtäläisten oikeuksien tunnustamisen ehkä kaikkein laajakantoisin johdonmukainen seuraus koskee parlamentin asemaa yhteiskunnassa. Kysymys on siitä, kenellä on korkein valta.

Porvarillisessa demokratiassa korostetaan yleensä sitä, että parlamentit edustavat kansaa ja ovat kansanvallan ylimpiä haltijoita. Kuitenkin yhteiskunnan taloudellisessa perustassa päätösvalta on ensisijassa teollisuus- ja pankkipääomalla ja niiden hallussa olevilla monopoleilla. Parlamenteissa porvarillisten puolueiden ja nimenomaan oikeistopuolueiden edustajat noudattavat niiden tahtoa.

Kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikan keskeisenä tavoitteena on parlamentin vallan laajentaminen koko yhteiskuntaa koskevissa asioissa. Tämän tavoitteen johdonmukainen toteuttaminen samoin kuin monipuoluejärjestelmän ja puolueiden yhtäläisten oikeuksien tunnustaminen merkitsevät sitä, että demokraattisen sosialistisen tien politiikassa kansaa edustava ja kansan tahtoa noudattava eduskunta on korkeimman vallan haltija. Sen on oltava ylin päätösvaltaa harjoittava elin myös siinä sosialistisessa yhteiskunnassa, johon tätä tietä kulkien pyritään.

Edellä sanottu merkitsee sitä, että eduskunnan yläpuolella ei tällöin voi olla mitään muuta valtaa käyttävää elintä. Sen yläpuolella on vain kansa itse. Mitkä ovat esimerkiksi presidentin valtaoikeudet tai mikä presidentti-instituution tulevaisuus, se on oma kysymyksensä. Mutta ratkaisevaa kaikessa on, että mikään instituutio, sen paremmin presidentti kuin mikään puolue-

kaan, ei voi olla parlamentin yläpuolella ja pitää parlamentille kuuluvaa valtaa käsissään. Tämä kuuluu demokraattisen sosialistisen tien sisäiseen logiikkaan sen pyrkiessä porvarillisen demokratian ja parlamentarismin saavutuksista eteenpäin kohti sosialistista yhteiskuntaa.

Edellä sanottuun kuuluu luonnollisesti myös se, että kansa valitsee edustajansa parlamenttiin yhtäläisen äänioikeuden pohjalta ja salaisilla vaaleilla ja että valittavia vaihtoehtoja on useita ja ehdokkaita enemmän kuin edustajia valitaan. Samoin on selvää, että puolueilla tulee olla yhtäläiset oikeudet ehdokkaitten asettamiseen. Tärkeää on, että valitsijat voivat valvoa edustajiensa ja koko parlamentin toimintaa ja että hallitukset ovat vastuussa parlamentille ja että parlamentissa on myös oppositiossa olemisen mahdollisuudet ja oikeudet.

Kun edellä sanottuun voidaan huomauttaa, että sosialistisessa yhteiskunnassa kehitys voi edellyttää muutoksia parlamentaarisessa järjestelmässä, tämä tietysti pitää paikkansa. Parlamentaarisen järjestelmän sisäisen rakenteen ei suinkaan voida ajatella pysyvän muuttumattomana sen paremmin kuin minkään muunkaan yhteiskunnallisen instituution. Onhan nykyinenkin porvarillinen parlamentaarinen järjestelmä pitkän kehityksen tulos. Niinpä todettakoon, että esimerkiksi Jugoslaviassa on vanhan parlamentaarisen järjestelmän tilalle tehty aivan uudenlaisia ratkaisuja nojautuen maassa vallitsevaan työläisten itsehallintojärjestelmään. Tärkeintä on kuitenkin se, että nämäkin muutokset tehdään kansan enemmistön tahdon mukaisesti ja kansanvallan hyväksi.

Demokraattisista menettelytavoista pidettävä kiinni

Kun lähtökohtana on demokraattisten menetelmien ja kansan enemmistön tahdon johdonmukainen noudattaminen, joudutaan silloin kysymään, mitä tehdään, jos kansan enemmistö jonakin päivänä ei syystä tai toisesta enää olekaan niiden muutosten takana, joihin demokraattista sosialistista tietä kuljettaessa jo on päästy. Itseasiassa juuri tämä on yksi tekijä, joka panee monet alunpitäen epäilemään demokraattisen tien onnistumisen mahdollisuuksia, koska vastavoimat voivat tehdä monen asian niin vaikeaksi, että demokraattinen sosialistinen tie loppuu alkuunsa.

Joka tapauksessa on demokraattisia menettelytapoja noudatettaessa kansan tahdon voitava toteutua silloinkin, jos sosialismiin tähtäävä politiikka välillä menettää kansan enemmistön kannatuksen. Tämä vaara on varsinkin alkuaikoina mitä ilmeisin, ja se on edeltäkäsin otettava huomioon. Mutta demokraattisia menettelytapoja on noudatettava, muuten ajaudutaan ulos demokratian tieltä. Samanaikaisesti on tietenkin edellytettävä, että myös muut noudattavat samoja sääntöjä.

On usein väitetty, että sosialismiin pyrkivät voimat ja nimenomaan kommunistit eivät olisi valmiita luopumaan esimerkiksi hallituksessa olosta eivätkä muistakaan asemista, mihin ne kerran ovat päässeet, vaikka esimerkiksi vaalitulokset edellyttäisivät sitä. On sanottu, että nämä voimat vaativat demokratiaa vain silloin, kun se on niille edullista, mutta eivät noudata sitä enää sen jälkeen, kun se ei vastaa niiden etua. Tämä on ennen kaikkea yksi porvarillisen propagandan keino pelotella äänestäjiä.

Demokraattisen sosialistisen tien politiikan johdonmukainen noudattaminen sisältää sen, että kansan tahtoa noudatetaan silloinkin, kun se merkitsee takaiskua tälle politiikalle. Muunlainen menettely olisi sitäpaitsi epäviisasta, sillä sen jälkeen mahdollisuudet myöhemmin edetä demokraattisesti kansan enemmistön tukeen nojaten olisivat olennaisesti heikommat ja koko demokraattisen tien politiikka olisi kärsinyt periaattellisen tappion.

Niin kauan kuin kaikki pitävät kiinni demokratian pelisäännöistä demokraattisen sosialistisen tien voima on erityisesti sen johdonmukaisessa noudattamisessa ja siinä, että se pyrkii demokratian jatkuvaan laajentamiseen yhteiskunnassa. Silloin ei myöskään pitäisi olla syytä huoleen kansan enemmistön kannatuksen kehityksestä. Jos tämä kannatus kuitenkin menetetään, se on tunnustettava ja yritettävä uudelleen. Mutta tärkeintä tällöin on se, miksi näin on tapahtunut. Ovatko omat virheet johtaneet siihen vai johtuuko kaikki vastustajan, viime kädessä pääoman ja poliittisen oikeiston toiminnasta. Omat virheet voidaan aina korjata, mutta mitä tekee vastustaja, siinä kysymys. Se on kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikan olennainen ongelma.

Mitä tekee pääoma demokratian laajentuessa

Kuten edellä jo olen todennut, suhtaudutaan demokraattiseen tiehen kohti sosialismia vasemmiston keskuudessa usein epäilevästi juuri sen vuoksi, että sen onnistumisen mahdollisuudet riippuvat olennaisesti siitä, noudattaako vastustaja demokratian pelisääntöjä vai

ei. Sanotaan, että pääoma ja oikeisto sallivat demokratian niin kauan kuin se ei muodostu vaaraksi niille. Mutta kun alkaa tapahtua sellaista demokraattista kehitystä, joka uhkaa suurpääoman ja monopolien valtaoikeuksia, ne ovat valmiit tuhoamaan koko demokratian.

Sille käsitykselle, että suurpääoma ja oikeisto tai ainakin äärioikeisto ovat valmiit tuhoamaan demokratian silloin, kun se näyttää muodostuvan pääoman etuja ja valtaoikeuksia kaventavaksi tekijäksi, on hyvin vahvat perusteensa. On todellakin nähtävä realistisena se, että vaikka kysymys olisi mitä demokraattisimmasta kehityksestä kohti sosialistista yhteiskuntaa, pääoma ja oikeisto eivät luovu mistään eduistaan ja asemistaan ilman kovaa taistelua.

Tämän taistelun luonne ja siinä käytettävät menetelmät riippuvat mitä moninaisimmista seikoista aina kansainvälisiä tekijöitä myöten. Jos sekä kotimaiset että kansainväliset tekijät niin vaativat, pääoma ja äärioikeisto ovat epäilemättä valmiit tuhoamaan porvarillisenkin demokratian silloin, kun ne katsovat sen itsensä kannalta välttämättömäksi ja mahdolliseksi. Historia ja nykypäivän fasismi Chilessä todistavat tämän.

Kaikki riippuu siitä, minkälaisissa porvarillisen demokratian sisäisissä ja ulkoisissa oloissa demokraattisen sosialistisen tien politiikkaa yritetään. Huomioon on otettava mm. se, miten vahvoja ovat äärioikeistolaiset voimat, mitkä kotimaisen ja kansainvälisen pääoman suhteet sekä millainen on maan strateginen ja sotilaspoliittinen asema.

Mutta toisaalta on kai niin, että jos kansainvälisen pääoman vaikutusvallan laajuutta ja lännen sotilaspoliittisten intressien painoa koko kapitalistisessa maailmassa pidetään niin pahoina esteinä, ettei demokraattisen sosialistisen tien politiikkaa kannata edes yrittää

toteuttaa, joudutaan kysymään, eivätkö silloin muut tiet ole oikeastaan vielä vaikeampia. Voidaanko ajatella, että yritykset väkivalloin muuttaa yhteiskuntaa jossakin Länsi-Euroopan porvarillisen demokratian maassa voisivat helpommin johtaa tulokseen. Epäilen tätä syvästi ottaen huomioon maailmanpoliittisen tilanteen ja sotilaallisen tasapainon.

Toisaalta saattaa kuitenkin olla niin, että kapitalistinen talous voi joutua lähivuosina niin vaikeisiin häiriötiloihin, että se luo myös uuden poliittisen tilanteen. Työväenluokka voi nimittäin tällöin ryhtyä entistä voimakkaammin vaatimaan etujensa turvaamista. Mutta silloin voivat myös uusfasistiset liikkeet vahvistaa asemiaan ja nousta vastustamaan työväenluokan vaatimuksia. Tällöin voidaan joutua jopa siihen, että kaikkien demokraattisten voimien on ryhdyttävä yhdessä puolustamaan nykyistä porvarillista demokratiaa fasismia vastaan.

Tosin tällaisessa tilanteessa alkaa myös olla selvää se, että porvarillinen demokratia on niin suuressa kriisissä, että on välttämättä toteutettava demokratiaa laajentavia uudistuksia, jotta demokratiaa ylipäänsä voidaan puolustaa. Sen vuoksi mielestäni demokraattisen sosialistisen tien rakentamista on syytä pitää yhtenä aikamme suurena poliittisena kysymyksenä erityisesti Länsi-Euroopassa.

Näin on erityisesti sen vuoksi, että se saattaa sittenkin olla juuri sellainen tie yhteiskuntajärjestelmän muuttamiselle, jonka yhteydessä kapitalismin on vaikea ryhtyä niin pitkälle meneviin vastatoimiin, että se samalla vaarantaisi maailmanrauhan.

Aina on kuitenkin lähdettävä siitä, että suurpääoma ja oikeisto tulevat kaikissa oloissa ankarasti vastustamaan demokraattisen sosialistisen tien politiikkaa.

Pääoman pakottaa siihen se, että tällä tiellä jokainen askel tähtää sen vallan kaventamiseen. On suuri ero siinä, miten pääoma toimii silloin, kun käydään kamppailua esimerkiksi tulonjaosta vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän puitteissa, ja toisaalta siinä, mitä se tekee silloin, kun taistelu koskee pääoman vallan kaventamista. Viimeksi mainitun se kokee kaikissa vaiheissa taisteluksi olemassaolostaan.

Pääoman taistelumuotoja

Suurpääoman ja äärioikeiston taistelumuodot demokraattisen sosialistisen tien politiikkaa vastaan voidaan jakaa kahteen pääryhmään. Ensiksi on mainittava se toiminta, joka on täysin epädemokraattista myös porvarillisen demokratian periaatteiden mukaan ja merkitsee tämän demokratian syrjäyttämistä. Se sisältää mm. vallan kaappaamisen demokraattisilta elimiltä suurpääoman ja äärioikeiston käsiin. Toiseen pääryhmään kuuluvat ne toimenpiteet, jotka tapahtuvat porvarillisen demokratian puitteissa tai ainakin muodollisesti sen sallimissa rajoissa. Kummassakin tapauksessa on silti ilmeistä, että toimintaa perustellaan demokratian ja vapauden puolustamisella.

Porvarillisen demokratian syrjäyttäminen, oikeistolaiset sotilasvallankaappaukset, väkivalta ja terrori demokraattisia voimia vastaan ovat tuttuja ilmiöitä. Tyypillistä on toisen maailmansodan jälkeen ollut kansainvälisen pääoman, Yhdysvaltain sotilasteollisten piirien ja CIA:n mukanaolo tällaisten tapahtumien taustavoimina. Mutta samalla kun demokraattisen kehityksen

väkivaltainen estäminen osoittaa, miten pitkälle suurpääoma ja äärioikeisto ovat valmiita menemään, samalla tällainen väliintulo toisaalta juuri todistaa sitä, että porvarillisessa demokratiassa on mahdollisuuksia kehitykselle, joka syventää demokratiaa ja merkitsee yhteiskunnallista edistystä. Muutenhan kansainvälisen taantumuksen ei tarvitsisi niin usein puuttua demokraattisia uudistuksia toteuttavien maiden sisäisiin asioihin.

Hyvin paljon riippuu kuitenkin siitä, miten laaja ja yhteistyökykyinen on se demokraattisten voimien rintama, joka on valmis uudistuksia tekemään. Mitä laajempi ja voimakkaampi tällainen rintama on, sitä vaikeampaa on demokratian syrjäyttäminen ainakin ilman ulkopuolista tukea. Ulkopuolinen väliintulo esimerkiksi Länsi-Euroopassa taas puolestaan on vaarana koko maailman rauhalle.

Kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikassa joudutaan vakavasti ottamaan huomioon sisäpoliittisten tekijöiden rinnalla myös kansainvälispoliittiset tekijät, sotilaalliset tasapainovaatimukset ja kunkin maan strateginen asema sekä erityisesti ulkopolitiikalle asetettavat vaatimukset.

Mutta vaikka suurpääoma ja äärioikeisto eivät turvautuisikaan tai eivät voisi turvautua suoranaiseen demokratian syrjäyttämiseen ja vallan kaappaamiseen, niin silti niillä on myös porvarillisen demokratian muodollisissa puitteissa mahdollisuus toimia hyvinkin epädemokraattisin tavoin demokratian laajentamista vastaan. Tämä mahdollisuus perustuu siihen erityisasemaan ja erityisvaltaan, mikä suurpääomalla on kapitalistisessa talouselämässä. Kun talous on yhteiskunnan perusta ja taloudessa vallitsee pääoman valta, merkitsee se sitä, että pääoma voi ravistella koko yhteiskuntaa

rikkomatta silti muodollisesti porvarillisen demokratian sääntöjä. Tässä tuleekin näkyviin porvarillisen demokratian rajoittunut luonne.

Kun suurpääoma omistaa huomattavimman osan tehtaista ja muista tuotantovälineistä, kun se hallitsee raha- ja luottolaitoksia, pitää käsissään ulkomaankauppaa ja määrää jakelumarkkinoista ja lisäksi huomattavasta osasta tiedotusvälineitä, on sillä hallussaan todella mahtava koneisto. Sen avulla se voi vaikuttaa kansantalouden yleistilaan mitä erilaisimmin tavoin. Se voi aiheuttaa esimerkiksi voimakasta hintojen nousua ja tavaroiden suurta puutetta tai luoda työttömyyttä ja vaikeuttaa siten ihmisten jokapäiväistä elämää. Tämän pääoma voi tehdä niin, että se ei toimi porvarillisen demokratian vastaisesti. Sen se voi tehdä jopa niin taitavasti, että kaikki saadaan näyttämään pelkästään demokraattisen sosialistisen tien politiikan seurauksilta.

Taloudellisten vaikeuksien aiheuttaminen on pääoman yksi tärkeimpiä keinoja käydä vastaiskuun demokraattisia uudistuksia vastaan. Tietenkin myös pääoma itse kärsii menetyksiä, mutta se ei merkitse paljoa silloin, kun pyritään estämään oman vallan kaventaminen ja demokratian tunkeutuminen talouselämään.

Tällaisen toiminnan välittömänä tarkoituksena on tyytymättömyyden ja levottomuuden aikaansaaminen yhteiskunnassa niin, että se johtaisi kansan asettumaan demokraattisen sosialistisen tien politiikkaa vastaan. Niin kauan kuin suurpääoma uskoo pääsevänsä tällä tavoin haluamaansa tavoitteeseen, taloudellisen tilan vaikeuttaminen tapahtuu suhteellisen peitetysti.

Mutta jos suurpääoma näkee, että kansan enemmistö kuitenkin antaa jatkuvasti tukensa demokraattisen sosialistisen tien politiikalle, voi silloin tapahtua taloudellisen tilan täysin avoin voimakas huonontaminen. Siinä

on tietenkin omat riskinsä myös pääomalla, koska kansa näkee, mistä on kysymys. Mutta tällöin tarkoitus onkin taloudellisen sekasorron uhalla pakottaa demokraattiset voimat luopumaan uudistuksista. Juuri tätä suurpääoma yhdessä kansainvälisen pääoman kanssa yritti Chilessä pitkän aikaa ennen turvautumista vallankaappaukseen.

Pääoman taloudellinen vastahyökkäys merkitsee mitä selvimmin kärjistyneen luokkataistelun tilannetta. Tällöin on syytä olettaa, että varsinaista työväenluokkaa ja työväenliikettä ei tällä tavoin helposti horjuteta, vaan tilanne saattaa päinvastoin lujittaa sen yhtenäisyyttä ja taistelutahtoa. Onkin ilmeistä, että pääoman varsinaisena tarkoituksena on luoda levottomuutta keskiluokassa ja maatalousväestössä ja pyrkiä siten työväenluokan eristämiseen ja demokraattisten voimien hajoittamiseen.

Taloudellisten tekijöiden merkitys

Huomattavien yhteiskunnallisten muutosten yhteydessä on taloudellisen tilan kehityksellä erittäin suuri merkitys. Sitä ei ehkä aina ajatella riittävän syvällisesti puhuttaessa yhteiskuntajärjestelmän muuttamisesta tai äkillisestä vallankumouksesta nykyaikaisissa suhteellisen kehittyneissä oloissa. Kysymys ei ole pelkästään siitä, mitä vastavoimat tekevät, vaan myös siitä, miten talous yleensä toimii muutosten jälkeen. Mitä kehittyneempi ja monisäikeisempi maan talous on, sitä helpommin siinä syntyy muutosvaiheessa häiriöitä. Samoin mitä korkeampi elintaso maassa vallitsee, sitä

herkemmin väliaikaisetkin taloudelliset vaikeudet heijastuvat poliittiseen käyttäytymiseen varsinkin sellaisen väestön keskuudessa, jonka tiedot yhteiskunnasta ovat kovin puutteelliset. Tähän pääoma perustaa aina laskelmansa.

Jos ajatellaan äkillistä vallankumousta, jolloin yhteiskuntajärjestelmän muutokset ovat nopeita ja perusteellisia, on selvää, että silloinkin kestää aina oman aikansa ennen kuin uusi talousjärjestelmä alkaa toimia tuloksellisesti. Vallankumouksen jälkeen murroskausi on sitä aikaa, jolloin yhtäällä on innostusta, kun vanha valta on kaadettu, mutta toisaalla voi syntyä levottomuutta, kun talouselämässä esiintyy vaikeuksia ja tuotteista on puutetta. Juuri tätä aikaa, jolloin osassa väestöä on väsymystä, vastavallankumous pyrkii käyttämään hyväkseen. Se taas toisaalta johtaa siihen, että vallankumouksen on turvauduttava lujiin otteisiin saavutustensa säilyttämiseksi. Niin kauan kuin taloudellinen tilanne on vaikea, on myös poliittisia vaikeuksia. Siten esimerkiksi Länsi-Euroopassa äkillisen vallankumouksen toteuttaminen, mikäli se yleensäkään olisi mahdollinen, tuskin välittömästi merkitsisi kansan elintason nousua. Siihen tarvittaisiin oma aikansa.

Demokraattisen sosialistisen tien politiikassa on joka tapauksessa kiinnitettävä aina vakavaa huomiota talouden kehitykseen. Talous on yksi pääkohteita demokratian laajentamisessa ja kansan elämän parantamisessa, mutta se on myös yksi tämän tien suurimpia vaaroja sen alkuvaiheessa.

Paljon riippuu kuitenkin siitä, millainen on lähtötilanne. Jos demokraattisten voimien yhteisrintamaa luodaan nimenomaan sen vuoksi, että kapitalistinen talous on vaikeassa kriisissä ja että yleisesti nähdään välttämättömäksi muutosten tekeminen taloudellisissa rakenteissa maan kehityksen ja kansan elintason turvaamiseksi, silloin edellytykset eteenpäinmenolle ovat olemassa.

Oikeastaan siitä on lähdettävä, että itse tarve tehdä muutoksia yhteiskunnan talouden perusteissa johtaa työväenluokan ja muiden väestöryhmien demokraattisia voimia lähemmäksi toisiaan ja yhteiseen toimintaan. Tietenkin sen lisäksi on myös muita yhdistäviä tekijöitä, kuten rauhan ja ihmisten perusoikeuksien turvaaminen tämän päivän maailmassa. Vielä tällä hetkellä nämä voimat eivät ole riittävässä määrin löytäneet toisiaan. Mutta yhteistyön aika voi olla lähellä, sillä yhteiskunnalliset ja taloudelliset ongelmat näyttävät kasaantuvan, eikä niitä voida menestyksellisesti ratkaista muuten kuin laajalla demokraattisten voimien yhteistyöllä.

Asian ydin

Demokraattisen sosialistisen tien politiikan olennainen perusta on demokraattisten voimien yhteistyön rakentamisessa. Se ei ole käytännössä helposti toteutettavissa. Ennakkoluulot, perinteiset ristiriidat ja ennen kaikkea erilaiset näkemykset yhteiskunnallisten epäkohtien perussyistä ja siitä, miten ne voidaan poistaa, ovat korkeita muureja, joiden yli pitäisi päästä. Mutta näiden muurien ylittäminen ja laajojen demokraattisten yhteisrintamien rakentaminen ovat demokraattisen sosialistisen tien politiikan ensimmäisiä tehtäviä.

Laajan demokraattisen rintaman tai laajan kansanrintaman rakentamisen yhtenä välttämättömänä edellytyksenä on yhteisten pyrkimysten olemassaolo. Realis-

tisesti katsoen yhteisenä päämääränä ei vielä nykyisissä oloissa ilmeisestikään voi olla sosialistinen yhteiskunta. Mutta yhteisten pyrkimysten on kuitenkin tähdättävä sellaisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin, jotka parantaessaan ihmisten jokapäiväisiä oloja lisäävät myös ihmisten demokraattisia oikeuksia. Liikkumatila yhteisen päämäärän asettamisessa voi siten olla melko suuri, jotta yhteisrintama voitaisiin luoda. Ratkaisevaa on se, että kysymys ei ole politiikasta, jolla säilytetään suurpääoman valtaoikeuksia.

Mitä laajempaan demokraattiseen rintamaan pyritään, sitä todennäköisempää on, ettei kovin suurista muutoksista voida yhdessä sopia. Jossakin on kuitenkin raja, mitä pitemmälle rintaman laajentamisessa ei voida mennä, koska silloin muutoksiakaan ei voida enää tehdä. Asian ratkaisee se, miten laaja yhteisrintama joka tapauksessa tarvitaan, jotta edes jotain voidaan tehdä demokratian eteenpäinmenon puolesta.

Edellä sanottu merkitsee tietenkin sitä, että itse sosialistista päämäärää kohti kuljetaan vastaavasti hitaammin. Mutta jos muutakaan mahdollisuutta ei ole, on näin meneteltävä. Kuitenkin samalla on muistettava, että jos tällaisen hitaamman tien takana on todella kansan enemmistön tahtoa edustava laaja ja voimakas yhteisrintama, silloin myös muutokset ovat lujalla pohjalla ja kestävät suurpääoman ja äärioikeiston hyökkäyksiä vastaan.

Demokraattisen sosialistisen tien politiikassa voidaan tarvittaessa pyrkiä jopa niin laajaan yhteisrintamaan, että sen kaikki voimat eivät itse välittömästi pyri sosialistiseen päämäärään. Tämä on mahdollista, koska demokraattinen tie sosialismiin merkitsee asteittain tapahtuvaa etenemistä kohti sosialismia. Tarkoituksena on muuttaa yhteiskuntaa sisältäpäin etenemällä demo-

kraattisesti vaihe vaiheelta eteenpäin.

Asian ydin on siinä, että kunkin vaiheen tulee merkitä suurpääoman vallan kaventamista ja kansan oikeuksien lisäämistä. Jos muut demokraattiset voimat ovat valmiit hyväksymään tällaisia eri kehitysvaiheita yhteiseksi tavoitteeksi, silloin yhteisrintama voidaan luoda niiden saavuttamiseksi. Demokraattisen sosialistisen tien politiikassa jokainen tällainen välivaihe merkitsee sinänsä saavutusta yhteiskunnan kehittämisessä ja on sen vuoksi tavoittelemisen arvoinen.

Näin asteittain tai vaiheittain tapahtuvien muutosten tie voi olla välillä hitaampaa, välillä nopeampaa. Mutta sillä tiellä voidaan koko ajan kulkea kohti uutta demokratian täysin toteuttavaa sosialistista yhteiskuntaa.

Suomalainen ratkaisu

Kun Suomen kansa etsii ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin ja pyrkii kehittämään yhteiskuntaa, on edessä aina kysymys, mihin suuntaan kuljetaan. Jatketaanko tähänastisella kapitalismin ja porvarillisen demokratian viitoittamalla tiellä vai pyritäänkö uudelle tielle, jolloin suunta kääntyy sosialismiin päin?

Jompaa kumpaa yleissuuntaa on seurattava. Sosialistina olen sitä mieltä, että pyrittäessä ihmisten tasa-arvon toteuttamiseen Suomen olisi suuntauduttava kohti sosialistista yhteiskuntaa. Olen myös sitä mieltä, että tähän suuntaan olisi kuljettava kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikkaa noudattaen.

Suomen kansan enemmistö ei kuitenkaan vielä nykyisin näytä olevan valmis siirtymään sosialistiseen yhteiskuntaan. Silti minulla on se käsitys, että kapitalistisen talouden häiriötilojen lisääntyessä yhä useampi joutuu pohtimaan myös sosialistisen tien mahdollisuuksia.

Sosialistinen tie tulee entistä ajankohtaisemmaksi erityisesti siinä tapauksessa, jos kapitalistisen maailmantalouden nykyinen tasapainottomuustila johtaisi 1930-luvun maailmanpulan kaltaiseen romahdukseen. Merkkejä siihen suuntaan on tällä hetkellä enemmän kuin koskaan toisen maailmansodan jälkeen. Monet lännen talousmiehet pelkäävät tätä mahdollisuutta.

Mutta siitä huolimatta, että kapitalistinen maailmantalous ei vielä ajautuisikaan suureen lamakauteen, sen

sisäiset ristiriidat ja erilaiset toistuvat kriisit synnyttävät jatkuvaa painetta yhteiskunnassa tehtäviä rakenteellisia muutoksia kohti. Yhdessä oman maamme erityisongelmien kanssa tämä johtaa siihen, että Suomen politiikassa kaivataan selvää, määrätietoista yhteiskunnan kehittämislinjaa, joka antaa varmoja näköaloja eteenpäin.

Suomen kansa on nähnyt, että nykyinen kapitalistinen tie ei näitä näköaloja anna. Uusi tie olisi valittava, mutta ratkaiseviin muutoksiin ei vielä olla valmiita. Halutaan pitää kiinni myös monista niistä saavutuksista, joihin yhteiskunnan tähänastisessa kehittämisessä on jo päästy ja pelätään, että ne menetetään. Haetaan omaa tietä.

Oman tien olemus

Kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikka rakentuu myös oman tien periaatteelle ja sille, että kunnioitetaan niitä saavutuksia, jotka jo on saatu aikaan kansan sitkeällä taistelulla ja työllä.

Kun kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikassa puhutaan omasta tiestä, se tarkoittaa sosialismiin siirtymisen yleisten lainmukaisuuksien soveltamista oman maan erikoisoloihin ja kansan tottumuksien ja tapojen huomioon ottamista. Samoin siihen sisältyy niiden kokemusten huomioon ottaminen, joita sosialismin toteuttamisesta ja kapitalismin vastaisesta kamppailusta on tähän mennessä saatu.

Kansanvaltaisella sosialistisen tien politiikalla on aina yhtymäkohtansa myös kansainvälisyyteen. Se si-

sältää maailman tiedostamisen kansojen yhtenä suurena perheenä. Silloin perheen yhden osan demokratia ei voi olla täysin turvattua, jos muualla ei myös ole demokratiaa. Ei myöskään yhden osan aineellinen hyvinvointi voi antaa henkistä tasapainoa, jos samanaikaisesti ihmiskunnan valtaosa kärsii puutetta ja nälkää ja jos sitä ei voimakkaasti auteta.

Samoin on tiedostettava myös se, että työtätekevät ihmiset ovat kaikkialla kapitalistisessa maailmassa samassa asemassa, riiston alaisina. Sen vuoksi oman tien rakentaminen ei voi tapahtua irrallaan siitä, mitä muualla tapahtuu, vaan se on osa maailman mitassa tapahtuvaa kamppailua kapitalismin riistosta vapautumiseksi. Siinä tarvitaan välttämättä kansainvälistä solidaarisuutta. Niinpä oma sosialistinen tie ei ole ahtaan kansallistunteen edustamaa nationalismia, vaan se tarkoittaa suvereenin kansan oikeutta tehdä itse vapaasti omia asioitaan koskevat ratkaisut. Korean demokraattisessa kansantasavallassa sanotaan, että »jokainen kansa itse on oman vallankumouksensa paras asiantuntija».

Kansanvaltaisen sosialistisen tien toteaminen omaksi tieksemme ei siis pyri korostamaan mitään ainutlaatuisuutta ja erinomaisuutta muissa maissa tehtyihin tai tehtäviin ratkaisuihin verrattuna. Kysymys on vain siitä, mikä sopii meidän oloihimme ja minkä Suomen kansan enemmistö voi tuntea omakseen. Kun tämä tie nojautuu demokraattisiin menettelytapoihin, se ei silloin oikeastaan voi ollakaan muuta kuin juuri kansan enemmistön omakseen tuntema.

Tavoitteena laajeneva demokratia

Nykyolojen kannalta katsottuna kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikan yksi tärkeimpiä puolia on se, että tämä politiikka rakentuu vaiheittain tapahtuvaan etenemiseen. Vaikka varsinaisena päämääränä on sosialistinen yhteiskunta, voidaan tässä politiikassa sen luonteen vuoksi täysin johdonmukaisesti keskittyä sellaisiin demokratian laajentamista tarkoittaviin välitavoitteisiin, joiden toteuttamiseen Suomen kansan enemmistö ja erilaiset demokraattiset voimat ovat nyt tai lähitulevaisuudessa valmiit.

Demokratian laajentamista tarvitaan monilla yhteiskunnan eri osa-alueilla, kuten työelämässä, koulutuksessa, hallinnossa, asumisessa jne. Mutta se alue, jolla on aivan ratkaiseva merkitys kaiken yhteiskunnallisen kehityksen ja ihmisten olojen kannalta, on talous.

Kuten moneen kertaan on todettu, Suomen taloudessa on suhteellisen harvalukuisilla suurpääomapiireillä pääasiallinen valta käsissään. Yhteiskunta tosin voi harjoittaa talouspolitiikkaa, jolla vaikutetaan talouselämään ja sen edellytyksiin, mutta lopullinen päätösvalta on silloinkin viime kädessä pääomalla.

Kun Suomea pidetään suhteellisen pitkälle kehittyneenä demokraattisena maana, meidän demokratiamme on kuitenkin olennaisilta osin yksipuolista. Suomen nykyinen porvarillinen demokratia edustaa muodoiltaan lähinnä poliittista demokratiaa, mutta ei taloudellista. Demokratian laajentamisen seuraava varsinainen pääkohde onkin Suomen taloudessa.

Vaikka nykyisissä oloissa voidaankin korjata monia epäkohtia ja tehdä erilaisia osauudistuksia, silti epäkoh-

tien ja ihmisten eriarvoisuuden perussyyt jäävät olemaan niin kauan kuin talouselämän nykyiset perusteet säilytetään. Suomalaisen yhteiskunnan kehittämisessä voidaan päästä uuteen kansan oikeuksia lisäävään kehitysvaiheeseen vasta, kun huomio kiinnitetään pääoman vallan vähentämiseen ja demokratisoinnin aloittamiseen taloudessa.

Niin kauan kuin tätä ei tehdä, ei ole perusteita ihmisten tasa-arvon toteuttamiselle. Yhteiskunta, jossa hyvin pieni osa ihmisistä omistaa pääosan tuotantovälineistä ja tekee omistajina ne taloudelliset ratkaisut, jotka vaikuttavat koko kansan elämään, ei ole tasa-arvoisten ihmisten yhteiskunta.

Suurpääoman vallan vähentäminen taloudessa ja talouden demokratisoinnin aloittaminen merkitsevät etenemistä nykyisestä porvarillisesta demokratiasta edistyneempään demokratiaan, mutta eivät merkitse sosialismiin siirtymistä. Olemukseltaan tämä on yhteiskunnan uusi kehitysvaihe, jossa vallitsee laajeneva demokratia.

Demokraattisten voimien poliittinen yhteistyö

Laajenevaa demokratiaa merkitsevän uuden kehitysvaiheen aloittaminen Suomessa on sekä poliittinen että taloudellinen ongelma.

Poliittisesti ratkaisevaa on se, onko Suomen vasemmisto valmis yhteistoimintaan aloittaakseen demokratian laajentamisen talouselämään. Mutta tärkeä kysymys on myös se, onko tämän päämäärän taakse saatavissa yhteistyössä toimivaa vasemmistoa laajempi demokraattisten voimien rintama.

Kun edellä on useassa yhteydessä viitattu Ranskan ja Italian vasemmiston politiikkaan, todettakoon tässä yhteydessä vielä, että Ranskassa on pääkysymyksenä nimenomaan vasemmiston yhteistyön kehittäminen ja kansan enemmistön saaminen vasemmiston ja sen yhteisen hallitusohjelman taakse. Yhteistyön aloittamisen jälkeen on Ranskan vasemmiston kokonaiskannatus lisääntynyt, joskin viime aikoina on ollut havaittavissa eräiden erimielisyyksien esiintymistä. Italiassa taas nähdään mm. kommunistisen puolueen keskuudessa välttämättömäksi vasemmiston ja kristillisdemokraattien yhteistoiminnan aikaansaaminen, jota Italian kommunistinen puolue kutsuu historialliseksi kompromissiksi.

Suomen osalta on mielenkiintoista todeta, että vaikka meillä on perinteisesti vahva vasemmisto, on tilanteissa, joissa SDP ja SKDL ovat menneet yhdessä hallitukseen, silti suuntauduttu vasemmistoa laajemman yhteistyörintaman aikaansaamiseen. Näin oli ns. kolmen suuren hallitusyhteistyökauden aikana välittömästi sodan jälkeen samoin kuin vuonna 1966, vaikka silloin eduskunnassa oli vasemmistoenemmistö. Kummassakin tapauksessa oli mukana nykyinen keskustapuolue. Ilmeisesti sekä monet yleispoliittiset että myös puoluepoliittiset tekijät ovat johtaneet näihin asetelmiin. Varsinkin sodan jälkeen oli tärkeätä saada mahdollisimman laaja hallituspohja Suomen politiikan suunnanmuutoksen taakse.

Kun tässä on kysymys demokratian uudesta laajentamisesta, voidaan periaatteessa pitää tarkoituksenmukaisena sitä, että muutosten takana olisi mahdollisimman laaja parlamentaarinen enemmistö. Silloin olisi siis pyrittävä jälleen SDP:n, SKDL:n ja keskustapuolueen sekä mahdollisesti muiden keskustassa olevien puolu-

eiden yhteistoiminnan ja yhteisen hallituksen aikaansaamiseen.

Toisaalta on kuitenkin otettava huomioon, että kun pyrkimyksenä on suurpääoman vallan kaventaminen ja pääoma taistelee ankarasti sitä vastaan, keskustassa olevien puolueiden valmius demokratian laajentamiseen talouselämässä voi olla varsin vähäinen. Keskustapuolueessa on sekä maatalouden suuromistajilla että suurilla metsänomistajilla huomattava vaikutusvalta. Keskustapuolueen mukanaolo demokraattisten voimien rintamassa merkitsee mitä todennäköisimmin kysymyksessä olevia muutoksia hidastavaa tekijää. Muistettakoon tässä keskustapuolueen hyvin vähän uudistusmieliset asenteet viimeaikaisessa valtiosäännön uudistamista koskevassa keskustelussa.

Näin tärkeissä asioissa pitäisi kuitenkin mahdollisimman laajojen demokraattisten voimien olla mukana. Keskustapuolueen ja muiden keskustassa olevien puolueiden politiikkaan vaikuttavat varmasti paljon myös maamme taloudellisen kehityksen näkymät ja se, miten kiinteän yhteistoiminnan vasemmisto omassa keskuudessaan kykenee aikaansaamaan.

Keskustapuolueessa voidaan myös tuntea pelkoa siitä, että talouselämän demokratisoinnissa pyritään maatalouden kollektivisointiin. Kuitenkaan siitä ei ole kysymys. Suurpääoman vallan vähentäminen kohdistuu nimenomaan yksityisen teollisuus- ja pankkipääoman asemaan Suomen talouselämässä.

Vasemmiston yhteistyö ratkaiseva tekijä

Talouden demokratisoinnin aloittamiseksi luotavan strategian kannalta on kuitenkin kaikkein keskeisin kysymys Suomen vasemmiston yhteistyön rakentaminen. Jo pelkästään yhteiskuntateoreettisesti ajatellen on selvää, että pääoman vallan kaventamista koskeva taistelu liittyy ratkaisevasti työn ja pääoman väliseen luokkataisteluun ja on siten ennen kaikkea työväenluokan ja työväenliikkeen asia.

Kun talouden demokratisointiin tulee yhtenä tärkeänä osana kuulua yritys- ja työpaikkademokratian toteuttamisen, koskee se siten monessa suhteessa paljon läheisemmin ja omakohtaisemmin palkkatyöväestöä kuin maatalousväestöä, joka muodostaa keskustapuolueen pääasiallisimman jäsen- ja kannattajakunnan. Mutta taas sillä, että näin pyritään siirtymään nykyistä suunnitelmallisempaan talouteen, on myönteinen merkityksensä myös maatalousväestön suurimman osan kannalta. Kuitenkin koko tätä kysymystä on ensisijassa lähestyttävä työväenluokan yhteiskunnallisen taistelun näkökulmasta ja vasta sitten niiden poliittisten ongelmien kannalta, jotka koskevat vasemmiston ja keskustan yhteistyötä.

Vasemmiston yhteistyön rakentamisen tärkein asia on, kuten aikaisemmin jo on todettu, yhteisen ohjelman luominen. Mistään järjestöllisestä yhtymisestä ei siis ole kysymys eikä myöskään ideologisesta yhtenäistämisestä. Pääasia on, että sovitaan sellaisesta yhteiskunnan kehittämis- ja uudistamisohjelmasta, jota yhdessä voidaan toteuttaa ja joka laajentaa kansan enemmistön oikeuksia ja valtaa yhteiskunnassa.

Ilmeisesti paras tulos olisi saavutettavissa, jos Suo-

men vasemmisto kykenisi Ranskan vasemmiston esimerkin mukaan rakentamaan yhteisen laajan hallitusohjelman. Se voitaisiin rakentaa sekä tavoite- että toimenpideohjelmana, jolloin tavoitteet ja menettelytavat päätetään yhdessä.

Sosialidemokraattisen puolueen, SKDL:n ja SKP:n periaateohjelmissa samoin kuin lukuisissa erikoisohjelmissa on jo tällä hetkellä niin paljon yhteisiä kohtia, että yhteisen tavoiteohjelman rakentamisen ei pitäisi olla mahdotonta. Itse demokratian laajentamisen sisällön tarkka määrittäminen voi sen sijaan tuottaa vaikeuksia. Samoin niitä voi syntyä toimenpideohjelmaa rakennettaessa. Kuitenkin pidän tärkeänä sitä, että vasemmiston ohjelmoidun yhteistyön yhtenä perustana on yhteinen operatiivinen toimenpidesuunnitelma. Silloin yhteistyötä voidaan toteuttaa varmemmalla pohjalla ja silloin myös kansa tietää, mihin kullakin hetkellä pyritään ja mitä tehdään.

Tällainen ohjelmakokonaisuus voidaan rakentaa esimerkiksi 5–10-vuotisohjelmina tai ohjelmina, jotka käsittävät eduskuntakauden. Tärkeätä on, että vasemmisto toimii suunnitelmallisesti ja että sen poliittisesti aktiiviset ihmiset voivat koko ajan tehdä sen pohjalta tehokasta poliittista työtä. Ennen kaikkea olisi pyrittävä siihen, että kansan enemmistö saataisiin innostumaan asiaan ja osallistumaan yhteiskunnan perusteiden uudistamiseen.

Ellei Suomen vasemmisto kuitenkaan vielä toistaiseksi kykene laajan yhteiskuntaa muuttavan hallitusohjelman rakentamiseen, on kuitenkin pyrittävä edes yhteisten toimintalinjojen hahmottamiseen.

Mutta siinäkin tapauksessa, että vasemmisto kykenisi rakentamaan yhteisen hallitusohjelman, demokratian laajentaminen talouteen on kuitenkin niin suuri

asia, että siinä tarvitaan välttämättä yhteistyötä myös työväen ammattiyhdistysliikkeen kanssa. Koko ohjelma on oikeastaan rakennettava yhdessä, sillä yritys- ja työpaikkademokratian toteuttaminen ei voi tapahtua ilman ammattiyhdistysliikettä. Olen monesti jo viitannut siihen, että SAK:n periaateohjelma sisältää talouselämän demokratisoinnin ammattiyhdistysliikkeen yleisenä tavoitteena. Siten tältä pohjalta voitaisiin ajatella yhteistä sopimusta SDP:n, SKDL:n – mukaan lukien tietenkin SKP – ja SAK:n kesken talouselämän demokratisoinnin peruslinjoista.

Vasemmiston yhteisen hallitusohjelman tai joka tapauksessa yhteiskunnan kehittämis- ja muuttamisohjelman rakentaminen sekä työväen ammattiyhdistysliikkeen mukaan tulo sen toteuttamiseen merkitsisi eräänlaisen suurvasemmiston syntymistä Suomen poliittisen elämän vahvaksi tekijäksi. Tällöin vasemmisto kokonaisuudessaan olisi todella kehitystä eteenpäin vievä tekijä, ja aloitteellisuus ja suunnan määrääminen olisivat huomattavassa määrin sen käsissä.

Yhteiskunnallinen demokratian laajentamissopimus

Vaikka vasemmiston yhteistyö on mielestäni ratkaiseva tekijä demokratian laajentamisessa, pidän kuitenkin erittäin tärkeänä pyrkiä hyvin laajan demokraattisen liikkeen aikaansaamiseen tämän tavoitteen taakse. Tällöin demokraattisen liikkeen luomista ei pidä ajatella perinteisten poliittisten kaavojen mukaan. Yksistään laajan parlamentaarisen pohjan tavoittelu ei tässä riitä.

Mielestäni on syytä nähdä asia niin, että samalla tavoin kuin vasemmiston sisällä poliittisen liikkeen ja ammattiyhdistysliikkeen yhteistoiminta olisi erittäin tärkeää, niin myös tämän poliittisen demokraattisen rintaman pitäisi yrittää yhteistyön aikaansaamista työmarkkinasektorin työntekijäpuolen pääosan kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että demokratian laajentamisohjelman toteuttamisessa olisi yritettävä päästä yhteistyöhön myös keskiryhmiin kuuluvia palkkatyöntekijöitä edustavien järjestöjen kanssa. Silloin yhteiskunnan uuden demokratisoimisvaiheen toteuttamiseen tulisivat alusta pitäen mukaan mahdollisimman laajasti ne yhteiskuntapiirit, joiden oikeuksien laajentamisesta juuri on kysymys.

Näin ollen päämäärän toteuttamiseen olisi pyrittävä esimerkiksi siten, että vasemmiston yhteisestä aloitteesta tehtäisiin yhteiskunnallinen demokratian laajentamissopimus toisaalta vasemmiston ja keskustapuolueiden ja toisaalta työmarkkinoiden suurimpien työntekijäpuolta edustavien keskusjärjestöjen SAK:n, TVK:n ja STTK:n kanssa.

Voidaan sanoa, että tämä ei vielä pitkään aikaan ole Suomessa mahdollista. Varmastikaan se ei ole mikään yksinkertainen ja helppo asia. Mutta demokratian laajentaminen koskee kaikkia näitä voimia ja niiden edustamia väestöpiirejä. Sitä paitsi koko ajan kasvaa tarve tehdä suomalaisessa yhteiskunnassa rakenteellisia muutoksia, jotka turvaavat kansan enemmistön edut ja oikeudet. Kysymys on siitä, pystyykö suomalainen demokratia jo nykyvaiheessa tähän voimannäytteeseen. Siinä olisivat toisella puolella suurpääoma ja toisella ne, jotka yhteiskunnassa osallistuvat kansantulon luomiseen ja yhteiskunnan kehittämiseen omalla työllään, on se sitten ns. henkistä tai ruumiillista työtä.

Onko näin laajojen kansalaispiirien saaminen mukaan suomalaisen yhteiskunnan uuden demokratisoimisvaiheen aloittamiseen ollenkaan mahdollista, se riippuu hyvin ratkaisevasti koko kapitalistisen maailmantalouden kehityksestä. Niin kauan kuin siinä pystytään selviytymään erilaisista kriiseistä ilman syvempää lamaa ja kyetään ylläpitämään taloudellista kasvua, on ilmeistä, että Suomessakaan yhteiskunnan keskikerroksiin kuuluvat eivät hevin ole valmiita minkäänlaisiin yhteiskunnnan perusteiden muutoksiin. Mutta mitä suurempiin vaikeuksiin kapitalistinen maailmantalous ajautuu, mitä enemmän sen sisäiset ristiriidat kärjistyvät ja mitä enemmän keskiryhmiin kuuluvien asema lähentyy työväenluokan ihmisten asemaa, sitä enemmän myös keskiryhmissä syntyy yhteiskunnan muuttamisen tarvetta.

Vaikka Suomen työväenluokka on voimakas yhteiskunnallinen tekijä ja vaikka työväen poliittinen liike ja ammattiyhdistysliike kykenevät tarvittaessa suuriin ratkaisuihin, mikäli ne kokoavat voimansa yhteen, silti yhteiskunnan uuden demokratisoimisvaiheen aloittaminen ilman keskiryhmien mukanaoloa on vaikeata. Joka tapauksessa demokratisoimisen toteuttaminen on silloin huomattavasti hitaampaa.

Maailman demokraattisilla voimilla on kokemuksia siitä, miten suurpääoma ja taantumus voivat vaikeuttaa yhteiskunnallistá edistystä ja jopa välillä täysin estääkin sen juuri keskiluokkaa hyväksi käyttämällä. Niin on tapahtunut Euroopassa, niin tapahtui Chilessä.

Yhteiskunnan keskiryhmiin kuuluvat eivät useinkaan tiedosta samalla tavoin kuin työväenluokan ihmiset sitä, että valta taloudessa on pääomalla, eivätkä sitä, mitä tämä ihmisten oikeuksien kannalta merkitsee. Monet näkevät asian niin, että on jokseenkin samantekevää,

kenellä on päätösvalta taloudessa, kunhan talous vain toimii ja elintaso paranee. Lisäksi keskiluokassa esiintyy yleensä vastahakoisuutta kaikkeen siihen nähden, mitä pidetään sosialisoimisena. Se koetaan nimittäin helposti myös uhkaksi henkilökohtaiselle omaisuudelle samoin kuin vapaudelle ajatella, toimia tai esimerkiksi matkustella niin kuin halutaan sekä kaikille niille tavoille ja arvoille, joihin on totuttu.

Monille keskiryhmiin kuuluville ihmisille ei yhteiskunnallisten uudistusten yhteydessä ole useinkaan tärkeintä se, että pääomalta pyrittäisiin ottamaan pois taloudellista valtaa ja omaisuutta, vaan se, että taloudellinen kehitys turvaa nykyisen elintason ja sen jatkuvan nousun. Se tosin saatetaan hyväksyä, että pääoman taloudellisen vallan käyttöä ryhdytään valvomaan. Mutta muuten pidetään yleensä tärkeimpänä sitä, että talouspolitiikka hoidetaan niin, että taloudellisia häiriöitä ei pääsisi syntymään. Siihen liittyvät samalla sosiaalipolitiikalle asetettavat vaatimukset tasoittaa tulonjakoa ja turvata ihmisten toimeentulo sairauden sattuessa ja vanhuuden tullessa. Ei oteta huomioon, että näihin tavoitteisiin pääseminen on mahdollista vain puuttumalla suurpääoman taloudelliseen valtaan ja yhteiskunnan perusteisiin. Moniin osauudistuksiin ollaan siis valmiita, mutta puuttuminen yhteiskunnan nykyisiin perusteisiin on jo toinen asia.

Sen kannalta, miten laajat demokraattiset voimat voidaan saada toteuttamaan suomalaisen yhteiskunnan uutta taloudellista demokratisoimisvaihetta, on hyvin ratkaisevaa, mitä talouden demokratisoinnilla käytännössä tarkoitetaan. Pelkkä pääoman vallan vähentämisen ja kansanvallan lisäämisen tavoite ei sinänsä riitä, vaan tavoitteen sisältö on samalla määriteltävä samoin kuin se, mitä olisi tehtävä. Todennäköisesti tästä riippuu myös vasemmiston keskinäisen yhteistyön rakentaminen tämän tavoitteen toteuttamiseksi.

Lisääkö tulopolitiikka demokratiaa

Viime vuosina Suomen talouselämässä on tullut entistä selvemmin esiin kapitalismin nykyiseen kehitysvaiheeseen kuuluva uusin ilmiö, tulopolitiikan harjoittaminen.

Tulopolitiikan olemuksesta ja merkityksestä on keskusteltu vilkkaasti vasemmiston keskuudessa. On keskusteltu sekä siitä, mitä se on merkinnyt palkkatulojen ja reaaliansioiden kehityksen kannalta, että siitä, mikä sen yhteiskunnallinen luonne on. Lisääkö se työntekijöiden oikeuksia ja päätösvaltaa vai onko se yksinomaan porvarillisen yhteiskunnan uusi keino määrätä työtätekevien tulotason yleiset rajat, ja mitä muuta siihen liittyy?

Puuttumatta tässä siihen, minkälaisiin tuloksiin tulopolitiikka on tähän mennessä inflaation huomioon ottaen johtanut työtätekevien elintason kannalta katsottuna ja mitä puutteita siinä on, todettakoon että tulopolitiikan merkitys työväestölle riippuu paljon ammattiyhdistysliikkeen voimasta ja siitä, miten se tätä voimaansa käyttää. Pääoma tietenkin pyrkii tulopolitiikassa ajamaan vain omia etujaan. Kun tulopoliittisia ratkaisuja tehtäessä yhtenä osapuolena työntekijä- ja työnantajaosapuolten rinnalla on valtiovalta, merkitsee se porvarillisen yhteiskunnan puitteissa yleensä tulopolitiikan taipumusta ottaa huomioon tämän porvarillisen yhteiskunnan asettamat vaatimukset.

Tässä yhteydessä on kuitenkin varsinaisesti aiheel-

lista todeta se, että tulopolitiikan käyttöönotto edustaa tiettyä pyrkimystä suunnitelmallisuuteen Suomen kansantulon jakamisessa. Kapitalismi haluaa saada taistelun kansantulon jaosta säännöstellyksi, jotta tulonjakotaistelu ei häiritsisi kapitalistisen talouden kehittämistä. Samalla pyritään ohjaamaan tulojen jakautumista koskeva mielenkiinto työtulojen keskinäiseen jakautumiseen. Yhteiskunnassa esiintyvän tarpeen uusiin taloudellisiin järjestelyihin pääoma pyrkii näin tyydyttämään ratkaisuilla, jotka eräällä tavalla edustavat kansantulon luomiseen osallistuvien yhteistä päätöksentekoa, mutta kuitenkin luonteeltaan ovat täysin kapitalistisen yhteiskunnan perusteita säilyttäviä.

Tulopolitiikassa sovitaan pääasiassa palkoista ja eräistä muista tekijöistä, jotka vaikuttavat työntekijäosapuolen ansioiden muodostumiseen yhteiskunnassa. Ne ovat siis suunnitelmallisen säännöstelyn kohteina. Mutta pääomatuloja ei suunnitella yhdessä, ei varallisuuden jakaantumista eikä investointien suuntaa ja määrää. Jossakin määrin niihin vaikutetaan talouspolitiikalla, joillakin poikkeuslaeilla ja julkisen talouden budjettipolitiikalla. Mutta muuten yksityinen omaisuus, sen käyttäminen ja omaisuuden arvoiset sopimukset ovat koskemattomia.

Tulopolitiikalla on tavallaan pyritty siirtämään lisääntyvää vastuuta talouden kokonaiskehityksestä työntekijäosapuolelle. Niinpä tämän mukaan edellytetään, että palkka- ja ansiotasovaatimuksissaan sen tulisi ottaa huomioon kansantalouden kehitysmahdollisuudet, talouden kasvun turvaaminen, Suomen kansainvälinen kilpailukyky, ulkomainen maksuvalmius jne. Tietenkin kaikki nämä asiat ovat tärkeitä. Mutta miksi silloin työntekijöille ei anneta oikeutta olla myös päättämässä, mitä investointeja tehdään, mitä uutta tuotantoa suunnitellaan, mihin teollisuuslaitoksia sijoitetaan, kuinka paljon kansantulosta käytetään pääoman muodostukseen ja kenen omaisuudeksi se kaikki tulee?

Miksi ei samalla pyritä koko talouden saattamiseen suunnittelun alaiseksi? Se johtuu siitä että yksityinen pääoma omistaa suurimman osan tuotantolaitoksista ja sillä on oikeus päättää omaisuutensa käytöstä. Se johtuu myös siitä, että yksityisen pääoman omistamien rahalaitosten kautta kulkee suurin osa pääomavirroista ja että yksityinen pääoma haluaa säilyttää vapautensa hankkia voittoja.

Samoin kuin pääomapiirit katsovat oikeudekseen hankkia mahdollisimman suuria voittoja ja lisätä omaisuuttaan, aivan samoin on työntekijäpuolella oikeutensa pyrkiä mahdollisimman korkeaan ansiotasoon. Nämä oikeudet lyövät vastakkain kansantulon jaossa. Kun huomautetaan, että kansantulon jaossa pitää ottaa huomioon myös tuotannon jatkaminen, sen lisääminen sekä yleensä koko kansantalouden kehittäminen, on selvää, että tuotanto jää kuitenkin ensisijassa pääoman määrättäväksi niin kauan kuin suurin osa tuotantovälineistä on sen omistuksessa.

On oikeastaan hyvin yksipuolista yrittää velvoittaa työntekijöitä ottamaan yleensä huomioon kansantalouden kokonaistarpeet. Tällainen velvollisuus voi olla vasta, kun on myös sitä vastaavat oikeudet. Ne taas voivat syntyä vasta silloin, kun talouselämässä vallitsee demokratia.

Mistä on kysymys

Pääomapiirien taloudellinen valta perustuu ennen kaikkea yksityisten oikeuteen omistaa tuotantovälineitä ja siihen, että kapitalismin kehityksen aikana tuotantovälineiden edustama reaalinen pääoma on keskittynyt yhä harvempien omistajien käsiin.

Näin on tapahtunut myös Suomessa. Vaikka meillä puhutaan yrittämisen ja kilpailun vapaudesta ja vaikka meillä on lukuisa määrä pieniä ja keskisuuria yrityksiä, silti maamme taloutta koskeva tärkein päätäntävalta on suhteellisen harvalukuisten suurpääomapiirien hallussa.

Taloudellisen demokratian toteuttamisen peruskysymys on siis se, kuka omistaa tuotantovälineet yhteiskunnassa. Niin kauan kuin yksityinen pääoma omistaa tuontantovälineet, se myös viime kädessä määrää niiden käytön. Niin kauan kuin yhteiskunnassa tapahtuvat investoinnit luovat uutta yksityisten omistamaa tuotantovälineistöä, investoinnit merkitsevät yksityisen pääoman omaisuuden kasvua ja taloudellisen vallan säilymistä. Talouden demokratisoinnissa on siis keskeinen sija tuontantovälineiden omistussuhteiden muuttamisella niin, että yhteiskunta vastaa tuotannosta.

Taloudellisen kansanvallan toteuttamisessa ei kuitenkaan ole kysymys pelkästään tuotantovälineiden omistussuhteista, vaan myös siitä, että kaikilla kansalaisilla on oikeus osallistua taloutta koskevan päätösvallan käyttämiseen sekä välillisesti koko kansantalouden osalta että välittömästi sen työn osalta, jota he tekevät.

Suomalaisen yhteiskunnan uuden taloutta koskevan demokratisoimisvaiheen aloittamisessa on päähuomio kiinnitettävä kahteen suuntaan. Yhtäältä on kysymys

yhteiskunnan osuuden lisäämisestä tuotantovälineiden omistuksessa ja tuotannon harjoittamisessa. Toisaalta on ryhdyttävä toteuttamaan yritys- ja työpaikkademokratiaa.

Tuskin tässä yhteydessä enää paljoa tarvitsee korostaa sitä, että talouden demokratisointiin liittyvät toimenpiteet eivät missään tapauksessa kohdistu ihmisten henkilökohtaiseen omaisuuteen. Jokaisella on tietenkin oikeus esimerkiksi omakotitalon, kesämökin, auton tai jonkin muun vastaavan omaisuuden omistamiseen. Tällainen oikeus on silloinkin, kun siirrytään sosialistiseen yhteiskuntaan. Sen sijaan kysymys on nimenomaan siitä tuotantovälineistöstä ja muusta omaisuudesta, jonka omistamiseen perustuen pääoman omistajalla on mahdollisuus käyttää toisten työvoimaa hyväkseen voittoa saadakseen. Sitä paitsi tässä ei tarkoiteta edes niitä tuotantovälineitä, joita pienet ja keskisuuret yrittäjät omistavat. On kysymys suurpääoman omaisuudesta ja vallasta.

Kansallistamisen tie

Olennainen ja samalla poliittisesti hyvin ratkaiseva kysymys on se, miten muutetaan tuotantovälineiden omistussuhteita niin, että yhteiskunnan osuus tuotannossa lisääntyy.

Kun tarkoituksena on edetä kansanvaltaisia menettelytapoja noudattaen, määrää se menettelytavat myös tässä suhteessa. Käsitykseni mukaan on silloin käytettävissä kaksi päätietä.

Ensimmäinen tie on kansallistamisen tie. Silloin jo

olemassa olevia yksityisen suurpääoman omistamia tuotantovälineitä ja muuta vastaavaa omaisuutta siirretään yhteiskunnalle.

Kansallistaminen on nopein tie. Siihen voidaan ryhtyä täysin nykyoloja vastaavin demokraattisin menettelytavoin, kun riittävän suuri parlamentaarinen voima hyväksyy sen. Se voidaan hyvin tarkasti määritellä koskemaan joko tietyn suuruisia omaisuuksia tai tietyn alan kohteita. Ongelma on siinä, onko eduskunnassa saatavissa riittävän suuri voima tällaisen tavoitteen taakse. Yhtenä ongelmana on myös kysymys korvauksista.

Erityisen tärkeätä Suomessa olisi pankkien ja vakuutuslaitosten tai niistä ainakin suurimpien kansallistaminen. Silloin yhteiskunnalla olisi välittömästi mahdollisuuksia vaikuttaa pääomavirtoihin ja ohjata niitä kansantalouden kokonaissuunnitelmien mukaan.

Kansallistamisen huomattavana esteenä Suomessa ovat perustuslait ja niiden tulkinta. Lisäksi on näyttänyt siltä, että kansallistamisajatusta on varsin laajasti vieroksuttu maassamme. Kuitenkin eräissä muissa Länsi-Euroopan maissa on sodan jälkeen suoritettu erilaisia kansallistamistoimenpiteitä ja esimerkiksi Englannissa kansallistamisesta on ryhdytty puhumaan yhtenä taloudellisten ongelmien ratkaisukeinona. Myös Suomessa kansallistamismahdollisuudet on jatkuvasti pidettävä vakavasti mielessä.

Demokratisoivan taloudellisen kasvupolitiikan tie

On myös toinen tie. Se on epäilemättä paljon hitaampi kuin kansallistamistie silloin, jos kansallistaminen saa taakseen riittävän voiman. Nykyoloissa se voi kuitenkin olla nopeampi tai ainakin tarkoituksenmukainen sikäli, että sen saattavat hyväksyä riittävän laajat demokraattiset voimat tämän päivän Suomessa. Tätä tietä voi nimittää demokratisoivaksi talouden kasvupolitiikaksi.

Talouden kasvupolitiikkaa harjoittamalla yhteiskunta on pyrkinyt vaikuttamaan talouselämään kapitalistisissa maissa niin, että tuotannon kasvu ja talouden kehitys olisi turvattu. Kasvupolitiikka on oikeastaan syntynyt vasta toisen maailmansodan jälkeen, kun kapitalistisissa maissa pelättiin joutumista samankaltaisiin oloihin, jotka vallitsivat ennen toista maailmansotaa. 1930-luvun suuren maailmanpulan jälkeen kapitalistisessa taloudessa vallitsi nimittäin pitkän ajan ns. stagnaatiovaihe, jolloin tuotanto ei monien vuosien aikana paljoakaan lisääntynyt ja jolloin vallitsi pysyvä suurtyöttömyys lännen porvarillisissa demokratioissa. Se oli muuten yksi syy siihen, että fasismi nousi valtaan Keski- ja Etelä-Euroopassa.

Toisen maailmansodan jälkeen kapitalistinen maailma ei enää voinut sosialismin voimakkaan etenemisen pelossa antaa tällaisten taloudellisten olojen toistua. Niin luotiin talouden kasvupolitiikka auttamaan kapitalismin säilyttämistä ja kehittämistä.

Kasvupolitiikkaa voidaan harjoittaa monin eri tavoin. Kun yhteiskunnassa taloudellinen valta on pääomalla ja poliittinen valta porvaristolla, jota pääoma ohjaa, kasvupolitiikka toimii viime kädessä pääoman ehdoilla.

Mutta näin ei tarvitse olla pysyvästi.

Kun demokraattiset voimat ryhtyvät yhteiskunnassa määräämään taloudellisen kasvupolitiikan sisällön, silloin kasvupolitiikan luonne ja tehtävät muuttuvat.

Jo nyt puhutaan paljon kasvupolitiikasta nimenomaan sen vuoksi, että monet tiedemiehet ovat huolissaan siitä, mihin nykyinen kiihkeä tuotannon kasvu ja maailman rajallisten raaka-ainevarojen ja energianlähteiden hillitön käyttö johtaa. Samoin on oltu huolissaan siitä, että nykyinen teollisen tuotannon lisääminen saastuttaa ja tuhoaa ympäristöämme. Kapitalistisen maailman osalta teollisuuden lisääminen on tapahtunut liiketaloudellisin perustein, jolloin luonnonvarojen järkevän käytön periaate on jäänyt taka-alalle ja jolloin ei ole haluttu ottaa huomioon ympäristön suojelemista sen aiheuttamien kustannusten vuoksi. Tämä asia on jätetty yhteiskunnan vastuulle. Teollisuus on vain lisännyt investointejaan uuteen teollisuuteen, uuteen ympäristön saastuttamiseen.

Huomion kiinnittyminen voimakkaan taloudellisen kasvun mukanaan tuomiin uhkaaviin vaaroihin on aiheuttanut monenlaisia reaktioita. Paitsi sitä, että on alettu vaatia ympäristön suojelemista ja luonnonvarojen käytön järjestämistä, on myös esiintynyt ajatuksia, joiden mukaan koko taloudellisesta kasvusta olisi pidättäydyttävä. Ns. nolla-kasvun politiikka jättää kuitenkin ottamatta huomioon sen, että maailmassa on vielä niin paljon köyhyyttä, jopa rikkaissakin maissa, että nykyinen tuotanto ei riitä sen kaiken poistamiseen. Järkyttävä totuus on myös, että teollistuneen maailman nykyisestä valtavasta tuotannosta on huomattava osa ihmistä hyödyttämätöntä ja siinä mielessä turhaa tuotantoa. Sitä on paljon kaupallisessa tuotannossa, mutta sitä on ennen kaikkea sotilaallista varustautumista palveleva

tuotanto.

Kasvupolitiikan merkitys yhteiskunnassa on siis huomattava. Kun sillä voidaan vaikuttaa yleensä tuotantoon, sen määrään ja suuntaan, voidaan sillä silloin myös vaikuttaa siihen, että uuden tuotantovälineistön syntyessä se ohjautuu lisääntyvässä määrin yhteiskunnan omistukseen.

Demokraattisten voimien ohjaaman talouden kasvupolitiikan tulisi tähdätä sekä tuotannon tasapainoisen kasvun turvaamiseen että luonnon tasapainon säilyttämiseen samoin kuin tuotannon yhteiskunnallistamiseen niin, että taloudessa voidaan laajentaa kansanvaltaa. Tällöin tuotannossa olisi vaikuttavana tekijänä ihmisten tarpeiden huomioon ottaminen sekä lyhyen että pitemmän ajan puitteissa, mihin pelkästään voitontavoitteluun perustuvassa tuotannossa ei päästä.

Talouden kasvupolitiikan keinoja on monta. Yleensä siinä vaikutetaan kysynnän määrään ja suuntaan. Rakenteellisten muutosten kannalta on tärkeintä, miten vaikutetaan pääomanmuodostukseen. Pääomanmuodostus on olennainen osa talouden kasvua ja kehittymistä. Pääomaa muodostuu joka hetki kansantuloa luotaessa ja jaettaessa kulutukseen ja investointeihin.

Tänä päivänä investointeihin menevistä pääomavirroista valtaosa on yksityisen suurpääoman ohjauksessa ja suuntautuu sen tuotanto-omaisuuden kasvuksi. Osa pääomavirroista kulkee julkisen talouden budjettipolitiikan ohjaamana tarkoituksiin, jotka valtio ja kunnat määrittelevät. Niistä keskeisinä ovat erilaiset yleishyödylliset tarkoitukset. Mutta julkisen talouden, nimenomaan valtion budjettipolitiikalla ohjataan osittain myös tuotantoelämän pääomavirtoja.

Mielenkiintoista on se, että vaikka osa valtion ohjaamista pääomavirroista suunnataan yhteiskunnan

oman tuotannon kehittämiseen, silti tyypillistä nykyisin on pääomavirtojen ohjaaminen takaisin yksityiseen tuotantosektoriin. Se on porvarillisen yhteiskunnan luonteen mukaista. Jossakin määrin se edustaa pyrkimystä tuoda suunnitelmallista ohjausta talouden kulkuun esimerkiksi kehitysalueiden tarpeita ajatellen. Mutta omistussuhteita se ei pyri muuttamaan.

Ratkaisevaa on nyt se, että tässä suhteessa muutetaan täysin pääomavirtojen ohjaamisen periaatteita. Yhteiskunnan on pyrittävä sekä lisäämään osuuttaan pääomavirtojen ohjauksessa yleensä että ohjaamaan näitä virtoja määrätietoisesti yhteiskunnan oman tuotannon lisäämiseen niin, että yhteiskunnan osuus koko tuotanto- ja muussa talouselämässä voimakkaasti kasvaa.

Mahdollisuuksia tällaisen politiikan toteuttamiseen on monia. Niitä avautuu sekä julkisen talouden luotto- ja lainapolitiikan että veropolitiikan alueilta. Vientimaksujen avulla voidaan pääomavirtoja ohjata. Valtion investointirahaston perustaminen tai yleensä valtion oman pankkitoiminnan kehittäminen avaavat myös uusia näköaloja. Mahdollisuuksia on paljon jo nykyisin voimassa olevien lakien puitteissa. Mutta niitä voidaan lisätä yksinkertaiseen enemmistöpäätökseen nojautuvalla uudella lainsäädännöllä ilman, että välttämättä törmätään perustuslakien muuriin.

Pääasia on se, että periaate pääomavirtojen ohjauksen siirtämisestä yhteiskunnan haltuun ja yhteiskunnan suhteellisen osuuden lisäämisestä tuotannossa hyväksytään ja että sitä myös pidetään talouselämän kansanvaltaistamista edustavien voimien käytännön politiikan tiukkana ohjenuorana.

Taloudellisen demokratian kokonaisuus

Yhteiskunnan osuuden voimakas lisääminen tuotantoja muussa talouselämässä on olennainen perusta kansanvallan toteuttamiselle taloudessa. Mutta sellaisenaan se ei vielä riitä. Tosin poliittinen edustuksellinen demokratia antaa tässä tapauksessa välillisesti kansalle mahdollisuuksia vaikuttaa talouselämän suuriin päätöksiin, mm. talouden kokonaiskehityksen yleislinjojen suunnitteluun. Mutta kuitenkin kansanvallan laajentaminen talouteen voi merkitä jokaiselle omakohtaista osallistumista viime kädessä vasta silloin, kun samanaikaisesti ryhdytään toteuttamaan yritys- ja työpaikkademokratiaa. Nämä molemmat asiat, omistussuhteiden muuttaminen yhteiskunnan osuuden lisäämiseksi taloudessa ja yritys- ja työpaikkademokratian toteuttaminen kuuluvat välttämättä yhteen.

Pelkkä omistussuhteiden muutos ja yhteiskunnan osuuden lisääminen tuotannossa ja muussa taloudessa saattaa sisältää sen vaaran, että talouselämässä tulee hallitsevaksi virkavaltaisuus. Jo siitä syystä, mutta tietenkin ennen kaikkea periaatteellisista syistä on samanaikaisesti toteutettava yritys- ja työpaikkademokratiaa.

Toisaalta on todettava, että talouden kansanvaltaistamista ei voida toteuttaa pyrkimällä pelkästään yritys- ja työpaikkademokratiaan nykyisten omistussuhteiden vallitessa. Sellaisia ajatuksia on viime aikoina esiintynyt.

Tietenkin yritys- ja työpaikkademokratian jonkin asteinen toteuttaminen yksityisessä tuotantoelämässä merkitsee sinänsä edistysaskelta työntekijöiden oikeuksien osalta. Huomattava merkitys yritys- ja työpaikkademokratian toteuttamisella jo nykyoloissa on

siinä tapauksessa, että sitä ryhdytään vakavasti viemään lävitse esimerkiksi valtion yrityksissä ja laitoksissa samoin kuin virastoissa. Mutta yksityisen tuotanto- ja muun talouselämän osalta se jää puolitiehen, jos edes pääsee alkua pitemmälle. Niin kauan kuin yksityinen suurpääoma säilyttää lopullisen vallan tehdä päätöksiä omaisuutensa osalta, sillä on valta taloudessa ja sen kautta myös suuressa määrin politiikassa. Vasta sitten kun omistussuhteet muuttuvat niin, että yhteiskunta pääasiassa vastaa tuotannosta, ja samanaikaisesti toteutetaan yritys- ja työpaikkademokratiaa, vasta sitten talouselämässä vallitsee kansanvalta.

Suomen tie eteenpäin

Jos Suomen demokraattiset voimat ovat valmiit aloittamaan talouselämän kansanvaltaistamisen, silloin siirrymme porvarillisesta demokratiasta uuteen kehitysvaiheeseen, jolloin kansan enemmistön oikeudet päättää kaikista tärkeistä yhteisistä asioista olennaisesti lisääntyvät. Silloin vasta on edellytyksiä toteuttaa ihmisten tasa-arvo.

Siirtyminen suomalaisessa yhteiskunnassa laajenevan demokratian kauteen ei ole sosialismin toteuttamista. Mutta se on silti kehitystä kohti sosialistista yhteiskuntaa, jossa demokratia on täysin toteutettu. Laajeneva demokratia poistaa yksityisen suurpääoman taloudellisen ja poliittisen vallan.

Kansanvallan laajentaminen talouteen tekee mahdolliseksi talouden ja koko yhteiskunnan suunnitelmallisen kehittämisen. Silloin voidaan turvata kaikkien ihmisten

oikeus työhön ja kunnolliseen toimeentuloon sekä korkeampaan sivistykseen. Silloin voidaan kehitystä viedä eteenpäin ihmisten tarpeet huomioon ottaen ja turvata olot, joissa ihmiset voivat kehittyä henkisesti tasapainoisina yksilöinä. Silloin voidaan turvata myös ympäristömme suojeleminen sekä tämän sukupolven että tulevien sukupolvien hyväksi.

Tämä on se tie, jota kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikassa halutaan viitoittaa. Se on tie, jonka kulkemiseen tarvitaan vasemmiston yhteistyön rakentamista ja vielä laajempien demokraattisten voimien mukaantuloa. Mitkä ovat tämän tien yksityiskohdat, siitä on sen rakentamiseen osallistuvien voimien yhdessä päätettävä. Mutta suomalaisen yhteiskunnan kehittämisessä tulisi nähdäkseni kuitenkin ottaa suunta tämän mukaisesti.

Suomalaista yhteiskuntaa on tietoisesti kehitettävä eteenpäin. Emme voi ajelehtia muuttuvassa maailmassa ilman selvää suuntaa. On tiedettävä, mikä aikamme ihmisille asetetun haasteen edessä on meidän suomalainen ratkaisumme.

Kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikka antaa tämän vastauksen – on siirryttävä poliittisen ja taloudellisen kansanvallan toteuttamiseen. On luotava uusi poliittinen ilmapiiri, joka rakentuu kaikkien työtätekevien ihmisten kunnioitukseen toisiaan kohtaan ja heidän yhteistyöhönsä yhteiskunnan vapauttamiseksi rahan mahdista.

Tämä on tie, joka nojaa kansaan ja kansan enemmistön tahtoon. Se on tie, jonka rakentamisessa tarvitaan demokratian voimaan ja suuruuteen luottavia ihmisiä, ihmisiä jotka pystyvät innostamaan toisia ihmisiä, joukkoja, työväenluokkaa, kansaa.

Lähtökohtani on se, että suomalaisessa yhteiskunnassa tarvitaan kehityksen suuri linja ja sen rakentamisessa erityisesti maamme vasemmiston keskinäistä yhteistyötä. Vasemmiston sisäiset suhteet ovat siten keskeisellä sijalla. Mutta myös vasemmiston ja yhteiskunnan muiden demokraattisten voimien yhteistoiminta on tärkeää.

Vasemmiston sisäisten suhteiden vuoksi olen joutunut käsittelemään myös SKDL:n sisäisiä ongelmia, jotka ovat aiheutuneet kommunistien keskinäisistä ristiriidoista ja joihin maassamme on kiinnitetty laajalti huomiota. Ne eivät kuitenkaan ole tämän kirjan pääasioita.

Olennaisinta tässä teoksessa on pyrkimys viitoittaa Suomen oloihin perustuvan kansanvaltaisen sosialistisen tien politiikkaa.

Ele Alenius

Kemin kaupunginkirjasto PV 32.182

Alenius, Ele
Suomalainen ratkaisu

0001674 01 9 110 01 5

Kirjayhtymä
32

Kansi: Erkki Poutiainen

ISBN 951–26–0986–X (nid.)
ISBN 951–26–0987–8 (sid.)